

પ્રકરણ - III

અનુપાલન ઓડિટ

આ પ્રકરણમાં ત્રણ થીમ બેઝ ફંડરો છે “પ્રાથમિક શિક્ષણને પોષણ સહાયક રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમનું અમલીકરણ”, “રુર્બન યોજના અંતર્ગત ભૂગર્ભ ડ્રેનેજ સિસ્ટમનું અમલીકરણ” અને “ગુજરાત રાજ્ય ટ્રાયબલ એજ્યુકેશન સોસાયટી અંતર્ગત નિવાસી શાળાઓની કામગીરી” અને “ઈન્દિરા ગાંધી રાષ્ટ્રીય વયોવૃદ્ધ પેન્શન યોજનાનું અમલીકરણ” અને “રેફ્યુઝ કોમ્પેક્ટર વ્હીકલની ખરીદીમાં બિન-ફળદાયી ખર્ચ” પરના બે લાંબા ફંડરો અનુપાલનના ફંડરોનો સમાવેશ કરાયો છે.

શિક્ષણ વિભાગ

3.1 પ્રાથમિક શિક્ષણને પોષણ સહાયક રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમનું અમલીકરણ

3.1.1 પ્રસ્તાવના

પ્રાથમિક શિક્ષણને પોષણ સહાયક રાષ્ટ્રીય કાર્યક્રમ (સામાન્ય પણે મધ્યાહન ભોજન (MDM) યોજના તરીકે ઓળખાય છે) કેન્દ્રિય પુરસ્કૃત યોજના તરીકે શરૂ કરાઈ હતી (ઓગસ્ટ 1995). આ યોજનાનો હેતુ પ્રાથમિક વર્ગોમાં નોંધણી, રીટેન્શન અને હાજરી વધારીને પ્રાથમિક શિક્ષણના વૈશ્વિકરણને પ્રોત્સાહન આપવાનો હતો. આ કાર્યક્રમ સરકારી, સરકારી સહાય મેળવતી અને સ્થાનિક સંસ્થાઓમાં પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક વર્ગોમાં અભ્યાસ કરતાં બાળકો, શૈક્ષણિક બાંધકામ યોજના (EGS) અને વૈકલ્પિક અને નવીનીકરણ શૈક્ષણિક (AIE) કેન્દ્રો (જે હવે ખાસ તાલીમ કેન્દ્રો તરીકે ઓળખાય છે) માં અભ્યાસ કરતાં બાળકો અને સર્વ શિક્ષા અભિયાન (SSA) હેઠળ આધારિત માન્યતા પ્રાપ્ત મદરેસાઓ/ મકતાબાઓ ના બાળકો આવરી લેવાયા છે. ગુજરાતમાં, યોજના 1984 થી કાર્યરત હતી અને GoI યોજના સાથે ભેળવવામાં આવી હતી(ઓગસ્ટ 1995).

યોજનાની સુધારેલ માર્ગદર્શિકા (સપ્ટેમ્બર 2006) માં પ્રાથમિક વિદ્યાર્થીઓ¹ માટે 450 કેલરી ઉર્જા અને 12 ગ્રામ પ્રોટીન તથા ઉચ્ચ પ્રાથમિક વિદ્યાર્થીઓ² માટે 700 કેલરી ઉર્જા અને 20 ગ્રામ પ્રોટીનની ન્યૂનતમ પોષણ મૂલ્ય અંગેના રાંધેલ ભોજન પાત્રતા ધરાવતા બાળકોને પૂરું પાડવું જરૂરી છે. ગુજરાત સરકાર(GoG) આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ દ્વારા સંચાલિત આદિજાતિ તાલુકા શાળાઓ અને શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા સંચાલિત વિકાસશીલ તાલુકાઓની શાળાઓના વિદ્યાર્થીઓને રાંધેલ ભોજન ઉપરાંત રાજ્ય પુરસ્કૃત યોજના “દૂધ સંજીવની” હેઠળ 200 ml સ્વાદિષ્ટ દૂધ પણ પૂરું પાડે છે. વધુમાં, આદિજાતિ કુટુંબની કન્યા છાત્રાઓ (કુટુંબ દીઠ વધુમાં વધુ બે કન્યાઓ)ને “અન્ન ત્રિવેણી” યોજના હેઠળ વાર્ષિક 60 કિલોગ્રામ અનાજ એક કન્યા છાત્ર દીઠ GoG દ્વારા પૂરું પાડવામાં આવે છે. તદુપરાંત, એક મીઠાઈ પણ “સુખડી³ પ્રોજેક્ટ” હેઠળ સપ્તાહમાં એક વખત વધારાના પોષણયુક્ત ખોરાક માટે વિદ્યાર્થીઓને GoG દ્વારા પૂરી પડાય છે. સામુદાયિક હિસ્સેદારી માટે GoG ની “તિથિ ભોજન” યોજના હેઠળ ગ્રામ્ય સમુદાય દ્વારા મહિનામાં એકવાર છાત્રોને ભોજન પૂરું પાડવામાં આવે છે.

અન્ન સચિવ (PS), શિક્ષણ વિભાગ (ED) મુખ્યત્વે રાજ્યમાં યોજનાના અમલીકરણ માટે પ્રભારી છે. કમિશ્નર (MDM) નાયબ કલેક્ટર (MDM) મારફત જિલ્લા કક્ષાએ યોજનાનું અમલીકરણ કરે છે. મામલતદાર દ્વારા સહાય પ્રાપ્ત કરી મામલતદાર દ્વારા યોજના અમલમાં મૂકે છે. શાળા સ્તરે

1 અનાજ (100 ગ્રામ), કઠોળ (20 ગ્રામ), શાકભાજી (50 ગ્રામ), તેલ અને ચરબીયુક્ત પદાર્થ (5 ગ્રામ)
2 અનાજ (150 ગ્રામ), કઠોળ (30 ગ્રામ), શાકભાજી (75 ગ્રામ), તેલ અને ચરબીયુક્ત પદાર્થ (7.5 ગ્રામ)
3 ઘઉં, ગોળ અને તેલથી બનાવેલ એક મીઠાઈ

સંચાલક-કમ-રસોઈયા (SCCs) દ્વારા આ યોજના અમલમાં મૂકવામાં આવી છે, કે જેઓ રસોઈયા-કમ-સહાયકોને ખોરાક રાંધવામાં નિરીક્ષણ કરવા અને ધારા ધોરણ મુજબ અનાજ અને રસોઈ ખર્ચ, તથા હિસાબો રજૂ કરવા માટે મામલતદાર સાથે સમન્વય કરવા માનદ વેતન પર રોકાયેલ છે. સિવિલ સોસાયટી સંસ્થાઓ (CSOs) અને બિન-સરકારી સંસ્થાઓ (NGOs) ચાલી રહેલા કેંદ્રીયકૃત રસોઈઘરો દ્વારા શહેરી વિસ્તારો (મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન વિસ્તારો) તેમજ જિલ્લાઓમાં યોજનાનું અમલીકરણ કરવા જોડાયેલ છે. ગુજરાત રાજ્ય નાગરિક પુરવઠા નિગમ (GSCSC) અનાજ, કઠોળ, ખાદ્ય તેલ વ્યાજબી કિંમતની દુકાનો (FPS) સુધી પહોંચાડવા માટેની નોડલ પરિવહન એજન્સી છે. MDM યોજનાના અમલીકરણનો ફલો ચાર્ટ પરિશિષ્ટ- XI માં આપવામાં આવેલ છે.

MDM યોજનાનું અમલીકરણ પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક શાળાના પાત્રતા ધરાવતા બધાજ બાળકોને આવરી લેવા યોજનાની આયોજિત પદ્ધતિ લાગુ કરવામાં આવી રહી છે કે કેમ; બાળકોની પોષણયુક્ત સ્થિતિમાં સુધારો લાવવાના ઉદ્દેશોને પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યા હતા કે કેમ; ફાળવેલ ભંડોળનો ઉપયોગ આર્થિક અને કાર્યક્ષમ રીતે કરવામાં આવ્યો હતો કે કેમ; તે નક્કી કરવા માટે અનુપાલન ઓડિટ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું અને યોજનાના અમલીકરણ પર અસરકારક રીતે નજર રાખવામાં આવી હતી. ઓડિટે નમૂના તપાસેલ 2015-16 થી 2017-18 સુધીના સમયગાળાને આવરી લેવામાં આવતા યોજનાના રેકોર્ડ કમિશ્નર, MDM ગુજરાત રાજ્ય નાગરિક પુરવઠા નિગમ (GSCSC) અને પસંદ કરાયેલ પાંચ જિલ્લાઓ⁴ અને 11 તાલુકાઓની⁵ અમલીકરણ એજન્સીઓ ખાતે નિભાવવામાં આવતા હતા. ઓડિટે તાલુકા મામલતદાર/વડોદરા મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનના(VMC) કર્મચારીઓ સાથે 96 શાળાઓની⁶ સંયુક્તપણે મુલાકાત (જૂન થી ઓગષ્ટ 2018 દરમિયાન) પણ લીધી હતી. રસોઈઘરના આધુનિક સાધનોના ઉપયોગની ચકાસણી માટે પાંચ⁷ તાલુકાની વધારાની 11 શાળાઓની મુલાકાત પણ લેવામાં આવી હતી.

પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શિક્ષણ વિભાગના સચિવશ્રી સાથે ઓડિટના તારણોની ચર્ચા કરવા માટે સમાપન બેઠક કરાઈ હતી (19 જૂન 2019). રાજ્ય સરકારના અભિપ્રાયો ધ્યાને લેવાયા હતા અને રિપોર્ટમાં સમાવાયેલ છે.

3.1.2 યોજનાના ભંડોળની રૂપરેખા

યોજના અંતર્ગત રસોઈ ખર્ચ⁸ અને રસોઈયા-કમ-સહાયકના માનદ વેતન માટે આર્થિક સહાય GoI અને GoG વચ્ચે 60:40 ના ગુણોત્તર મુજબ વહેંચાયેલ છે. આ ઉપરાંત, GoI નિ:શુલ્ક અનાજ (પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક માટે વિદ્યાર્થી દીઠ પ્રતિ દિન 100/150 ગ્રામ) પૂરું પાડે છે અને ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા (FCI) ના ગોડાઉનોથી શાળાઓમાં અનાજ પરિવહન માટે પ્રતિ કિલોગ્રામ ₹ 75 ના દરે પરિવહન સબસીડી પૂરી પાડે છે, અને વ્યવસ્થાપન,દેખરેખ અને મૂલ્યાંકન (MME) માટે રાંધવાનો ખર્ચ, નિ:શુલ્ક અનાજ અને પરિવહન સબસીડી પરની કુલ સહાયના 1.8 ટકાના દરે સહાય પણ પૂરી પાડે છે.

4 અમરેલી, બનાસકાંઠા, પંચમહાલ, વડોદરા મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન સહિત વડોદરા અને વલસાડ

5 અમરેલી (ધારી અને સાવરકુંડલા), બનાસકાંઠા (દાંતા (પ્રાથમિક અભ્યાસ દરમિયાન સમાવિષ્ટ એક અન્ય), દિયોદર અને વાવ), પંચમહાલ (ગોધરા અને સહેરા), વડોદરા (કરજણ અને વડોદરા ગ્રામ્ય) અને વલસાડ (વલસાડ અને કપરાડા)

6 રીપ્લેસમેન્ટ પદ્ધતિ વગર સિમ્પલ રેંડમ સેમ્પલીંગના આધારે પસંદ ન કરાયેલ વડોદરા મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનની આઠ શાળાઓ સહિત દરેક તાલુકાની આઠ શાળાઓ

7 દાંતા, ગોધરા, કપરાડા, કરજણ અને સહેરા

8 રસોઈ ખર્ચમાં કઠોળ, વનસ્પતી તેલ, શાકભાજી અને મસાલાની કિંમત અને બળતણ અને પરચુરણ ખર્ચનો સમાવેશ થાય છે. જુલાઈ 2016 થી રસોઈ ખર્ચનો દર પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક વિદ્યાર્થીઓને પ્રતિદિન વિદ્યાર્થીદીઠ અનુક્રમે ₹ 4.13 અને ₹ 6.18 નક્કી કરાયેલ છે. આ ઉપરાંત,GoG પ્રાથમિક અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક વિદ્યાર્થીઓને વધારાના ખાદ્યતેલ માટે પ્રતિદિન વિદ્યાર્થીદીઠ અનુક્રમે વધારાના ₹ 0.45 અને ₹ 0.23 પૂરા પાડે છે.

ઓડિટના તારણો

3.1.3 આયોજન અને વ્યાપ

3.1.3.1 શાળાઓ અને વિદ્યાર્થીઓનો વ્યાપ

કમિશનર દ્વારા જારી કરાયેલ (એપ્રિલ 2002) સૂચનાઓ મુજબ, દરેક તાલુકાનાં મામલતદાર તાલુકા શિક્ષણ સત્તાધીશો પાસેથી શાળા મુજબ નોંધણીની વિગતો પ્રાપ્ત કરશે અને તેને રજીસ્ટરમાં દાખલ કરશે. MDM યોજના અંતર્ગત દૈનિક સરેરાશ વ્યાપ સાથે આવરી લેવાયેલ વિદ્યાર્થીઓની કુલ સંખ્યાની માસિક વિગતો SCCs દ્વારા રજૂ કરાયેલ હિસાબોને આધારે રજીસ્ટરમાં દાખલ કરવામાં આવશે. માસિક પ્રગતિ અહેવાલો/રિપોર્ટ (MPRs) રજીસ્ટરના ડેટાના આધારે મામલતદાર દ્વારા જિલ્લા સત્તાધીશોને રજૂ કરવા માટે તૈયાર કરવામાં આવશે.

ઓડિટમાં જણાયું હતું કે નમૂના-તપાસેલ 11 તાલુકાઓમાંથી કોઈપણ તાલુકાએ ઉપરોક્ત રજીસ્ટર નિભાવ્યું ન હતું. પરિણામે, શાળાઓ અને વિદ્યાર્થીઓના વ્યાપ સંબંધિત અપાયેલા ડેટાના અહેવાલોની સચોટતાની બાંધેધરી ઓડિટમાં આપી શકાતી નથી. હવે પછીના ફંડરોમાં ચર્ચા કર્યા મુજબ નમૂના-તપાસેલ તાલુકાઓ દ્વારા MPR માં જણાવેલ ડેટા ખામીયુક્ત હોવાનું જણાયું હતું -

● શાળાઓના વ્યાપ અંગેની ખામીયુક્ત રજૂઆત

GoI ના પ્રોગ્રામ એપ્રુવલ બોર્ડ (PAB)⁹ ને શિક્ષણ વિભાગ દરેક નાણાકીય વર્ષ માટે એન્યુઅલ વર્ક પ્લાન એન્ડ બજેટ (AWP&B) અગાઉના વર્ષના ફેબ્રુઆરી સુધીમાં મંજૂરી માટે રજૂ કરે છે. PAB દ્વારા ત્યારપછીના વર્ષ માટે AWP&B માં લક્ષ્યાંક તરીકે પૂર્વ વર્ષમાં આવરી લેવામાં આવેલ શાળાઓની સંખ્યાને મંજૂરી આપવામાં આવે છે. સરકાર દ્વારા સંચાલિત પ્રાથમિક શાળાઓ (PSs) અને ઉચ્ચ પ્રાથમિક શાળાઓ (UPSSs) (સ્થાનિક સંસ્થાઓ દ્વારા સંચાલિત શાળાઓ સહિત) અને સર્વ શિક્ષા અભિયાન (SSA) ના રાજ્ય પ્રયોજન નિયામક (SPD) દ્વારા પૂરી પડાયેલ અનુદાન સહાયિત (GIA) ખાનગી શાળાઓની સંખ્યા અને GoG દ્વારા જણાવેલ કે જે વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 દરમિયાન MDM યોજના અંતર્ગત આવરી લેવાયેલ શાળાઓની સંખ્યાની વિગતો કોષ્ટક 1 માં દર્શાવવામાં આવી છે -

કોષ્ટક 1: શાળાઓનો વ્યાપ

વર્ષ	રાજ્યમાં SSA અંતર્ગત શાળાઓની સંખ્યા			AWP&B માં મંજૂર કરાયેલ શાળાઓની સંખ્યા			AWP&B માં GoI ને જણાવેલ શાળાઓનો વ્યાપ		
	સરકારી	GIA	કુલ	સરકારી	GIA	કુલ	સરકારી	GIA	કુલ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2015-16	31535	523	32058	33666	845	34511	33358	413	33771
2016-17	31512	502	32014	33358	413	33771	33041	412	33453
2017-18	31567	513	32080	33041	412	33453	32368	365	32733

(સ્ત્રોત : નિયામકશ્રી (SSA) અને કમિશનર, MDM દ્વારા પૂરી પડાયેલ માહિતી)

9 તેમાં સમાવિષ્ટ છે (1) અધ્યક્ષ તરીકે સચિવશ્રી, શાળાકીય શિક્ષણ અને સાક્ષરતા, (2) પોષણ સંબંધિત નિષ્ણાતો અને (3) મહિલા અને બાળ વિકાસ, ગ્રામીણ વિકાસ મંત્રાલય, પંચાયતી રાજ મંત્રાલય, FCI, અન્ય વિભાગોના પ્રતિનિધિઓ વિગેરે. PAB તેની બેઠકમાં વિવિધ રાજ્યોમાંથી પ્રાપ્ત કરેલ દરખાસ્તોની ચર્ચા કરે છે અને તેને મંજૂરી આપે છે.

ઉપરોક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે AWP&B માં મંજૂર કરાયેલ તેમજ યોજના હેઠળ આવરી લેવાયેલ તેવી શાળાઓની સંખ્યા રાજ્યમાંના SSA રેકોર્ડ મુજબની શાળાઓની સંખ્યા કરતાં વધારે હતી. વધુમાં, ઓડિટમાં જણાવ્યું હતું કે નમૂના-તપાસેલ જિલ્લાઓ દ્વારા 6,755 શાળાઓના વાસ્તવિક વ્યાપની સામે કમિશ્નરે વર્ષ 2015-16 દરમિયાન 7,105 શાળાઓ AWP&B એ આવરી લીધી હતી તેમ દર્શાવ્યું હતું. બાકીના બે વર્ષમાં (2016-17 અને 2017-18), શાળાઓની સંખ્યા ઓછી દર્શાવવામાં આવી હતી. આ દર્શાવે છે કે રાજ્ય દ્વારા GoI ને શાળાઓના વ્યાપ અંગે અવાસ્તવિક ડેટા જણાવવામાં આવ્યા હતા.

કમિશ્નરે ડેટામાં અસમાનતા માટે જિલ્લા સત્તાધીશો દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ ખોટી માહિતીનું કારણ દર્શાવ્યું હતું(ઓગસ્ટ 2018). આ પ્રત્યુત્તર દર્શાવે છે કે કમિશ્નર નિયમિત મેળવણું કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા કે જેથી GoI ને સચોટ માહિતી પૂરી પાડવાનું સુનિશ્ચિત કરી શકાય. સચિવશ્રીએ સમાપન બેઠક (19 જૂન 2019) માં ઓડિટના અવલોકનો સ્વીકાર્યા અને જણાવ્યું હતું કે તેઓ સોફ્ટવેર વિકસાવવા માટેની મંજૂરી લેવાની પ્રક્રિયા કરી રહ્યા છે જે યોજના સાથે સંબંધિત બધીજ માહિતીને એકીકૃત કરશે જેવી કે શાળાઓની સંખ્યા, લાભાર્થી બાળકો માટે વપરાયેલ જથ્થો વિગેરે.. વધુમાં જણાવ્યું હતું કે ઓડિટના મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં રાખીને સોફ્ટવેરનું અમલીકરણ કરવામાં આવશે. ઓડિટનો મત છે કે રાજ્ય સરકાર GoI ને શાળાઓના વ્યાપ અંગે સચોટ માહિતી પૂરી પાડે તે સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ.

3.1.3.2 વિદ્યાર્થીઓના વ્યાપનું ખોટું રીપોર્ટિંગ કરવું

હ્યુમન રીસોર્સ ડેવલપમેન્ટ મંત્રાલય (MHRD) દ્વારા આગામી વર્ષમાં આવરી લેવામાં આવતા વિદ્યાર્થીઓની દૈનિક સરેરાશ સંખ્યાને AWP&B માં રિપોર્ટ કરેલા અગાઉના વર્ષના આધારે આવરી લેવામાં આવતા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યાને મંજૂરી આપી હતી.

MHRD એ વિદ્યાર્થીઓનો વ્યાપ 42.27 લાખ, 43.95 લાખ, અને 43.67 લાખ અનુક્રમે 2015-16, 2016-17 અને 2017-18 ના વર્ષ માટે મંજૂર કરેલ હતો, જેની સામે કમિશ્નરે GoI ને આ વર્ષો માટે વિદ્યાર્થીઓનો વ્યાપ અનુક્રમે 43.95 લાખ, 43.67 લાખ અને 43.97 લાખ જણાવ્યો હતો.

કમિશ્નરે MPRs મારફતે GoI ને આવરી લેવાયેલ વિદ્યાર્થીઓના ડેટાના અહેવાલની નમૂના-તપાસેલ જિલ્લાઓના ડેટા સાથે સરખામણી કરતાં, ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે આવરી લેવાયેલ દૈનિક સરેરાશની ઘણી સંખ્યામાં તફાવત જણાયો હતો. વર્ષ 2017-18માં, વિદ્યાર્થીઓની દૈનિક સરેરાશની ઘણી સંખ્યાઓમાં GoI ને કમિશ્નરે અહેવાલ મુજબ પાંચ નમૂના-તપાસેલ જિલ્લાઓમાંથી ચારમાં¹⁰ દર્શાવ્યા કરતાં (7,58,278 વિદ્યાર્થીઓ) છ ટકા વધુ (8,05,073 વિદ્યાર્થીઓ) આવરી લેવાયા તેવું જણાય છે.

ઓડિટે તાલુકાઓના વિગતવાર કંટીજંટ બિલોનો ડેટા એકત્રિત કરેલ તેમાં શાળા સ્તરે ખરેખર આવરી લીધેલ વિદ્યાર્થીઓની MPRs માં રિપોર્ટ કરાયેલ સંખ્યા DC બિલોમાં 8, 12 અને 19 ટકા 2015-16 થી 2017-18 ના સમયગાળા દરમિયાન 11 નમૂના-તપાસેલ તાલુકાઓમાંથી છમાં¹¹ વધુ હતી.

આમ ઉપરોક્ત હકીકતો દર્શાવતી હતી કે વિદ્યાર્થીઓના કવરેજનો GoI ને કરાયેલું ઊંચું રીપોર્ટિંગ તાલુકાઓ અને કમિશ્નરના સ્તરે ખોટા રિપોર્ટિંગ માટે કારણભૂત હતો. તે મુજબ, ફકરા 3.1.4.1 માં ચર્ચા મુજબ અનાજ અને રાંધણ ખર્ચ વાસ્તવિક જરૂરિયાત કરતાં વધુ ફાળવાયો હોય અનાજની બંધ સિલક વધુ હતી.

10 વલસાડ સિવાય જ્યાં કમિશ્નર દ્વારા નોંધાયેલ સરેરાશ દૈનિક લાભાર્થીઓ (1,17,989) જિલ્લાઓ દ્વારા દર્શાવેલ આંકડા(1,23,392) કરતાં 5,403 જેટલા ઓછા જણાયા હતા.

11 ધારી(અમરેલી જિલ્લો), દાંતા, દિયોદર અને વાવ (બનાસકાંઠા જિલ્લો), કરજણ (વડોદરા જિલ્લો) અને વલસાડ (વલસાડ જિલ્લો). અમરેલીના સાવરકુંડલા તાલુકામાં, અને , પંચમહાલ જિલ્લાના ગોધરા અને સહેરા તાલુકાઓમાં, DC બિલ અને MPR વચ્ચે કોઈ તફાવત નહતો. વલસાડ જિલ્લાના કપરાડા તાલુકા અને વડોદરા (ગ્રામ્ય)માં, DC બિલોમાં લાભાર્થીઓની સંખ્યાનો ઉલ્લેખ કરાયો નહતો.

સમાપન બેઠકમાં (19 જૂન 2019) સચિવે ઓડિટ અવલોકન સ્વીકાર્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે તેઓ એક એવા સોફ્ટવેર વિકસાવવા માટેની મંજૂરી મેળવવા માટેની પ્રક્રિયા કરી રહ્યા છે જેથી યોજનાની સમગ્ર માહિતી જેવી કે શાળાઓની સંખ્યા, લાભાર્થી બાળકો, વપરાયેલ જથ્થો વગેરેને એકીકૃત કરી શકાય. વધુમાં જણાવાયું હતું કે સોફ્ટવેરનું અમલીકરણ ઓડિટના મુદ્દાઓને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવશે. ઓડિટનો મત એ છે કે રાજ્ય સરકાર વિદ્યાર્થીઓના કવરેજનો સાચો અહેવાલ GoI ને આપે તે સુનિશ્ચિત કરી શકે છે.

● **ખાસ તાલીમ પ્રોગ્રામમાં આવરી લેવાયેલ વિદ્યાર્થીઓનું ખોટું રીપોર્ટિંગ**

બાળકોના નિ:શુલ્ક અને ફરજિયાત શિક્ષણના અધિકારનો અધિનિયમ (RTE) 2009 ની કલમ 4 માં જોગવાઈ છે કે સ્થાનિક અધિકારીઓએ શાળા બહારના બાળકો (OoSC)ની ઓળખ માટે ખાસ તાલીમ કાર્યક્રમ (STP) ગોઠવશે અને તેમણે નિયમિત શાળાએ જવા મુખ્ય પ્રવાહમાં ભેળવશે. MDM ની માર્ગદર્શિકા મુજબ, ખાસ તાલીમ કાર્યક્રમના STPs વિદ્યાર્થીઓ MDM હેઠળ ભોજન માટે હક્કદાર છે.

વર્ષ 2015-16 થી 2017-18¹² દરમિયાન મંજૂર થયેલા ખાસ તાલીમ કાર્યક્રમો અને તેમાં નોંધાયેલા વિદ્યાર્થીઓનો કમિશ્નર MDM¹³ દ્વારા AWP&B ને કરેલ અહેવાલની વિગતો નીચે કોષ્ટક 2 માં દર્શાવી છે -

કોષ્ટક 2: AWP&B મુજબ 2015-16 થી 2017-18 ના સમયગાળા માટે ખાસ તાલીમ કાર્યક્રમો STPs અને તેના વિદ્યાર્થીઓનો વ્યાપ

વર્ષ	SSA ના રેકોર્ડ મુજબ		AWP&B ના અહેવાલ મુજબ (શાળા કવરેજ ઉપરાંત)	
	મંજૂર થયેલા STPs ની સંખ્યા	નોંધાયેલા વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા	આવરી લેવાયેલ અને અહેવાલીત STPs ની સંખ્યા	આવરી લેવાયેલ અને અહેવાલીત વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા
2015-16	2,646	26,942	2,514	31,345
2016-17	2,496	31,966	2,107	26,939
2017-18	2,500	47,139	1,827	18,124

(સ્ત્રોત : કમિશ્નર MDM અને SSA દ્વારા પૂરી પડાયેલ માહિતી)

ઉપરનું કોષ્ટક MDM ના કમિશ્નર દ્વારા અહેવાલ કરાયેલ STPs ના વિદ્યાર્થીઓએ અને SSA દ્વારા અહેવાલિત કરાયેલમાં તફાવત દર્શાવે છે. નમૂના-તપાસેલ તાલુકાઓના રેકોર્ડની ચકાસણી કરતાં જાણવા મળ્યું છે કે મામલતદારોને તાલુકામાં રાખવામાં આવેલી STP ની સંખ્યા વિષે કોઈ માહિતી નહોતી અને આવરી લેવાયેલ STPs અને તેના વિદ્યાર્થીઓના કવરેજની તેઓએ MPRs માં ક્યારેય જાણ કરી નથી. આમ, કમિશ્નર AWP&B માં STPs ના કવરેજ અને તેના વિદ્યાર્થીઓના ખોટા ડેટાની જાણ કરી રહ્યા હતા.

કમિશ્નરે જણાવ્યું (ઓગસ્ટ 2018) હતું કે SSA દ્વારા પુરી પાડવામાં આવેલ માહિતીને આધારે આવરી લેવાયેલ STP વિદ્યાર્થીઓને સામેલ કરાયા હતા. સ્ટેટ પ્રોજેક્ટ ડિરેક્ટર SSA એ જણાવ્યું હતું કે (સપ્ટેમ્બર 2018) મંજૂરી આપવામાં આવેલ STPની વિગતો MDM કમિશ્નરને MDM યોજના હેઠળ તેમના કવરેજ માટે આપવામાં આવી હતી. ઓડિટનો મત એ છે કે તાલુકા સ્તરે ડેટાની અપ્રાપ્યતાએ MDM કમિશ્નર દ્વારા આ બાબતે ખોટું રીપોર્ટિંગ કરાયા હોવાનું સૂચવે છે.

12 SSA ના રાજ્યના પ્રોજેક્ટ નિયામક(SPD) દ્વારા ઓડિટને પૂરું પાડ્યા મુજબ

13 શાળાઓ હેઠળ આવરી લેવાયેલ વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત

3.1.4 ખાદ્યચીજોનો પૂરવઠો અને તેનો ઉપયોગ

GoI દ્વારા ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઈન્ડિયા (FCI) મારફત અનાજનો પૂરવઠો પૂરો પાડે છે જેનો રાજ્ય નાગરિક પુરવઠા નિગમ (GSCSC) દ્વારા ઉપાડ કરવામાં આવે છે. GoG દ્વારા કઠોળ અને ખાદ્ય તેલની ખરીદી કરાય છે અને GSCSC મારફત તેનો પુરવઠો પૂરો પાડવામાં આવે છે. મામલતદાર તાલુકામાં આવેલા GSCSC ના ગોદામોમાંથી ખાદ્ય ચીજો ઉપાડવા માટે વ્યાજબી ભાવની દુકાનો (FPS)ને દર મહિને પરવાનગી આપે છે. SCCs વિદ્યાર્થીઓની મહિનાની અપેક્ષિત સંખ્યાના આધારે મામલતદાર દ્વારા તેમણે ફાળવેલ સ્ટોકના જથ્થા મુજબ ખાદ્ય ચીજોનો FPS માંથી ઉપાડ કરે છે. વિભિન્ન ખડી ચીજોના ઉપયોગ અંગેના ઓડિટના તારણો આગળના ફકરાઓમાં દર્શાવવામાં આવ્યા છે.

3.1.4.1 અનાજના વપરાશનું વધુ રીપોર્ટિંગ

ઓડિટે GoIને અનાજના વપરાશની બંધ સિલક અને GSCSC દ્વારા નિભાવવામાં આવતા અનાજ વપરાશની બંધ સિલકમાં વિસંગતતા નોંધી હતી. GoI દ્વારા વર્ષ-વાર ફાળવેલ અનાજની વિગતો જેવી કે યોજના હેઠળ વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 દરમિયાન ઉપાડ કરાયેલ અને વપરાયેલ અને કમિશ્નર દ્વારા પૂરી પડાયેલ વર્ષ-વાર અનાજની બંધ જથ્થાની GSCSC દ્વારા અપાયેલ વિગતો નીચેના કોષ્ટક 3 માં અપાઈ છે -

કોષ્ટક 3: અનાજના વપરાશ અને બંધ સિલકની વિગતો

(જથ્થો મેટ્રિક ટનમાં)

વર્ષ	કમિશ્નરના જણાવ્યા મુજબ					GSCSC દ્વારા નોંધાયેલ બંધ જથ્થો	બંધ જથ્થામાં તફાવત
	ખૂલતો જથ્થો	ફાળવણી	FCI માંથી GSCSC દ્વારા ઉપાડેલ જથ્થો	વપરાયેલ જથ્થો	બંધ જથ્થો		
1	2	3	4	5	6 (2+4-5)	7	8(7-6)
2015-16	4,781	1,15,348	1,07,047	1,10,013	1,815	27,423	25,608
2016-17	1,815	1,23,287	1,20,794	1,19,653	2,956	38,003	35,047
2017-18	2,956	1,21,489	1,20,505	1,19,903	3,558	49,939	46,381

(સ્ત્રોત : કમિશ્નર અને GSCSC દ્વારા પુરી પડાયેલ માહિતી)

ઉપરોક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે અનાજનો મોટો જથ્થો GSCSC ના ગોદામોમાં પડી રહ્યો હોવા છતાં, વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 ના સમયગાળા દરમિયાન અનાજનો વધુ વપરાશ બતાવી કમિશ્નરે GoI ને બંધ જથ્થો ઓછો બતાવ્યો હતો. ઓડિટ ચકાસણીમાં બહાર આવ્યું હતું કે અનાજનો ઉપયોગ જિલ્લા/તાલુકા સ્તરેથી વાસ્તવિક વપરાશની વિગતો મેળવ્યા વગર અને GSCSC પાસે અનાજનો વાસ્તવિક બંધ જથ્થો સુનિશ્ચિત કર્યા વગર કરવામાં આવી રહ્યો હતો. તેના બદલે અનાજના વપરાશની ગણતરી આવરી લેવાયેલ વિદ્યાર્થીઓને આધારે કમિશ્નર દ્વારા ફકરા 3.1.3.2માં ચર્ચા કર્યા મુજબ વધારે બતાવ્યા હતા.

સમાપન બેઠકમાં (19 જૂન 2019) સચિવે જણાવ્યું હતું કે GSCSC ઉપલબ્ધ ડેટાનું મેળવણું કરશે અને નિગમ પાસેના સાચા પ્રાપ્ય અનાજના જથ્થાને GoI મારફત ઓળખી સમાયોજન કરવામાં આવશે. આ બાબતે ઓડિટે જણાવ્યું હતું કે આંતરિક રેકોર્ડ્સની ચકાસણી કર્યા બાદ પરિસ્થિતિ ધ્યાને લેવામાં આવશે.

3.1.4.2 સમાન મેનુનું અયોગ્ય અમલીકરણ

યોજનાની માર્ગદર્શિકા મુજબ, રોજિંદા ખોરાકનું મેનુ સ્થાનિક રીતે નક્કી કરવાનું હોય છે. યોજનાનું અમલીકરણ થયું ત્યારથી ઓગષ્ટ 2017 સુધી મેનુ સ્થાનિક સ્તરે નક્કી કરવામાં આવતું હતું. ત્યારબાદ,

સમગ્ર રાજ્યમાં સમાન મેનૂ રાખવાના હેતુથી અને વિદ્યાર્થીઓને પોષણ સહાયક ખોરાકની માત્રા વધારવા માટે, GoG ના શિક્ષણ વિભાગે નવી પહેલ કરી રાંધણ ખર્ચમાં વધારો કર્યા વગર એક જ ભોજનને સવારનો નાસ્તો અને બપોરના ભોજનમાં વિભાજિત કરાવ્યો હતો. વધુમાં, સવારના નાસ્તા માટે યજ્ઞા ત્રણ દિવસ અને મિશ્ર કઠોળનું (આખ્યા કઠોળ) મેનુ એક દિવસ આપવાનું નિર્ધારિત કર્યું હતું.

સંયુક્ત સ્થળ મુલાકાત દરમિયાન (જુન થી ઓગષ્ટ 2018) નમૂના-તપાસેલ જિલ્લાઓની 72 શાળાઓમાં (SCCs દ્વારા સંચાલિત), ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે 28 શાળાઓમાં ઓડિટે લીધેલ મુલાકાતના દિવસે સવારનો નાસ્તો પીરસ્યો ન હતો, જ્યારે બાકીની 44 શાળાઓમાં SCCs એ બપોરના ભોજન/ભોજન સાથે સવારનો નાસ્તો પીરસ્યો હતો. વલસાડ જિલ્લાના વલસાડ તાલુકામાં, બપોરના ભોજન/ભોજન સાથે સવારનો નાસ્તો પીરસાતો હતો પણ નિયત કરાયેલ મેનુ મુજબ ન હતો. વિદ્યાર્થીઓને પોષણ સહાયક ખોરાકની માત્રા વધારવા ભોજનને સવારના નાસ્તા અને બપોરના ભોજનથી અલગ પાડવાનો તેનો હેતુ તેઓને બપોરના ભોજન/ભોજન સાથે સવારનો નાસ્તો પૂરો પાડવાને લીધે માર્યો ગયો હતો.

સમાપન બેઠકમાં (19 જૂન 2019) સચિવે જણાવ્યું હતું કે સમાન મેનુના અમલીકરણનું સર્વેક્ષણ કરાશે અને નિર્ધારિત કર્યા મુજબ તેનો અમલ કરવા સુધારાત્મક પગલાં લેવાશે.

3.1.4.3 દુધ સંજ્ઞવની યોજના હેઠળ દુધ પૂરું પાડવું

GoG ના શિક્ષણ વિભાગે રાજ્યના બે વિકસતા તાલુકાઓ જેવા કે પાટણ જિલ્લાના સંતલપુરમાં અને અરવલ્લી જિલ્લાના મોડાસામાં પ્રાથમિક ધોરણે “દુધ સંજ્ઞવની યોજના” શરૂ કરી (2014-15) હતી. યોજનાનો હેતુ કૂપોષણના મુદ્દાને ધ્યાને લેવાનો હતો. વિદ્યાર્થીઓના આરોગ્યની તપાસણી કર્યા પછી અને મૂલ્યાંકન તથા અધ્યયન કર્યા પછી વિદ્યાર્થીઓના સ્વાસ્થ્ય પર તેની સકારાત્મક અસર થાય છે કે કેમ તે અંગે આ યોજનાનું આંકલન કરશે. “અમુલ” ની છત્રછાયા હેઠળ કામ કરતાં જિલ્લા સહકારી દુધ-યુનિયનોએ દુધ પૂરું પાડવાનું થતું હતું અને તે ખર્ચ નાયબ કલેક્ટર્સ (MDM) દ્વારા પુનઃપ્રાપ્ત કરાતો હતો. આ યોજના ધીરે ધીરે અન્ય જિલ્લાઓમાં લંબાવાઈ હતી.

નમૂના-તપાસેલ પાંચ જિલ્લાઓમાંથી, ત્રણ જિલ્લાઓમાં (બનાસકાંઠા, પંચમહાલ અને વલસાડ¹⁴) યોજનાનું અમલીકરણ કરાયું હતું. વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 ના સમયગાળા દરમિયાન બનાસકાંઠા જિલ્લામાં, ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે યોજના હેઠળ આવરી લેવાયેલ વિદ્યાર્થીઓની રોજીંદી સરેરાશ સંખ્યા 1,25,961 થી ઘટીને 91,489 વિદ્યાર્થીઓ, અને પંચમહાલ જિલ્લામાં 31,574 થી ઘટીને 18,188 થઈ હતી.

નમૂના-તપાસેલ 11 તાલુકાઓમાંથી, ત્રણ તાલુકાઓમાં¹⁵ શિક્ષણ વિભાગ દ્વારા યોજનાનું અમલીકરણ કરાતું હતું. રેકોર્ડની ચકાસણીમાં એવું ઉજાગર થયું હતું કે ત્રણ નમૂના-તપાસેલ તાલુકાઓની કોઈપણ શાળાઓએ પ્રાપ્ત કરેલ અને વપરાશ કરેલ દૂધના પાઉચનો મામલતદારને અહેવાલ આપ્યો ન હતો, જોકે કમિશ્નર દ્વારા અપાયેલ સૂચનાઓ મુજબ એ જરૂરી હતું. મુલાકાત લીધેલ આઠમાંથી પાંચ શાળાઓમાં, પંચમહાલ જિલ્લાના સહેરા તાલુકામાં, મુલાકાતના દિવસે પ્રાપ્ત થયેલ 270 દૂધના પાઉચમાંથી 142 (53 ટકા) પાઉચ વણવપરાયેલ પડી રહ્યા હતા અને શાળાઓ પાસે તેનો ઠંડી

14 આ યોજના આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ દ્વારા અમલમાં મુકાઈ હતી, તેથી, યોજનાના અમલીકરણની હદને ઓડિટમાં આવરી લેવાઈ નહતી.

15 દિયોદર અને વાવ (બનાસકાંઠા) અને સહેરા (પંચમહાલ)

જગ્યાએ સંગ્રહ કરવાની સગવડ ન હતી જેથી પછીથી અથવા બીજા દિવસે તેનો ઉપયોગ થઈ શકે. ઓડિટે સંયુક્ત મુલાકાતમાં વધુમાં નોંધ્યું હતું કે વપરાયેલા દૂધના પાઉચ ખુલ્લી જગ્યામાં ફેંકાતા હતા અથવા ખુલ્લામાં બાળી નાખતા હતા, જે પર્યાવરણીય જોખમ ઊભું કરી શકે છે.

વિભાગે કોઈ જવાબ આપ્યો ન હતો. તેમ છતાં, સમાપન બેઠકમાં, સચિવે (19 જૂન 2019) જણાવ્યું હતું કે જિલ્લાઓ પાસેથી માહિતી મેળવાશે અને સુધારાત્મક પગલાં લેવાશે.

3.1.5 ભોજન પીરસવું

3.1.5.1 NGOs દ્વારા સંચાલિત કેંદ્રસ્થ રસોડાઓ

સપ્ટેમ્બર 2010 અને સપ્ટેમ્બર 2017 માં જારી કરાયેલ માર્ગદર્શિકા (2006) અને MHRD ની સૂચનાઓમાં કેંદ્રસ્થ રસોડાઓ માટે શહેરી વિસ્તારોમાં જ્યાં જગ્યાની મર્યાદાઓ છે ત્યાં NGOs ને તેના સંચાલનમાં રોકવાની જોગવાઈ છે. આ મુજબ, ત્રણ NGOs ને પાંચ જિલ્લાઓના સ્થળો¹⁶ અને પાંચ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનો (MCs)¹⁷ ના વિસ્તારોમાં રોકવામાં આવી હતી.

ઓડિટે નમૂના-તપાસેલ જિલ્લાઓમાં (VMC વિસ્તાર અને વડોદરા અને વલસાડ જિલ્લાના સ્થળો) કેંદ્રસ્થ રસોડા ચલાવનારા બે NGOs¹⁸ ના રેકોર્ડની તપાસ કરવામાં આવી હતી. ઓડિટના તારણોની ચર્ચા નીચે કરાઈ છે -

● ગરમ ભોજન પીરસાયું નહતું

MHRD એ જારી કરેલ સૂચનાઓ (સપ્ટેમ્બર 2017) મુજબ, કેંદ્રસ્થ રસોડાઓ દ્વારા શાળાઓમાં અપાતા ખોરાકનું પીરસતી વખતે ઓછામાં ઓછું 65°C તાપમાન હોવું જોઈએ. વલસાડ જિલ્લાની શાળાઓના સ્થળોની સંયુક્ત મુલાકાતમાં, ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે NGO દ્વારા પીરસાતો ખોરાક ગરમ નહતો અને મુલાકાત લીધેલ કોઈપણ શાળાઓ પાસે તાપમાન ચકાસવાની કોઈ સગવડ નહતી. વડોદરા જિલ્લામાં, ઓડિટે શાળામાં ખોરાક પીરસવાના સમયે તાપમાન ચકાસવું અને જાણવું કે તાપમાન નિયત ધોરણોથી નીચું હતું.

સમાપન બેઠકમાં (19 જૂન 2019) સચિવે જણાવ્યું હતું કે ખોરાક અપાતા સમયે તાપમાન માપવા માટેની પદ્ધતિ વિકસીત કરાશે અને યોજનાની માર્ગદર્શિકા મુજબ ગરમ રાંધેલો ખોરાક અપાય તે સુનિશ્ચિત કરવામાં આવશે.

● રાંધેલા ખોરાકની માત્રા અને પોષક મૂલ્યની ચકાસણી કરાઈ નહીં

નેશનલ ફૂડ સિક્યુરીટી એક્ટ, 2013 હેઠળ જારી કરાયેલ MDM ના નિયમો 2015માં જોગવાઈ છે કે બાળકોને પૂરો પડતા રાંધેલા ગરમ ખોરાકનું મૂલ્યાંકન અને પ્રમાણીકરણ ગવર્નમેંટ ફૂડ રિસર્ચ લેબોરેટરી અથવા અન્ય કોઈ કાયદા દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત અથવા સ્વીકૃત લેબોરેટરી દ્વારા પ્રમાણીકરણ અને મૂલ્યાંકન કરાશે કે જેથી ભોજન નિર્ધારિત પોષણના ધોરણો અને ગુણવત્તા મુજબ છે કે કેમ તે સુનિશ્ચિત કરી શકાય.

ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે કમિશ્નરે એવી કોઈ યંત્રણા વિકસાવી નહતી જેથી NGOs દ્વારા પૂરો પડાતો ખોરાક નિર્ધારિત જથ્થા અને ગુણવત્તા ધરાવે છે કે કેમ તે તપાસી શકાય, ન તો કમિશ્નર કે વડોદરા

16 અમદાવાદ, ગાંધીનગર, નવસારી, વડોદરા અને વલસાડ

17 અમદાવાદ MC, ભાવનગર MC, રાજકોટ MC, વડોદરા MC અને સુરત MC

18 વડોદરા VMC દ્વારા સંચાલિત અને શાળાઓ ને જિલ્લા સ્થળ (વડોદરા (શહેર), વડોદરા (ગ્રામ્ય), પાદરા અને વાઘોડિયા) અક્ષય પાત્ર દ્વારા વલસાડ જિલ્લામાં (વલસાડ, પારડી, ઉમરગામ અને વાપી) માં સ્ત્રી શક્તિ દ્વારા MDM અપાતું હતું

અને વલસાડ જિલ્લાઓના જિલ્લા સત્તાધીશોએ 2015-16 થી 2017-18 ના સમયગાળા દરમિયાન રાંધેલા ખોરાકના નમૂનાઓ લીધા ન હતા જેથી તેના પોષણ મૂલ્યનું પરીક્ષણ કરી માપી શકાય. જોઈન્ટ રિવ્યુ મિશન¹⁹ (JRM) ની ટીમ જેને વડોદરાની શાળાઓની મુલાકાત (માર્ચ 2018) માં લીધી હતી તેના રિપોર્ટમાં નિર્દેશ કર્યો હતો કે NGO દ્વારા અપાતો ખોરાક MDM હેઠળ નિર્ધારિત કરેલ પોષક મૂલ્ય ધરાવતો નહતો.

કેંદ્રસ્થ રસોડાની સુધારેલી માર્ગદર્શિકા (2017) માં દર્શાવ્યું છે કે મેનૂ પ્રમાણે રાંધેલા ભોજનના વજનના ધોરણોનું રાજ્યના સત્તાધીશોએ અને NGO વચ્ચે પરામર્શ દ્વારા અંતિમ સ્વરૂપ આપવું જોઈએ જેથી ધારા ધોરણ મુજબ ગરમ રાંધેલા ખોરાકનો પૂરતો પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરવામાં આવે. આમ છતાં ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે કમિશ્નરે રાંધેલા ભોજનના વજન માટે કોઈ ધોરણો નિયત કર્યા નહતા. વધુમાં, શાળાએ પહોંચાડાતા ખોરાકના વજનની નમૂના-તપાસણી કરવાની કોઈ પદ્ધતિ ન હતી.

કમિશ્નરે જણાવ્યું (જાન્યુઆરી 2019) હતું કે પોષણ મૂલ્ય માપવા માટે, તાપમાન અને વજન માટેના ધોરણોની પદ્ધતિ વિકસાવવામાં આવશે. આ દર્શાવતું હતું કે નિયત કરાયેલ ધારાધોરણ મુજબ NGOs દ્વારા પૂરા પડતા ભોજન પર વિભાગ દ્વારા દેખભાળની ખામી હતી. સમાપન બેઠકમાં (19 જૂન 2019) સચિવે જણાવ્યું હતું કે આ બાબતમાં સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવશે અને તેનું તે મુજબ અમલીકરણ સુનિશ્ચિત કરાશે.

3.1.6 નાણાકીય સંચાલન

3.1.6.1 અંદાજ અને ખર્ચ

GoG તેના પોતાના ફાળા²⁰ સાથે GoI ના અપેક્ષિત ફાળા માટે બજેટમાં જોગવાઈ કરે છે. GoI નો ફાળો રાજ્યના એકીકૃત ભંડોળમાં જમા કરાય છે અને તેને રાજ્યના ફાળા સહિત શિક્ષણ વિભાગને હવાલે કરાય છે, જે બદલામાં, જિલ્લા અને તાલુકા સ્તરે યોજનાનું અમલીકરણ કરતી સંસ્થાઓને MDM કમિશ્નર મારફત અનુદાન મુક્ત કરે છે. બજેટ ફાળવણી, મુક્ત કરાયેલ અનુદાન અને યોજના હેઠળ 2015-16 થી 2017-18 ના સમયગાળા દરમિયાન થયેલ ખર્ચની વિગતો નીચે કોષ્ટક 4 માં દર્શાવી છે -

કોષ્ટક 4: બજેટ ફાળવણી અને ખર્ચની વિગતો

(₹ કરોડમાં)

વર્ષ	બજેટ ફાળવણી			મુક્ત કરાયેલ અનુદાન			ખર્ચ			મુક્ત કરાયેલ અનુદાનના પ્રમાણમાં થયેલ ખર્ચની ટકાવારી
	GoI	GoG	કુલ	GoI	GoG	કુલ	GoI	GoG	કુલ	
2015-16	432.32	470.14	902.46	388.30	458.22	846.52	396.35	442.44	838.79	99
2016-17	424.68	523.44	948.12	330.66	498.22	828.88	323.46	485.02	808.48	98
2017-18	408.50	517.48	925.98	398.56	503.25	901.81	386.33	386.53	772.86	86

(સ્ત્રોત : MDM ના કમિશ્નર દ્વારા પૂરી પડાયેલ માહિતી)

19 યોજનાના અસરકારક અમલીકરણ માટે MDM યોજનાની માર્ગદર્શિકામાં ઉજાગર કર્યા પ્રમાણે અને તે અંગે પોલિસી બાબતના સૂચનો મુજબ દેશના વિવિધ રાજ્યોમાં તેની કામગીરીની સમીક્ષા કરવા GoI એ 2009 માં રચના કરી હતી. ટીમમાં આરોગ્ય અને પોષણ બાબતના વિવિધ યુનિવર્સિટીઝ અને સરકારી સંસ્થાઓમાંથી લેવાયેલા નિષ્ણાતોનો સમાવેશ કરાયો છે.

20 રાજ્ય પ્રયોજીત બે યોજનાઓ (“દૂધ સંચવની” અને “અન્ન ત્રિવેણી”)

વર્ષ 2017-18 ના સમયગાળા દરમિયાન થયેલ ખર્ચમાં ઘટનું કારણ મુખ્યત્વે આદિજાતિ કન્યાઓને મફત અનાજની રાજ્ય પ્રયોજીત યોજના માટે અનાજની પ્રાપ્તિમાં GSCSC ને નિષ્ફળતા, કઠોળના ભાવમાં ઘટાડો અને કઠોળ પ્રાપ્તિમાં ઘટાડો હોવાને લીધે હતો.

3.1.6.2 ખર્ચનું અતિરેક ભર્યું રિપોર્ટિંગ

યોજનાના માર્ગદર્શિકામાં મેનેજમેન્ટ, મોનિટરિંગ એન્ડ ઇવેલ્યુએશન (MME) ના ઘટક હેઠળ અનુદાનની જોગવાઈ છે, જેમાંથી 50 ટકા રાજ્ય સ્તરે અને બાકીના 50 ટકા માનવ શક્તિ, પરિવહન, ફર્નિચર, વગેરે અન્ય ખર્ચ રાજ્ય સરકારને યોગ્ય જણાશે તેમ, શાળા સ્તરે વાપરી શકાય છે.

વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 ના સમયગાળા દરમિયાન, MHRD એ ₹ 21.62 કરોડ GoG ને મુક્ત કર્યા હતા. આમાંથી, ED એ ₹ 20.16 કરોડ કમિશ્નરને (MDM) મુક્ત કર્યા હતા. રેકોર્ડની ચકાસણીમાં એવું ઉજાગર થયું હતું કે કમિશ્નરે વપરાશનું પ્રમાણપત્ર ₹ 20.17 કરોડનું પૂરેપૂરા વાપર્યા તરીકે રજૂ કર્યું હતું, જોકે કમિશ્નર દ્વારા ફક્ત ₹ 7.46 કરોડ તો ઓફિસ ખર્ચ અને કમિશ્નર, જિલ્લા અને તાલુકા સ્તરે કરાર આધારિત સ્ટાફના પગાર પેટે વપરાયા હતા અને વણ-વપરાયેલ ₹ 28.62 કરોડની બેલેન્સ કમિશ્નર ના બેન્ક ખાતામાં પડી રહી હતી (અગાઉના વર્ષનું વણ-વપરાયેલ બેલેન્સ અને તેના પર મળેલ વ્યાજ સહિત). વધુમાં ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 ના સમયગાળા દરમિયાન શાળા સ્તરે કોઈ રકમ ખર્ચાઈ નહતી. કમિશ્નરે જણાવ્યું હતું (ઓક્ટોબર 2018) કે MME નું ભંડોળ કાયમી છે અને રદ થાય તેવું નથી તેથી પૂરેપૂરા ભંડોળના વપરાશનું પ્રમાણ પત્ર અપાયું હતું. આમ, કમિશ્નરે વપરાશનું ખોટું પ્રમાણપત્ર મંત્રાલયને રજૂ કર્યું હતું.

3.1.6.3 રસોડાના અધ્યતન સાધનો પર કરેલો વ્યર્થ ખર્ચ

MHRD ના પત્રના આધારે ED ના અગ્ર સચિવે (PS) એ ઉચ્ચ ક્ષમતાવાળા રાંધવાના સાધનો જેવા કે પ્રેશર કુકર, પેન્સ, ઢોકળા મેકર, ચટણી મેકર, ગેસ બર્નર વિગેરે પૂરા પાડીને રસોડાની કક્ષા ઊંચી લાવવાનું પ્રાયોગિક ધોરણે 500 શાળાઓ કે જેમાં 500 થી વધુ વિદ્યાર્થીઓ હતા, તેમાં ખોરાકનું પોષણ મૂલ્ય વધારવાના હેતુથી હાલના રસોડાઓ પરંપરાગત અને વધુ શ્રમ પડે તેવા સાધનો વાળા હતા.

એવી દરખાસ્ત કરવામાં આવી હતી (એપ્રિલ 2014) કે શાળા રસોડાને કેંદ્રસ્થ રસોડામાં તબદીલ કરવામાં આવશે જ્યાંથી નજીકની શાળાઓમાં MDM ને સેવા આપી શકાય. તેના આધારે, વર્ષ 2014-15 ના બજેટમાં 500 શાળાઓને આધુનિક બનાવવા માટે ₹ 25.00 કરોડની જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી. સપ્ટેમ્બર 2014 માં, વધારાના મુખ્ય સચિવે (નાણાં વિભાગ) ED ને સૂચવ્યું હતું કે સૂચિત 500 શાળાઓની સામે પાયલોટ ધોરણે 50 શાળાઓમાં આ પ્રોજેક્ટ શરૂઆતમાં લાગુ કરવામાં આવે. તદ્દ-અનુસાર, ED એ 50 શાળાઓ માટે વહીવટી મંજૂરી (સપ્ટેમ્બર 2014) આપી હતી એવી શરત સાથે કે આ પ્રોજેક્ટને એક વર્ષની વોરંટી અને બે વર્ષના વાર્ષિક જાળવણી કરાર સાથે ટર્નકી ધોરણે લાગુ કરવામાં આવે. તેમાં વધુમાં જણાવાયું હતું કે બાકીની 450 શાળાઓમાં MDM ના કમિશ્નરની ચોક્કસ દરખાસ્ત અને ત્રાહિત પક્ષ દ્વારા તેના પરની અસરના વિશ્લેષણ બાદ પ્રોજેક્ટનું અમલીકરણ કરવામાં આવશે. જોકે ED એ ફેબ્રુઆરી 2015 માં, અગાઉની મંજૂરીમાં દર્શાવેલ શરતોની પરિપૂર્ણતાની ચકાસણી વગર જ બાકીની 450 શાળાઓને વહીવટી મંજૂરી આપી હતી. ED એ વર્ષ 2014-15 દરમિયાન, 756 શાળાઓ²¹ અને વર્ષ 2015-16 માં 500 શાળાઓને ₹ 53.42 કરોડની કિંમતના સાધનો પૂરા પાડ્યા હતા.

21 વર્ષ 2014-15 ના સમયગાળા દરમિયાન અનુદાનની બચતમાંથી વધુ 256 શાળાઓ આવરી લેવાઈ હતી

ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે પ્રોજેક્ટના અમલીકરણ માટે ED દ્વારા MHRD ના પત્રનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે અને રસોડાના આધુનિકરણ વિષે કોઈ ઉલ્લેખ નથી, પરંતુ તેમાં દેશની શાળાના વિદ્યાર્થીઓની નબળા પોષણની સ્થિતિનો ઉલ્લેખ કરાયો છે. શાળાઓની સંયુક્ત મુલાકાતમાં (જૂન થી ઓગષ્ટ 2018), એવું જણાયું હતું કે 2015-16 અને 2016-17 ના સમયગાળા દરમિયાન નમૂના-તપાસેલ સાત તાલુકાઓની²² 64 શાળાઓને પૂરા પડાયેલ સાધનો ઉપયોગમાં લેવાયા નહતા ને તે પૂરા પાડયા ત્યારથી વપરાયા વગર પડી રહ્યા હતા.

સમાપન બેઠકમાં સચિવે (19 જૂન 2019) જણાવ્યું હતું કે સાધનોના બિન-વપરાશ અંગે વિભાગ વધુ ચિંતિત છે, જો કે, અન્ય કેટલાક વિભાગમાં જ્યાં ઉપયોગિતા સાથે સેવા આપી શકે ત્યાં, તેના વપરાશની શક્યતાનું મૂલ્યાંકન કરાશે.

3.1.7 ગુણવત્તા નિયંત્રણ

3.1.7.1 અનાજ આપતી વખતે તેની ગુણવત્તા ચકાસવી

કમિશ્નર MDM દ્વારા અપાયેલી સૂચનાઓ (ઓગષ્ટ 2012 અને જાન્યુઆરી 2017) મુજબ, જિલ્લા ને તાલુકા સ્તરે દરેક ડેપ્યુટી કલેક્ટરે અને મામલતદારે દર મહિને રાંધ્યા વિનાના અનાજના 10 નમૂના શાળાઓમાંથી રેંડમ રીતે લેવા પડશે અને તેનું પરીક્ષણ ગવર્નમેંટ લેબોરેટરીઝ ઓફ ફૂડ એન્ડ ડ્રગ્સ કંટ્રોલ એડ્મિનિસ્ટ્રેશન (FDCA), મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન્સ એન્ડ ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરીઝ (FSL) દ્વારા કરાવવાનું રહેશે.

કમિશ્નર MDM દ્વારા વર્ષ 2017-18 ના સમયગાળા દરમિયાન પૂરા પડેલા એન્યુઅલ વર્ક પ્લાન અને બજેટના રેકોર્ડ્સ પરથી, ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે 220 નમૂનાઓનું પરીક્ષણ કરાયું હતું. રેકોર્ડ્સમાં એવું પણ દર્શાવાયું હતું કે આમાંના 52 નમૂનાઓ (24 ટકા) ઊતરતી કક્ષાના જણાયા હતા. વર્ષ 2015-18 ના સમયગાળા દરમિયાન જિલ્લાઓ કે તાલુકાઓ સ્તરે પૂરતી સંખ્યામાં ગુણવત્તાની ચકાસણી કરાઈ હતી કે કેમ તેની ખાતરી આ બાબતના કોઈ રેકોર્ડ્સ નિભાવવામાં આવતા ન હોવાને લીધે ઓડિટ કરી શક્યું ન હતું.

કમિશ્નરે જણાવ્યું (જાન્યુઆરી 2019) હતું કે ઊતરતી કક્ષાની ગુણવત્તા બાબતે પગલાં લેવા માટે GSCSC જવાબદાર છે.

3.1.7.2 રાંધેલા ખોરાકનું પરીક્ષણ

નેશનલ ફૂડ સિક્યોરિટી (NFS) એક્ટ, 2013 અનુસાર MDM નિયમો (સપ્ટેમ્બર 2015) પ્રમાણે FDCA દ્વારા પોષક મૂલ્યની ચકાસણી કરવા માટે રાંધેલા ખોરાકની ચકાસણી કરવાની જોગવાઈ છે. વર્ષ 2015-18 ના સમયગાળા દરમિયાન, FDCA એ MDM કેન્દ્રો અને NGOs દ્વારા ચલાવાતા કેંદ્રસ્થ રસોડાઓમાંથી રાંધેલા ખોરાકના 1,850 નમૂનાઓ ગુણવત્તા પરીક્ષણ માટે લીધા હતા. આમાંથી, 16 નમૂનાઓ ગુણવત્તા પરીક્ષણમાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા. જો કે, ઓડિટે નોંધ્યું હતું કે FDCA એ MDM નિયમમાં દર્શાવ્યા મુજબ ખોરાકના પોષક મૂલ્યની ચકાસણી કરવા માટે કોઈ પરીક્ષણ હાથ ધર્યું ન હતું.

સમાપન બેઠકમાં (19 જૂન 2019) સચિવે જણાવ્યું હતું કે રાંધેલા ખોરાકનું પરીક્ષણ કમિશ્નર (FDCA) દ્વારા કરાય તે સુનિશ્ચિત કરાશે.

22 બનાસકાંઠા (દાંતા-14, દિયોદર-07 અને વાવ-13), પંચમહાલ (ગોધરા-12 અને સહેરા-11), વડોદરા (કરજણ -02) અને વલસાડ (કપરાડા-05)

3.1.8 માનવબળની ઉપલબ્ધતા

માર્ચ 2018 ની સ્થિતિએ રાજ્ય, જિલ્લા અને તાલુકા સ્તરે યોજના હેઠળ મંજૂર કરાયેલા પદોની સામે ઉપલબ્ધ માનવબળની સ્થિતિ નીચે કોષ્ટક 5 માં દર્શાવેલ છે -

કોષ્ટક 5: 31 માર્ચ 2018 ના રોજ કર્મચારીઓની ઉપલબ્ધતા ની સ્થિતિ

સ્તર	પદો	મંજૂર કરાયેલ પદો	31 માર્ચ 2015 ની સ્થિતિએ			મંજૂર કરાયેલ પદો	31 માર્ચ 2018 ની સ્થિતિએ		
			ભરાયેલ પદો	ખાલી પદો	ખાલી પદોની ટકાવારી		ભરાયેલ પદો	ખાલી પદો	ખાલી પદોની ટકાવારી
રાજ્ય	કમિશ્નર	1	1	0	0	1	1	0	0
	સંયુક્ત કમિશ્નર	1	1	0	0	1	0	1	100
	સહાયક કમિશ્નર	2	1	1	50	2	1	1	50
	નાયબ મામલતદાર	3	3	0	0	3	3	0	0
જિલ્લો	નાયબ કલેક્ટર	31	8	23	74	33	16	17	52
	જિલ્લા પ્રાથમિક શિક્ષણ અધિકારી	11	3	8	73	12	6	6	50
તાલુકો	નાયબ મામલતદાર	410	226	184	45	410	176	234	57
	MDM નિરીક્ષક	129	100	29	22	201	182	19	9

(સ્ત્રોત: કમિશ્નર, MDM દ્વારા પૂરી પડાયેલ માહિતી)

ઉપરોક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે જિલ્લા અને તાલુકા સ્તરે કર્મચારીઓની અછત હતી. યોજનાના અસરકારક અમલીકરણ માટે નાયબ કલેક્ટર મામલતદાર/નાયબ મામલતદાર એ મહત્વના પદો છે. માર્ચ 2018 ની સ્થિતિ એ આ જગ્યા માટે ખાલી પદો અનુક્રમે 52 અને 57 ટકા હતા. મહત્વના પદોમાં અછતને લઈ આગળના ફકરાઓમાં ચર્ચા કર્યા મુજબ નિરીક્ષણ અને દેખરેખની ખામીમાં પરિણમ્યું હતું.

3.1.8.1 શાળાઓના નિરીક્ષણમાં કમી

યોજનાની માર્ગદર્શિકાઓમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા MDM શાળાઓ માટે નિરીક્ષણની પદ્ધતિઓ વિકસાવવાની જોગવાઈ છે. ED એ એપ્રિલ 1985 માં નિરીક્ષણ માટેના ધોરણો નિયત કર્યા હતા ને એપ્રિલ 2002²³ માં તેનું પુનઃઉચ્ચારણ કર્યું હતું.

વર્ષ 2015-16, 2016-17 અને 2017-18 દરમિયાન AWP&B માં આવરી લેવાયેલ (કોષ્ટક 1 માં દર્શાવ્યા મુજબ) 34,511 શાળાઓ, 33,771 શાળાઓ અને 33,453 શાળાઓની સામે વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 દરમિયાન GoI ને પ્રસ્તુત કરાયેલ ત્રિમાસિક પ્રગતી રિપોર્ટ (QPR) મુજબ વર્ષ 2015-16, 2016-17 અને 2017-18 માં અનુક્રમે 73,999 શાળાઓ (219 ટકા) 61,991 શાળાઓ (185 ટકા) 56,398 શાળાઓ (172 ટકા) ના નિરીક્ષણ કર્યા હોવાનો અહેવાલ કમિશ્નરે આપ્યો હતો. આમ છતાં, કોષ્ટક 6માં દર્શાવ્યા મુજબ ED દ્વારા નિયત કરાયેલ નિરીક્ષણોની સંખ્યા સામે વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 દરમિયાન નમૂના-તપાસ કરાયેલ જિલ્લાઓમાં નાયબ કલેક્ટર દ્વારા કરાયેલ અને નમૂના-

23 નાયબ કલેક્ટર - 20, મામલતદાર -10, નાયબ મામલતદાર (નિરીક્ષણ) - 20, નાયબ મામલતદાર (વહીવટ) - 10 અને MDM નિરીક્ષક - 20

તપાસ કરાયેલ તાલુકાઓમાં મામલતદારો, નાયબ મામલતદારો અને MDM નિરીક્ષકો દ્વારા કરાયેલ નિરીક્ષણોમાં ખાધ ઓડિટના ધ્યાને આવી હતી, જેમાં GoI ને કમિશ્નર દ્વારા શાળાઓના નિરીક્ષણના વધારે પડતાં ઊંચા આંક દર્શાવાયા હતા.

કોષ્ટક 6: વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 દરમિયાન નિરીક્ષણમા ખાધ

વર્ષ	નમૂના તપાસ કરાયેલ જિલ્લાઓ				નમૂના તપાસ કરાયેલ તાલુકાઓ			
	લક્ષ્યાંક ²⁴	સિદ્ધી	ખાધ	ખાધની ટકાવારી	લક્ષ્યાંક	સિદ્ધી	ખાધ	ખાધની ટકાવારી
2015-16	1100	213	887	81	22110	6219	15891	72
2016-17	1320	187	1133	86	31350	10917	20433	65
2017-18	1320	177	1143	87	31350	8808	22542	72
કુલ	3740	577	3163		84810	25944	58866	

(સ્તોત્ર : નમૂના તપાસ કરાયેલ જિલ્લાઓ અને MPRs માંથી મેળવાયેલ માહિતી)

ઉપરોક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે ડેપ્યુટી કલેક્ટર્સ દ્વારા જિલ્લા સ્તરે કરાયેલ નિરીક્ષણોમાં ઘટનો ગાળો 81ટકા (2015-16માં) થી 87 ટકા (2017-18 માં) અને મામલતદાર અને નાયબ મામલતદાર અને MDM નિરીક્ષકો દ્વારા કરાયેલ તાલુકા સ્તરના નિરીક્ષણોમાં 65 ટકા (2016-17 માં) અને 72ટકા (2015-16 અને 2017-18 માં) ઘટનો ગાળો રહ્યો હતો.

વધુમાં, નમૂના તપાસેલ જિલ્લાઓના MPRs એ નિયત કરેલા ચોક્કસ સમય દરમિયાન ફક્ત હાથ ધરેલ નિરીક્ષણોની સંખ્યાનો રિપોર્ટ કર્યો હતો નિરીક્ષણ કરેલ શાળાઓની સંખ્યાનો નહી, આમ કમિશ્નર દ્વારા GoI ને કરાયેલું રીપોર્ટિંગ જિલ્લાઓ પાસેથી કોઈ મૂળભૂત માહિતી મેળવ્યા વગર કરાયું હતું. ઓડિટે વધુમાં નોંધ્યું હતું કે નિરીક્ષણો કરાયાનો દાવો કરાયો હતો તે નિરીક્ષણો નિરીક્ષણ રિપોર્ટસના આધાર ધરાવતા ન હતા, તેના પર લેવાયેલા પગલાં/અથવા નિરીક્ષણના અનુસરણ કરાયા બાબત પણ જાણી શકાયું ન હતું.

કમિશ્નરે જવાબ આપ્યો (જાન્યુઆરી 2019) હતો કે જિલ્લા અને તાલુકા સ્તરે સ્ટાફની તીવ્ર અછૂત ને લીધે ધોરણો મુજબનું નિરીક્ષણ કરી શકાયું ન હતું. સમાપન બેઠકમાં (19 જૂન 2019) સચિવે પણ વિવિધ પદોમાં મોટી સંખ્યામાં ખાલી જગ્યાઓની ઘટને આ માટે કારણભૂત ગણાવી હતી અને તેઓ ખાલી જગ્યાઓની સ્થિતિની સમીક્ષા કરશે અને ખાલી જગ્યાઓ વહેલી તકે ભરવા પ્રયત્નો કરવામાં આવશે તેમ જણાવ્યું હતું.

આમ, ED દ્વારા નિરીક્ષણની પદ્ધતિનું અસરકારક રીતે અમલીકરણ કરાયું ન હતું.

3.1.8.2 શાળા સંચાલન સમિતીની કામગીરી

MDM નિયમો 2015 ની ધારણા છે કે શાળા સંચાલન સમિતિ (SMC) RTE એક્ટ, 2009 હેઠળ ફરજિયાત પણે MDM યોજનાના બાળકોને પૂરા પડતાં ભોજનની ગુણવત્તા, રાંધવાની જગ્યાની સ્વચ્છતા અને સ્વચ્છતાની જાળવણી થાય તે જોશે.

24 વર્ષ 2015-16 ના સમયગાળા દરમિયાનનો બનાસકાંઠાનો ડેટા પ્રાપ્ય ન હોવાથી સમાવેશ કરાયો ન હતો

શાળાઓની સંયુક્ત સ્થળ તપાસ (જૂન થી ઓગષ્ટ 2018)દરમિયાન, ઓડિટની SMC ની મિનટ્સની ચકાસણીમાં એવું ઉજાગર થયું હતું કે MDM યોજનાને લગતા કિસ્સાઓની ચર્ચા કરાઈ ન હતી. ઓડિટ દ્વારા SMC ના સભ્યો સાથેની વાતચીતમાં એવું બહાર આવ્યું હતું કે તેઓ વિદ્યાર્થીઓની હક્કદારી,શાળાએ પ્રાપ્ત કરેલ અનાજના જથ્થાની સ્થિતિ, અને અનાજના જથ્થાની ગુણવત્તા અને અન્ય યોજના સંબંધિત બાબતો વિષે તેઓ અજાણ હતા. આ બાબત MHRD ની જોઈન્ટ રિવ્યૂ મિશન ટીમના 2013 ના રિપોર્ટ માં પણ નિર્દેશિત કરાઈ હતી. કમિશ્નરે જણાવ્યું હતું (જાન્યુઆરી 2019) કે SMC ના સભ્યોને યોજનાની માહિતી અપાઈ છે અને તેઓને યોજનાના અમલીકરણ માટે તાલીમ આપવામાં આવશે. આમ, યોજનાની સામુદાયિક દેખરેખનું કાર્ય અસરકારક રીતે થયું ન હતું.

3.1.9 જોઈન્ટ રિવ્યૂ મિશન દ્વારા અસરકારક આકારણી

યોજનાના અમલીકરણ માટે GoI એ જોઈન્ટ રિવ્યૂ મિશનની (JRM) રચના (2009) કરી હતી. 10 મી JRM ટીમે 05 માર્ચ અને 12 માર્ચ 2018 દરમિયાન રાજ્યની મુલાકાત લીધેલ અને તેમાં બનાસકાંઠા અને વડોદરા જિલ્લાઓના 1,000 વિદ્યાર્થીઓને આવરી લીધા હતા. મિશને રિપોર્ટ કર્યો હતો કે 30 ટકા વિદ્યાર્થીઓ પ્રમાણસર દુબળા અને 13 ટકા વિદ્યાર્થીઓ અત્યંત દુબળા હતા. વિદ્યાર્થીઓનો ઊંચો વિકાસ²⁵ નો દર 4.2 અને 5.4 ટકા વચ્ચે અને 18.70 ટકા વિદ્યાર્થીઓમાં પ્રમાણસર વિકાસ રિપોર્ટ કરાયો હતો. અત્યંત ઓછા વજનવાળા 12.90 ટકા વિદ્યાર્થીઓ જ્યારે પ્રમાણસર વજન વાળા 34 ટકા વિદ્યાર્થીઓ હોવાનો અહેવાલ અપાયો હતો. JRM એ વિદ્યાર્થીઓએ લીધેલ ખોરાકના પોષણ મૂલ્યનું પૃથકરણ કર્યું હતું અને રિપોર્ટ આપ્યો હતો કે માપેલ ખોરાકના જથ્થામાં MDM ના ધોરણો મુજબ એનર્જી અને પ્રોટીનના ઘટકોમાં ઉણપ હતી.

3.1.10 ઉપસંહાર

ઓડિટે કમિશ્નર (MDM) દ્વારા GoI ને યોજના હેઠળ આવરી લેવાયેલ શાળાઓના અને વિદ્યાર્થીઓ બાબતે ખોટું રીપોર્ટિંગ કર્યાનું નોંધ્યું હતું. AWP&B માં આવરી લેવાયેલ શાળાઓ અને વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા SSA ના રેકોર્ડ્સ મુજબ રાજ્યની શાળાઓની વાસ્તવિક સંખ્યા કરતાં વધુ હોવાનું રિપોર્ટિંગ થયું હતું. તેવી જ રીતે, નમૂના-તપાસેલ જીલ્લોઓના આંકડા અને કમિશ્નર દ્વારા રિપોર્ટ કરાયેલા વિદ્યાર્થીઓના કવરેજના આંકડામાં વિસંગતતા હતી.

વર્ષ 2015-18 દરમિયાન GoI ને અનાજના બંધ સ્ટોકનું ઓછું રિપોર્ટિંગ કરી રહ્યા છે, જો કે, GSCSC ના ગોદામોમાં અનાજનો મોટા પ્રમાણમાં બંધ સ્ટોક હતો. સમગ્ર રાજ્યમાં સમાન મેનૂ રાખી વિદ્યાર્થીઓને પોષક તત્વોનું પ્રમાણ વધારી ખોરાક આપવા માત્ર બપોરના ભોજનને સવારના નાસ્તા અને બપોરના ભોજનમાં વિભાજિત કરવાનો હેતુ પ્રાપ્ત કરાયો ન હતો. બાળકોને ગુણવત્તાયુક્ત અનાજનો રાંધેલો ખોરાક પૂરો પાડવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટેની તપાસ અસરકારક રીતે લાગુ પાડવામાં આવી ન હતી.

25 યોગ્ય રીતના વિકાસ અને વર્ધનને અવરોધે છે

પંચાયત ગ્રામીણ આવાસ અને ગ્રામીણ વિકાસ વિભાગ

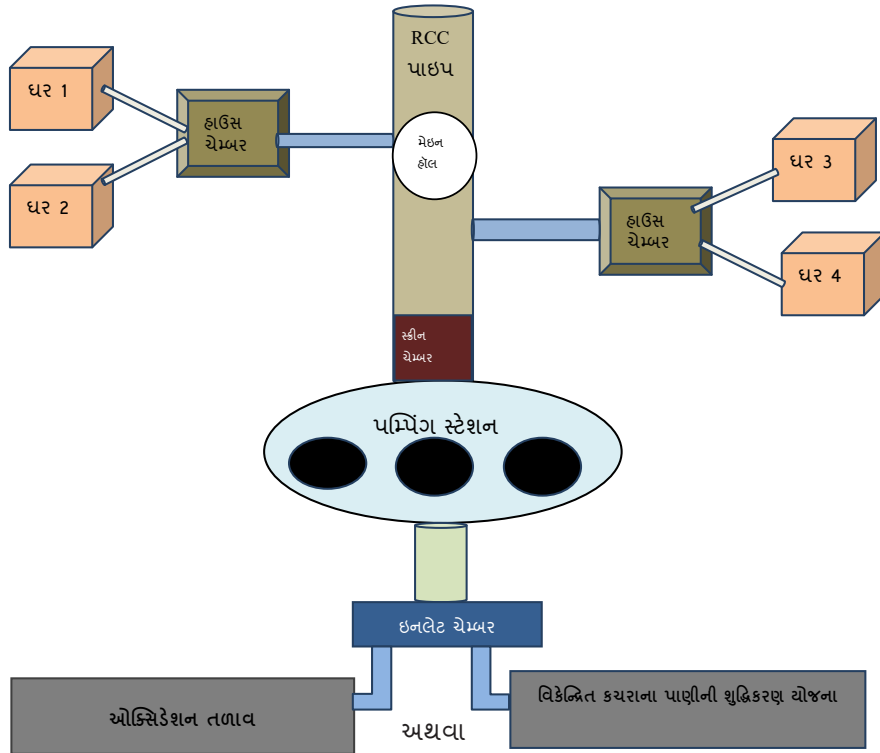
3.2 રુર્બન યોજના અંતર્ગત ભૂગર્ભ ડ્રેનેજ સિસ્ટમનું અમલીકરણ

3.2.1 પ્રસ્તાવના

ગુજરાત સરકારે ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં શહેરી પ્રકારની સુવિધાઓ પૂરી પાડવાના ઉદ્દેશ્યથી (માર્ચ 2009) “રુર્બન યોજના” શરૂ કરી. આ યોજનાની મોટી ફલશ્રુતિ ગ્રામીણ-શહેરી વિભાજનને દૂર કરવાની હતી જેવી કે, આર્થિક, તકનીકી સંબંધિત સુવિધાઓ અને સેવાઓ. આ યોજના શરૂઆતમાં કે જેમાં 10,000 (7000 આદિવાસી ગામોના કિસ્સામાં)થી વધુ વસ્તી ધરાવતી ગ્રામ પંચાયતો (GPs) છે તે તમામ તાલુકા મથકોમાં લાગુ કરવાનું આયોજન હતું. આ યોજનામાં પીવાના પાણી, પેટા/આંતરિક રસ્તાઓ, આરોગ્ય સુવિધાઓ, ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણ, ભૂગર્ભ ગટર વ્યવસ્થા, ઘન અને પ્રવાહી કચરાનું વ્યવસ્થાપન અને પરિવહન જેવા સાત ઘટકોની અમલની કલ્પના કરવામાં આવી છે.

સાત ઘટકોમાંથી, રાજ્ય સરકારે એક ઘટક એટલે કે ભૂગર્ભ ગટર યોજના (UDS) ને બે તબક્કામાં 255 લક્ષિત ગામોમાં લાગુ કરવાનો નિર્ણય કર્યો. પ્રથમ તબક્કામાં, 84 ગામોની ઓળખ કરવામાં આવી હતી, જેમાં એવા ત્રણ ગામોનો સમાવેશ થયો હતો જ્યાં UDSને પાયલોટ પ્રોજેક્ટ તરીકે લેવામાં આવ્યો હતો. પાયલોટ પ્રોજેક્ટ્સની સફળતા બાદ, 81 ગામોમાં UDS મોટા પાયે રજૂ થવાનો હતો.

UDS નો ઉદ્દેશ એ સુનિશ્ચિત કરવાનું છે કે સમુદાયોમાંથી ગટરના સ્ત્રાવને યોગ્ય રીતે સંગ્રહિત, પરિવહન, શુદ્ધિકરણ અને સુરક્ષિત રીતે નિકાલ / આરોગ્ય અથવા પર્યાવરણીય જોખમોનું કારણ બન્યા વિના ફરીથી ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. વિશિષ્ટ UDSમાં ગટર નેટવર્ક, મેનહોલ, સર્વિસ કનેક્શન્સ, સીવેજ લિફ્ટિંગ / પમ્પિંગ સ્ટેશનો, ઓક્સિડેશન તળાવ / વિકેન્દ્રિત કચરાના પાણીની શુદ્ધિકરણ યોજના / ગટરના શુદ્ધિકરણ પ્લાન્ટ (STP) નો સમાવેશ થાય છે, જે નીચે યોજનાકીય આકૃતિમાં બતાવ્યા પ્રમાણે છે.

પ્રથમ તબક્કાનો પ્રારંભ 2011 માં થયો હતો. નવેમ્બર 2018 સુધીમાં, 84 UDS પ્રોજેક્ટ્સમાંથી 68 પૂર્ણ થઈ ગયા હતા, 11 અમલ હેઠળ હતા જ્યારે પાંચ જાહેર આંદોલન, જમીન સંપાદન સમસ્યા

વગેરેને કારણે મોટે ભાગે છોડી દેવામાં આવ્યા હતા, ત્યારબાદ સપ્ટેમ્બર 2019 સુધીમાં, માત્ર એક જ ચાલુ પ્રોજેક્ટ પૂર્ણ થયો છે. બાકીના 171 ગામોમાં UDS પ્રોજેક્ટ, બીજા તબક્કામાં લેવામાં આવશે તેવો પ્રસ્તાવ, સપ્ટેમ્બર 2019 સુધી થયો ન હતો.

પ્રથમ તબક્કામાં લેવામાં આવેલા UDS પ્રોજેક્ટ્સ સકુશળ અને અસરકારક રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યા હતા તેની ખાતરી મેળવવા, ઓડિટે સિમ્પલ રેંડમ સેમ્પલિંગ વિધાઉટ રિપલેશમેંટ મેથડ દ્વારા ગુજરાતના ચાર પ્રદેશમાંથી 33 જિલ્લા પંચાયતો (DPs)²⁶ ના 11 જિલ્લાઓના 84 પૈકી 19 પ્રોજેક્ટ્સ²⁷ (16 પૂર્ણ અને ત્રણ ચાલુ) ની પસંદગી કરવામાં આવી હતી. આ હેતુ માટે, ઓડિટે 19 જી.પી. અને 11 ડી.પી., વિકાસ કમિશનર (DC), પંચાયત, ગ્રામીણ આવાસ અને ગ્રામીણ વિકાસના (PRH&RDD) 2012-18ના સમયગાળાના રેકોર્ડની નમૂના-તપાસ કરેલ (ફેબ્રુઆરી 2018 થી જુલાઈ 2018).

રાજ્ય સરકાર દ્વારા મંજૂર થયેલ પ્રોજેક્ટ્સના અમલીકરણ માટે DPના જિલ્લા વિકાસ અધિકારીઓ (DDO) જવાબદાર હતા. ત્યારબાદ, પૂર્ણ થયેલા પ્રોજેક્ટ્સને ઘરના જોડાણો અને કામગીરી અને જાળવણી (O&M) માટે સંબંધિત GPsને સોંપવાના હતા.

ઓડિટ દ્વારા સંબંધિત GPના તલાટી-કમ-મંત્રી(TCM)²⁸ ની સાથે UDS પ્રોજેક્ટ હેઠળ પૂર્ણ થયેલ 16 સંપત્તિઓનું સંયુક્ત નિરીક્ષણ પણ કરવામાં આવ્યું હતું. આરોગ્ય અને પર્યાવરણીય સમસ્યાઓનું મૂલ્યાંકન કરવા માટે, ગુજરાત પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ (GPCB) ના અધિકારીઓ સાથે ઓડિટ દ્વારા વિવિધ ઓક્સિડેશન તળાવ/ ગંદા પાણીને વિકેન્દ્રીકરણની પદ્ધતિથી શુદ્ધ કરાયેલ પાણીના નમૂના લેવામાં આવ્યા હતા અને તેને GPCBની પ્રયોગશાળાઓમાં પરીક્ષણ કરાયું હતું.

વિગતવાર પ્રોજેક્ટ રિપોર્ટ્સ (DPR), ગુજરાત જાહેર બાંધકામ મેન્યુઅલ, UDS પ્રોજેક્ટ્સના અમલીકરણ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા સમયાંતરે અપાયેલા ઠરાવો / સૂચનાઓ, કેન્દ્રીય જાહેર આરોગ્ય અને પર્યાવરણીય ઈજનેરી સંગઠન મેન્યુઅલ(CPHEEO) વિગેરે સામે ઓડિટે બેંચમાર્ક તારણો આપ્યા હતા.

ઓડિટના તારણો પર ચર્ચા કરવા માટે 29 નવેમ્બર 2018 ના રોજ PRH&RDDના મુખ્ય સચિવ સાથે એક્ઝિટ કોન્ફરન્સ યોજવામાં આવી હતી. રાજ્ય સરકારનો જવાબ નવેમ્બર 2018 માં મળ્યો હતો અને તેને યોગ્ય રીતે ઓડિટ ફકરામાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવ્યો હતો.

ઓડિટના તારણો

3.2.2 આયોજનની પર્યાપ્તતા

3.2.2.1 શહેરી સ્વચ્છતા યોજનાની તૈયારી ન કરાઈ

નવેમ્બર 2013 માં CPHEEO દ્વારા જારી કરાયેલ ગટર અને ગટર વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીના મેન્યુઅલ મુજબ, શહેરી સ્થાનિક સંસ્થાઓ (ULB) પાસે એક શહેરી સ્વચ્છતા યોજના (CSP) હોવી જોઈએ અને તેના તમામ નાગરિકોને આર્થિક, પર્યાવરણ-મૈત્રીપૂર્ણ અને લાંબા ગાળા સુધી ટકે તેવી રીતે અમલમાં મૂકવાની કામગીરી હાથ ધરવી જોઈએ. શહેરની હાલની સ્વચ્છતા વ્યવસ્થા અને નવા પ્રોજેક્ટ્સ લેવાની તેમની તકનીકી અને આર્થિક ક્ષમતાને ધ્યાનમાં રાખીને CSP તૈયાર થવો જોઈએ. નવા પ્રોજેક્ટ્સ શરૂ કરતાં પહેલાં હાલની સુવિધાઓની અસરકારકતાનું મૂલ્યાંકન કરવું અને તેમાં સુધારો કરવો તે સમજદારી

26 UDS પ્રોજેક્ટ્સના અમલીકરણ માટે DPs જવાબદાર હતા

27 DP અરવલ્લી (ધનસુરા અને મેઘરજ GPs માં 02 પ્રોજેક્ટ્સ); DP. બનાસકાંઠા (અંબાજી અને દિયોદર GPs માં 02 પ્રોજેક્ટ્સ); DP દાહોદ (ગરબાડા અને લીમખેડા GPs માં 02 પ્રોજેક્ટ્સ); DP.ગાંધીનગર (રાંધેજા GP. ખાતે 01 પ્રોજેક્ટ); DP.જામનગર (જોડીયા અને લાલપુર GPs માં 02 પ્રોજેક્ટ્સ); DP. જૂનાગઢ (બેસાણ અને મેંદરડા GPs માં 02 પ્રોજેક્ટ્સ); DP કચ્છ (મુન્દ્રા અને નલિયા GPs માં 02 પ્રોજેક્ટ્સ); DP.મહિસાગર (કડાણા અને વિરપુર GPs માં 02 પ્રોજેક્ટ્સ); DP.મહેસાણા (ગોઝારીયા GP ખાતે 01 પ્રોજેક્ટ); DP તાપી-વ્યારા (નિઝર અને વાલોડ GPs માં 02 પ્રોજેક્ટ્સ); અને વલસાડ DP (કપરાડા GP ખાતે 01 પ્રોજેક્ટ)

28 GPની બાબતોનું સંચાલન કરનાર એક સરકારી અધિકારી

રહેશે. રાજ્ય સરકારે ULB માટે CPHEEO દ્વારા નિર્ધારિત રુબન હેઠળ લેવામાં આવેલ UDS પ્રોજેક્ટ્સ માટેના સમાન માપદંડોનું પાલન કરવાનો નિર્ણય (જાન્યુઆરી ૨૦૧૧) કર્યો હતો. ઓડિટ નોંધ્યું છે કે 11 પસંદ કરેલા DPસમાંથી કોઈએ UDS પ્રોજેક્ટ્સ શરૂ કરતા પહેલા CSP તૈયાર કર્યો ન હતો.

વિકાસ કમિશનરે જણાવ્યું હતું કે (ઓગસ્ટ 2018) પ્રોજેક્ટ્સ DPRsના આધારે હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા.

3.2.2.2 વિગતવાર પ્રોજેક્ટ અહેવાલોમાં ઉણપ

પ્રોજેક્ટ માટેની યોજના અને ઈચ્છિત ઉદ્દેશોની સિદ્ધિ મુખ્યત્વે DPR પર આધારિત છે. ખામીયુક્ત DPRsના પરિણામે અચોક્કસ ખર્ચની આગાહી થાય છે અને તે નોંધપાત્ર વધુ સમય અને ખર્ચ તરફ દોરી જાય છે.

નવેમ્બર 2013 માં CPHEEO દ્વારા જારી થયેલ ગટર અને ગટર વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીના મેન્યુઅલ મુજબ, DPR તૈયાર કરતાં પહેલાં, ભૌતિક પાસાં, જેમ કે, જમીનની સ્થિતિ, ભૂગર્ભ જળની ઉડાઈ, ગટરોની રચના અને STP નું સ્થળ, શેરીઓ અને આજુબાજુના વિસ્તારોનું સ્થાન, અશુદ્ધ નિકાલના સ્થળો અને તેમની ઉપલબ્ધતા વગેરેનો સર્વે કરાવવો જોઈએ.

ગુજરાત ગ્રામીણ હાઉસિંગ બોર્ડ (GRHB) ને ટેન્ડર પ્રક્રિયા દ્વારા પસંદ કરાયેલા ખાનગી કન્સલ્ટન્ટ્સ દ્વારા ગામ સર્વેક્ષણો અને UDS પ્રોજેક્ટ્સ માટે DPRs તૈયાર કરવા માટે રાજ્યની નોડલ એજન્સી તરીકે નિયુક્તિ કરવામાં આવી હતી. પસંદ કરેલા 19 UDS પ્રોજેક્ટ્સમાં, GRHB દ્વારા નિયુક્ત કન્સલ્ટન્ટ્સ, ગામડાઓના ભૌતિક સર્વેક્ષણ કર્યા વિના, GPs પાસેથી ડેટા એકત્રિત કરીને DPR તૈયાર કર્યા. જેના પરિણામે, સાઈટ્સની અયોગ્ય પસંદગી, ગટર નેટવર્ક દ્વારા હાલના ક્ષેત્રના ઓછું-કવરેજ, માટીના સ્તરના મૂલ્યાંકનને લીધે પ્રોજેક્ટ પૂર્ણ કરવામાં વિલંબના ડિસ્સાઓ બન્યાના દાખલાંઓ ઓડિટમાં સામે આવ્યા જેના કારણે સમય અને ખર્ચ વધુ થશે. PRH&RDDમાં ખાનગી કન્સલ્ટન્ટ દ્વારા તૈયાર કરાયેલ DPRsની સચોટતા અને ચોકસાઈ તપાસવા માટે કોઈ ઓવરસાઈટ મિકેનિઝમ પણ નહોતી.

સાહજિક રીતે, PRH&RDDના સેક્રેટરીએ સ્વીકાર્યું (જૂન 2014) કે DPRs ની તૈયારીમાં ખામીઓ રહી હતી કે તેઓ જમીનની વાસ્તવિકતાઓથી વિચલિત થયા હતા અને તેથી, ઘટકોને ફરીથી ડિઝાઇન કરવા અથવા વૈકલ્પિક તકનીકીના રોજગાર તરફ દોરી ગયા હતા, જેને લઈ ઉપસ્થિત ખર્ચ અસરગ્રસ્ત હતો.

રાજ્ય સરકારે એ પણ સ્વીકાર્યું (નવેમ્બર 2018) કે કન્સલ્ટન્ટ્સે ભૌતિક સર્વેને બદલે ટોપોગ્રાફી દ્વારા DPRs તૈયાર કર્યા, જેના કારણે પ્રોજેક્ટ્સના અમલીકરણ દરમિયાન ખામીઓ ઉભી થઈ.

3.2.2.3 સંચાલન અને જાળવણી ખર્ચનો સમાવેશ નહીં

ડિસેમ્બર 2010 માં PRH&RDD દ્વારા જારી કરેલા નિર્દેશો મુજબ રુબન હેઠળ લેવામાં આવતા તમામ UDS પ્રોજેક્ટ્સમાં O&M ભાગ હોવો જોઈએ, જે કાયમી રીતે ટેન્ડરનો એક ભાગ બનશે. ઉપરોક્ત નિર્દેશોના અનુરૂપ, 84 UDS માંથી માત્ર એક પ્રોજેક્ટ્સ²⁹ માંજ પાંચ વર્ષ માટે O&M સાથે અમલમાં મૂકવામાં આવ્યો. તેમ છતાં, બાકીના 83 UDS પ્રોજેક્ટ્સમાં (પસંદ કરેલા 19 પ્રોજેક્ટ્સ સહિત), PRH&RDDએ, ટેન્ડર પરીક્ષણ વખતે, O&M માટે નીતિ નક્કી કરવામાં ન આવી હોવાના આધારે, ફક્ત સિવિલ કાર્યો (O&M ઘટકને બાદ કરતાં) માટે મંજૂરી આપી હતી.

પરિણામે, પસંદ કરેલા GPsના 16 પૂર્ણ થયેલ પ્રોજેક્ટ્સમાંથી, નવ પ્રોજેક્ટ્સ³⁰ (રાંધેજા પાયલોટ પ્રોજેક્ટ સહિત) O&M હેતુસર GP દ્વારા કબજો લેવામાં આવ્યો હતો. બાકીના સાત પ્રોજેક્ટ્સ³¹

29 રાંધેજા પાઈલોટ પ્રોજેક્ટ

30 દિયોદર, ધનસુરા, ગોઝારીયા, લાલપુર, નલિયા, નિઝર, રાંધેજા, વાલોડ અને વિરપુર

31 અંબાજી, ભેસાણ, ગરબાડા, જોડીયા, કપરાડા, લીમખેડા અને મેંદરડા

તેમની નબળી આર્થિક સ્થિતિને કારણે GPs દ્વારા લેવામાં આવ્યા ન હતા, અને આ સંબંધિત DPs દ્વારા સંચાલન કરવામાં આવી રહ્યું છે. GPs દ્વારા લેવામાં આવેલા નવમાંથી આઠ પ્રોજેક્ટ્સ પણ ઉચ્ચ O&M સાથે ઘેરાયેલા છે. 16 પૂર્ણ થયેલા UDS પ્રોજેક્ટ્સમાંથી 15 માં O&Mનો અંદાજિત ખર્ચ દર વર્ષે ₹ 5.20 લાખથી આશ્ચર્યજનક ₹ 34 લાખ સુધીનો છે.

સમસ્યાનો સામનો કરવા માટે, PRH&RDDએ નિર્ણય કર્યો (માર્ચ 2015) પ્રોજેક્ટના કદ અથવા ધોરણને ધ્યાનમાં લીધા વિના, દરેક GPsને પાંચ વર્ષના સમયગાળા માટે પાંચ લાખ રૂપિયાની સમાન ગ્રાન્ટ આપવાનું નક્કી કર્યું. ઓડિટમાં જોવા મળ્યું હતું કે, પાંચ લાખ રૂપિયાની ગ્રાન્ટ આપવા છતાં, GPs તેમની નબળી આર્થિક સ્થિતિ અને O&Mની ઉંચી કિંમત, તકનીકી કુશળતા, કુશળ માનવશક્તિ અને આધુનિક સાધનોના અભાવને કારણે સંઘર્ષ ચાલુ રાખ્યો હતો.

સંક્ષિપ્તમાં, GPsની નાણાકીય અને સંસ્થાકીય ક્ષમતાનું મૂલ્યાંકન કર્યા વિના UDS પ્રોજેક્ટ્સના O&M માટેની જવાબદારીનો તેમના પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો.

3.2.2.4 પાણીનો અપૂરતો પુરવઠો

ઘરોને પાણીનો પૂરતો પુરવઠો ગટરની લાઈનમાં વધુ ગંદુ પાણી ઉત્પન થવાની સરળતા થાય છે અને આમ તે, પાઈપલાઈન્સનું ભરાવું અને ઝેરી વાયુઓના ઉત્સર્જનને ટાળે છે.

PRH&RDDએ માર્ચ 2009 નાં નિર્દેશોમાં ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે UDS પ્રોજેક્ટ્સને પાંચ વર્ષ સુધી ગામોમાં પાણીની ઉપલબ્ધતાની ખાતરી કર્યા પછી જ હાથ ધરવા જોઈએ. DPR સલાહકારો સાથેની બેઠકમાં (જાન્યુઆરી 2011) ગ્રામીણ વિકાસ વિભાગના અધિક મુખ્ય સચિવની અધ્યક્ષતામાં નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો કે રુર્બન ડ્રેનેજ પ્રોજેક્ટ્સ માટે પાણી પુરવઠો દરરોજ માથાદીઠ 100 લિટરથી (lpcd) ઓછો રહેશે નહીં. ઉપરાંત, UDS પ્રોજેક્ટ્સ માટે તકનીકી મંજૂરીઓ મુજબ, બધા જ ડ્રેનેજ પ્રોજેક્ટ શરૂ થતાં પહેલાં, ગુજરાત પાણી પુરવઠા અને ગટર વ્યવસ્થા બોર્ડ (GWSSB) 100 lpcd પાણી પુરવઠાની જરૂરિયાતને પુનરાવર્તિત કરી.

ઓડિટમાં જણાયું છે કે, માત્ર DP, બનાસકાંઠાએ દિયોદર ડ્રેનેજ પ્રોજેક્ટ માટે 100 lpcd પાણીની ખાતરી આપી હતી. બાકીના પસંદ કરેલા 18 પ્રોજેક્ટ્સ³² માં, પાણીનો પુરવઠો 24 lpcd થી 82 lpcd હતો. TCM સાથે પસંદ કરેલા GPs ની સંયુક્ત નિરીક્ષણ દરમિયાન ઓડિટે એવું અવલોકન કર્યું કે, પસંદ કરેલા 19 માંથી 10 પ્રોજેક્ટ³³ માં પાઈપલાઈન્સ/મુખ્ય ગટર લાઈનો ભરાઈ જવાના કારણે ઘરની ચેમ્બર અને મેનહોલ્સ ઓવરફ્લો થાય છે. પરિણામે, ગંદુ પાણી શુદ્ધિકરણ માટે ઓક્સિડેશન તળાવ/વિકેન્દ્રિત વેસ્ટ વોટર ટ્રીટમેન્ટ સિસ્ટમ/ STP પમ્પિંગ સ્ટેશનો સુધી પહોંચતું ન હતું.

રાજ્ય સરકારે સ્વીકાર્યું કે UDS પ્રોજેક્ટ્સના અમલીકરણ પહેલાં 100 lpcd પાણીનો પુરવઠો પ્રાપ્ત કરી શકાયો ન હતો. તેમ છતાં, રુર્બન ગામોને પૂરતા પ્રમાણમાં પાણી પુરવઠો પહોંચાડવા માટે તમામ પ્રયાસ કરવામાં આવી રહ્યા છે.

3.2.3 નાણાકીય વ્યવસ્થાપન

રુર્બન યોજના હેઠળ UDS પ્રોજેક્ટ્સ માટેના નાણાં PRH&RDD ના DC દ્વારા DPsને આપવામાં આવે છે. 2009-18 દરમિયાન, PRH&RDDએ પ્રથમ તબક્કા હેઠળ 84 UDS પ્રોજેક્ટ્સના અમલીકરણ

32 અંબાજી:66 lpcd, બેસાણ: 79 lpcd, ધનસુરા: 31 lpcd, ગરબાડા:32 lpcd, ગોઝારીયા:75 lpcd, જોડીયા:36 lpcd, કડાણા: 76 lpcd, કપરાડા:45 lpcd, લાલપુર:56 lpcd, લિમખેડા: 28 lpcd, મેઘરજ 31 lpcd, મેંદરડા: 83 lpcd, મુન્દ્રા: 67 lpcd, નલિયા: 53 lpcd, નિઝર: 26 lpcd, રાંધેજા: 80 lpcd, વાલોડ: 24 lpcd અને વિરપુર:63 lpcd

33 બેસાણ, ધનસુરા, ગોઝારીયા, જોડીયા, મેંદરડા, નલિયા, નિઝર, રાંધેજા, વાલોડ અને વિરપુર

માટે ₹ 949.68 કરોડ³⁴ છુટ્ટા કર્યા. માર્ચ 2018 સુધીમાં PRH&RDD પાસેથી મળેલા ₹ 797.79 કરોડમાંથી DPsએ ₹ 681.75 કરોડનો ખર્ચ કર્યો હતો, અને ₹ 116.04 કરોડનું ભંડોળ વણવપરાયેલ રહ્યું હતું.

ગુજરાત નાણાકીય નિયમો, 1971 ના નિયમ 154 (5) થી વિરુદ્ધ, ₹ 116.04 કરોડની વણવપરાયેલ સિલકમાંથી ₹ 18.96 કરોડ 11 ચાલુ પ્રોજેક્ટ્સને સંબંધિત છે જ્યારે ₹ 97.08 કરોડ 68 પૂર્ણ થયેલ પ્રોજેક્ટ્સને સંબંધિત છે જે સંબંધિત DPs પાસે વણવપરાયેલ છે અને સરકારને પરત આપ્યા નથી. વળી, રાજ્ય સરકાર નાબાડ પાસેથી વાર્ષિક 6.75 ટકા વ્યાજના ધોરણે લીધેલ ઉધાર ભંડોળને ધ્યાને લેતા DPsએ વણવપરાયેલ સિલક (₹ 97.08 કરોડ) રાખેલ હતી. જે ટૂંકી આર્થિક દ્રષ્ટિ છે. જો રાજ્ય સરકારે નાણાંની રકમ લોન ખાતામાં સમયસર જમા કરાવી દીધી હોત, તો સરકારની વ્યાજની જવાબદારી ઓછી થઈ હોત.

રાજ્ય સરકારે ઓડિટ નિરીક્ષણને સ્વીકાર્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે તમામ DPsને વણવપરાયેલ સિલકને પરત કરવા સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવશે.

3.2.4 UDS પ્રોજેક્ટ્સનું અમલીકરણ

3.2.4.1 અપૂરતા આવરી લીધેલા ઘરો

UDSનો એક ઉદ્દેશ એ છે કે મુખ્ય ગટર સાથે ઘરેલું ગંદુ પાણી અને ઘરેલું ગટર જોડાણ પ્રદાન કરવું છે. ગટરની લાઈનમાં ઘન કચરાનો ભરાવો, ઝેરી વાયુઓનું ઉત્પાદન ગટર અને ગટરના બેકફ્લોને ટાળવા માટે ઘરોને સંપૂર્ણ ડ્રેનેજ સિસ્ટમવાળા શ્રેષ્ઠ ક્વેરેજની જરૂર છે. પૂર્ણ થયેલા UDS પ્રોજેક્ટ્સ સાથેના ઘરેલુ જોડાણો માટે GPs જવાબદાર હતા.

અધિક મુખ્ય સચિવ, ગ્રામીણ વિકાસ વિભાગની અધ્યક્ષતામાં DPR કન્સલ્ટન્ટ્સ (જાન્યુઆરી, 2011) સાથેની બેઠકમાં, ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો કે સફાઈ કામગીરી માટે સફાઈ ક્વેરેજ 80 ટકા ટકાથી વધુ હોવું જોઈએ, પરંતુ, ડ્રેનેજ સિસ્ટમના સફળ કાર્ય માટે 100 ટકા હંમેશા ઈચ્છનીય હતું. આ ઉપરાંત, નવેમ્બર 2013 માં CPHEEO દ્વારા જારી થયેલ ગટર અને ગટર વ્યવસ્થાપન પ્રણાલી અંગેની માર્ગદર્શિકામાં વસ્તીને ઘરના ગટર જોડાણોની સેવાનો લાભ લેવા ફરજિયાત બનાવવા માટે પેટા-કાયદામાં સુધારો કરવાની કલ્પના કરવામાં આવી હતી, જ્યાં પણ જાહેર ગટર ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવે અને જો લોકો તે લેવા માટે આગળ ન આવે તો, સ્થાનિક અધિકારી તે ઘરને ગટર જોડાણ આપશે અને સંસ્થાની આવક મહેસૂલી રાહ વસૂલવાની કાર્યવાહી કરશે. તદ્દનુસાર, PRH&RDD એ તમામ GPsને સંપૂર્ણ ડ્રેનેજ પ્રોજેક્ટ્સ સાથેના ઘરના જોડાણો માટે કાયદા ઘડવાની સૂચના આપી હતી(ફેબ્રુઆરી 2013).

ઓડિટમાં જાણવા મળ્યું કે પ્રથમ તબક્કા હેઠળ 68 પૂર્ણ UDS પ્રોજેક્ટ્સ સાથે સંકળાયેલા મકાનોની સંખ્યા અંગે DCને કોઈ માહિતી નહોતી. ઓડિટ દ્વારા પૂછપરછ કર્યા પછી, DCએ 68 UDS પ્રોજેક્ટ્સમાંથી 42 પ્રોજેક્ટ્સની માહિતી એકત્રિત કરી અને પૂરી પાડી. DC દ્વારા આપવામાં આવેલી માહિતીમાં જાણવા મળ્યું છે કે 1,04,883 પરિવારોમાંથી, ફક્ત 53,848 (51 ટકા) 38 પૂર્ણ UDS પ્રોજેક્ટ સાથે સંકળાયેલા છે. 19 પસંદ કરેલા UDS પ્રોજેક્ટ્સમાંના, 64,003 ઘરોમાંથી માત્ર 27,302 (43 ટકા) 16 પૂર્ણ થયેલ UDS પ્રોજેક્ટ સાથે સંકળાયેલા હતા. વળી, PRH&RDD ના ફેબ્રુઆરી 2013 ના નિર્દેશો હોવા છતાં, પસંદ કરેલા 19 GPs માંથી કોઈએ પણ ઘરના જોડાણો માટેના કાયદા ઘડ્યા ન હતા.

રાજ્ય સરકારે જણાવ્યું હતું કે, GPs દ્વારા તમામ ઘરો પૂર્ણ UDS પ્રોજેક્ટ્સ સાથે અગ્રતાના ધોરણે જોડાયેલા હોય તે સુનિશ્ચિત કરવા DPsને સૂચના જારી કરવામાં આવશે.

34 ₹ 77.79 કરોડ DPsને છુટ્ટા કરાયા, જેમાં નાબાડ તરફથી ₹ 828.17 કરોડની લોન સામેલ છે; ગામ સર્વેક્ષણ માટે GRHને ₹ 7.09 કરોડ છુટ્ટા કરાયા; અને UDS પ્રોજેક્ટ્સના બીજા તબક્કા માટે GWSSBને ₹ 144.80 કરોડ છુટ્ટા કર્યા

3.2.4.2 પસંદ કરેલા 19 UDS પ્રોજેક્ટ્સમાં સમય અને ખર્ચમાં વધારો

નવેમ્બર 2018 ની સ્થિતિએ પસંદ કરેલા 19 UDS પ્રોજેક્ટમાંથી 16 પૂર્ણ થયા હતા અને ત્રણ પ્રોજેક્ટ પ્રગતિમાં/અધૂરા છે. આ 16 પ્રોજેક્ટ્સ પાંચ મહિનાથી 67 મહિનાના વધુ સમયગાળો અને ₹ 22.23 કરોડનો વધુ ખર્ચ નોંધાયો છે. (કુલ ખર્ચ ₹ 202.23 કરોડ થયો છે) 19 પસંદ કરેલા UDS પ્રોજેક્ટ્સમાં સમય અને ખર્ચને વધારે થવા માટેનું ટૂંકું વિહંગાવલોકન નીચે આપેલ છે.

- કામના આદેશો મુજબ, બધા UDS પ્રોજેક્ટ સોંપણીની તારીખથી એક વર્ષમાં પૂર્ણ થવાના હતા. જુલાઈ 2011 થી જાન્યુઆરી 2014 વચ્ચે 16 પૂર્ણ થયેલા પ્રોજેક્ટ્સને સોંપવામાં આવ્યા હતા. જો કે, પાંચ મહિનાથી 45 મહિનાના વિલંબ પછી એટલે કે ચાર મહિનાથી 12 મહિનામાં (સાત પ્રોજેક્ટ્સ), 12 મહિનાથી 23 મહિનામાં (છ પ્રોજેક્ટ્સ) અને 33 મહિનાથી 45 મહિનામાં (ત્રણ પ્રોજેક્ટ્સ) પૂર્ણ થયા. વિલંબ મુખ્યત્વે ખામીયુક્ત DPR બનાવવા, પમ્પિંગ સ્ટેશન/ઓક્સિડેશન તળાવ માટે જમીન સંપાદન ન કરવા, માર્ગ કોસિંગની પરવાનગી મેળવવામાં વિલંબ, પમ્પિંગ સ્ટેશનો/ઓક્સિડેશન તળાવો માટેની જગ્યાઓ બદલાવ વગેરેના કારણે હતા. આ 16 પૂર્ણ થયેલા પ્રોજેક્ટ્સ (₹ 152.13 કરોડની ટેન્ડર કિંમત સામે) ઉપર ₹ 174.36 કરોડનો ખર્ચ થયો છે, જેના પરિણામે ₹ 22.23 કરોડના વધુ ખર્ચ તરફ દોરી ગયો.
- નવેમ્બર, 2018 સુધીમાં 51 મહિનાથી 67 મહિના સુધીનો વધુ સમય લીધેલ ત્રણ પ્રોજેક્ટ્સ³⁵ પ્રગતિમાં છે (ખર્ચ ₹ 27.87 કરોડ) એપ્રિલ 2012 અને ઓગસ્ટ 2013 માં સોંપેલ, અનુક્રમે કડાણા અને મુન્દ્રા GPsના UDS પ્રોજેક્ટ્સ ઓક્સિડેશન તળાવો માટે જમીન સંપાદન ન કરવાને કારણે અધૂરા રહ્યા હતા. મેઘરજ GPમાં પણ UDS પ્રોજેક્ટ એપ્રિલ 2012 માં સોંપવામાં આવ્યો હતો જે પમ્પિંગ સ્ટેશન માટેના વીજ જોડાણ ન મળવાના કારણે અપૂર્ણ રહ્યો. આ ત્રણ પ્રોજેક્ટ્સમાં કોઈ વધારાનો ખર્ચ થયો નથી (ટેન્ડર કિંમત ₹ 28.38 કરોડ).

3.2.4.3 પૂર્ણ થયેલ 16 UDS પ્રોજેક્ટના અમલીકરણની સ્થિતિ

પૂર્ણ થયેલ 16 પ્રોજેક્ટ્સમાંથી, પાંચ કાર્યરત હતા, છ આંશિક રૂપે કાર્યરત હતા અને બાકીના પાંચ બિન-કાર્યરત/નિષ્ક્રિય હતા. ઓડિટમાં જણાયું છે કે પાંચ કાર્યરત પ્રોજેક્ટ્સમાંથી માત્ર ગાંધીનગર જિલ્લાનો રાંધેજા પાઈલટ પ્રોજેક્ટ સફળતાપૂર્વક ચાલી રહ્યો છે.

રાંધેજા પ્રોજેક્ટની સફળતા વૃત્તાંત

સંચાલન અને જાળવણી સાથે રાંધેજા પાઈલટ પ્રોજેક્ટનો કરાર જુલાઈ, 2011 માં આપવામાં આવ્યો હતો. આ પ્રોજેક્ટ ₹ 7.53 કરોડના કુલ ખર્ચ જૂન 2013 માં પૂર્ણ થયો હતો. આ પ્રોજેક્ટ 89 ટકા ઘરોના વ્યાપ સાથે સફળતાપૂર્વક કાર્ય કરી રહ્યો છે અને સંચાલન અને જાળવણી પૂર્ણ થયા પછી પણ GP દ્વારા આવર્તક ખર્ચ ઉઠાવવામાં આવી રહ્યો છે. આ પ્રોજેક્ટની સફળતા સંભવત તે કારણોસર થઈ શકી છે કે O&M તેમજ સિવિલ વર્કસ કોન્ટ્રાક્ટ બધા પાંચ વર્ષો માટે એક સાથે આપવામાં આવ્યા હતા, પૂરતા પ્રમાણમાં પાણીનો પુરવઠો ઉપલબ્ધ હતો, અને ગામલોકો વધુ માહિતગાર હતા, વગેરે. રાંધેજા ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટમાંથી શુદ્ધ કરેલા ગંદા પાણીના પરીક્ષણ રિપોર્ટ (જૂન 2018) માં બાયોકેમિકલ ઓક્સિજન ડિમાન્ડ³⁶ (BOD) મુજબના 25 mg/lના આદર્શ સ્તરની તુલનામાં ફક્ત 12 mg/l સુધી બતાવી હતી.

35 કડાણા, મેઘરજ અને મુન્દ્રા

36 સીવેજ ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટમાંથી સપાટી પરના પાણી અથવા વહેણમાં છોડવામાં આવતા પ્રવાહની શક્તિને માપવા માટે પરંપરાગત રીતે BODનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. એક ઉચ્ચ BOD ગંદા પાણીના દૂષણોની ઉંચી સાંદ્રતા સૂચવે છે

બાકીના ચાર કાર્યરત પ્રોજેક્ટ્સ³⁷, ₹ 44.51 કરોડના ખર્ચે મે 2014 થી ઓક્ટોબર 2018 ની વચ્ચે પૂર્ણ થયેલા, જેમાં 25 mg/l ના બેંચમાર્કની સામે 47 mg/l અને 300 mg/l BOD નું ઉચ્ચ સ્તર દર્શાવ્યું. ઉચ્ચ BODવાળું શુદ્ધ કરેલ ગંદા પાણીને ખુલ્લી જગ્યા/નાળાઓમાં છોડવામાં આવી રહ્યું છે. આમ, પર્યાવરણ અને જાહેર આરોગ્યના જોખમને ઇતં કરે છે. આ એ પણ સંકેત આપે છે કે આ ચાર પ્રોજેક્ટ્સમાં ઓક્સિડેશન તળાવ/વિકેન્દ્રિત ગંદાપાણીના શુદ્ધિકરણ પ્લાન્ટ કાં તો યોગ્ય રીતે કાર્યરત નથી અથવા ગંદાપાણીના ઉપચાર માટે યોગ્ય રીતે રચાયેલ નથી.

છ આંશિક કાર્યરત પ્રોજેક્ટ્સ³⁸ ₹ 77.08 કરોડના ખર્ચે નવેમ્બર 2013 અને એપ્રિલ 2015 ની વચ્ચે પૂર્ણ કરવામાં આવ્યા હતા. આ પ્રોજેક્ટ્સના સંયુક્ત નિરીક્ષણ દરમિયાન, ઓડિટને જણાવ્યું હતું કે પાણીનો અપૂરતો પુરવઠો અને ગટરના માળખા સાથે ઓછા ઘરેલુ જોડાણો (52 ટકા) ને લીધે, ત્યાં ગટર લાઈન/મેનહોલ્સમાં ભરાવો થાય છે, જેના કારણે ગંદા પાણીનો ઓવરફ્લો ખુલ્લા માર્ગ/ જળ સંસ્થાઓમાં(ગામનો તળાવ/નદી) પાણીમાં વહેવા માંડે છે. આનાથી ઓક્સિડાઈઝડ તળાવ/વિકેન્દ્રિત ગંદાપાણીની શુદ્ધતા પ્રણાલીમાં શુદ્ધતાના હેતુ માટે ગંદા પાણીનો ઉપયોગ ઓછો થાય છે જેથી ગંદાપાણીને ફરીથી ઉપયોગમાં લેવાનો મુળ હેતુ માર્યો જાય છે.

બાકીના પાંચ પ્રોજેક્ટ્સ³⁹ (કુલ ₹ 45.24 કરોડનો ખર્ચ થયો) જૂન 2014 થી ઓગસ્ટ 2016 દરમિયાન પૂર્ણ થયા પછી બિન-કાર્યરત/નિષ્ક્રિય (નવેમ્બર 2019) હતા. પૂરા થયેલા પાંચમાંથી ત્રણ પ્રોજેક્ટ્સ (અંબાજી, કપરાડા અને લીમખેડા) માં, GPsએ તેમની નબળી આર્થિક સ્થિતિને કારણે પ્રોજેક્ટ્સનો હવાલો લીધો ન હતો. પરિણામે, આ ત્રણ GPsના 8,917 ઘરોમાંથી કોઈપણ સંપૂર્ણ ગટર વ્યવસ્થા સાથે જોડાઈ શક્યા નથી. એક પ્રોજેક્ટમાં (ગરબાડા), ફક્ત ત્રણ ટકા ઘરો જ ગટર વ્યવસ્થાથી જોડાયેલા છે. જોડિયા GPમાં વીજ વિતરણ કંપની દ્વારા વીજ જોડાણ કાપ્યું હોવાને કારણે UDS પ્રોજેક્ટ નિષ્ક્રિય બન્યો હતો, કારણ કે GP વીજળીના બીલની બાકી રકમ ચૂકવવામાં નિષ્ફળ ગઈ હતી. વીજળીની ઉપલબ્ધતા ન હોવાને કારણે, પમ્પિંગ સ્ટેશન લાંબા સમય સુધી બિન-કાર્યરત રહ્યું, જેના કારણે ગટરની લાઈનો ભરાઈ ગઈ અને વિવિધ સ્થળોએ મેનહોલ ઓવરફ્લો થયા. અંબાજી GP. માં, UDSના મેનહોલ અને ઘર દીઠ બનાવાયેલ ચેમ્બર પણ ડામર/રીઈન્ફોર્સડ સિમેન્ટ કોંક્રિટ રસ્તાઓ દ્વારા કાયમી ધોરણે આવરી લેવામાં આવ્યાં હોવાનું જાણવા મળ્યું, જેથી, ભવિષ્યમાં ઘરના જોડાણો અને સફાઈ અશક્ય છે.

આમ, નવેમ્બર 2013 થી ઓક્ટોબર 2018 ની વચ્ચે ₹ 166.83 કરોડના કુલ મૂડી ખર્ચે પર રાંધેજા પાયલોટ પ્રોજેક્ટને બાદ કરતા, 16 માંથી 15 પ્રોજેક્ટ્સ, અનેક સમસ્યાઓથી ગ્રસ્ત હતા અને તેથી, તેનો ક્યાં તો ઉપયોગ કરવામાં આવતો નથી અથવા તો આંશિક ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે. તદુપરાંત, રાંધેજા પાઈલટ પ્રોજેક્ટની સફળતાનું વૃતાંત અન્ય UDS પ્રોજેક્ટ્સમાં પુનરાવૃત્ત કરી શકાયું ન હતું, કારણ કે તેમાંના મોટાભાગના પાઈલટ પ્રોજેક્ટ એક સાથે અમલમાં આવ્યા હતા.

ઉપરોક્ત ઉપરાંત, ઓડિટે જોયું હતું કે છ પમ્પિંગ સ્ટેશનો⁴⁰, બેઓક્સિડેશન તળાવ⁴¹, પાંચ વિકેન્દ્રિત⁴² ગંદા પાણીની શુદ્ધિકરણ પ્રણાલી અને અંબાજી ખાતે STP નદીઓ/ખુલ્લા નાળાઓ પાસે બાંધવામાં આવ્યા છે, જેમાં નવેમ્બર 2013 માં CPHEEO દ્વારા જારી કરેલ ગટર અને ગટર વ્યવસ્થાપન પ્રણાલીના મેન્યુઅલની જોગવાઈઓનું⁴³ ઉલ્લંઘન થાય છે. નલિયા GP ખાતે પમ્પિંગ સ્ટેશન ગામના

37 ગોઝારીયા, લાલપુર, નિઝર અને વાલોડ

38 ભેસાણ, દિયોદર, ધનસુરા, મેંદરડા, નલિયા અને વિરપુર

39 અંબાજી, ગરબાડા, જોડીયા, કપરાડા અને લીમખેડા

40 કડાણા: 01, લાલપુર: 01, મેઘરજ: 03 અને નલિયા: 01

41 દિયોદર અને વિરપુર

42 કપરાડા: 02 અને અંબાજી: 03

43 પમ્પિંગ સ્ટેશનો એવા સ્થળે અને એવી રીતે બંધાયેલા હોવા જોઈએ કે કોઈપણ સમયે પૂરની અસર ન થાય

તળાવની નજીકમાં બનાવવામાં આવ્યું હતું. ચોમાસાની સીઝનમાં વરસાદના પાણીના ભરાવાથી પમ્પિંગ સ્ટેશનને નુકસાન થયું હતું. તેવી જ રીતે, અંબાજી GP ખાતે STP દ્વારા ખુલ્લા નાળા વહે છે જેથી STP નો પાયો સખત રીતે ક્ષતિગ્રસ્ત થયો છે.

રાજ્ય સરકારે તથ્યો સ્વીકાર્યા અને જણાવ્યું હતું કે તમામ પ્રોજેક્ટ્સને ઉચ્ચતમ અગ્રતાના આધારે સંપૂર્ણ રીતે કાર્યરત કરવા જરૂરી કાર્યવાહી કરવા DPસને સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવશે. આ ઉપરાંત, તમામ GPસને UDS પ્રોજેક્ટ્સના મહત્તમ ઉપયોગ માટે મહત્તમ ગૃહ જોડાણો મેળવવા જાગૃતિ કાર્યક્રમો કરવા પણ સૂચનાઓ આપવામાં આવશે.

રાજ્ય સરકારે ઉમેર્યું હતું કે સંબંધિત GPસમાં સરકારી જમીનની ઉપલબ્ધતાના આધારે વેસ્ટ વોટર ટ્રીટમેન્ટ ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર્સ માટેના સ્થળો પસંદ કરવામાં આવ્યા હતા.

જવાબ સ્વીકાર્ય નથી કારણ કે, (i) સાઈટ્સની પસંદગી સ્વતઃ ખોટી હતી જેના માટે DPR સલાહકારો DPસ અને GPસ સાથે સંયુક્ત રીતે જવાબદાર હતા, અને (ii) ગંદા પાણીના શુષ્કિકરણના માળખાના નિર્માણ માટે પસંદ કરતાં પહેલા વિચારણા હેઠળની સાઈટ્સની ચકાસણી/તપાસ કરી હોવી જોઈએ.

3.2.5 અન્ય મહત્વપૂર્ણ મુદ્દાઓ

3.2.5.1 મેલુ ઉપાડવા માટે સફાઈ કામદારોને રોજગારી આપી

મેલુ ઉપાડવા માટે સફાઈ કામદાર તરીકે રોજગાર પર પ્રતિબંધ અને તેમના પુનર્વસન કાયદા, 2013 અને તેની હેઠળ ભારત સરકાર દ્વારા બનાવેલા નિયમો અનુસાર વ્યક્તિ દ્વારા સફાઈ, વહન, નિકાલ અથવા અન્યથા કોઈપણ રીતે સંચાલન, બિન-આરોગ્યપ્રદ રીતે જાજરૂમાં મળ વિસર્જન, અથવા ખુલ્લી ગટર અથવા ખાડામાં માનવ મળ વિસર્જન કરવાનું પ્રતિબંધિત છે. PRH&RDDએ તાત્કાલિક અસરથી UDS ની સફાઈ માટે હાથથી મેલુ ઉપાડનારની રોજગારી પર પ્રતિબંધ મૂકવા તમામ DPસ., તાલુકા પંચાયતો અને GPસને સૂચનાઓ (જૂન 2014) પણ જારી કરી હતી.

ઓડિટમાં જણાવાયું છે કે પસંદ કરેલ 15 માંથી 10GPસ⁴⁴ (ગોઝારીયા સિવાય) પાસે જેટિંગ-કમ-ક્લિનિંગ મશીનરી નથી. બે GPસના (મેંદરડા અને વાલોડ) સંયુક્ત નિરીક્ષણ દરમિયાન, ઓડિટે નિરીક્ષણ કર્યું હતું કે હાથથી મેલુ ઉપાડનારને કોઈપણ જાતના સલામતી ઉપકરણો/ગિઅર વિના મેન્હોલ્સને જાતે સફાઈ કામદારો દ્વારા રોજગારી આપીને સાફ કરવામાં આવી રહ્યા છે. સાહજિક રીતે, UDSની સફાઈ માટે જેટિંગ-કમ-ક્લિનિંગ મશીનરીની ખરીદીનું DPસ જુદું કહે છે. જો કે, પસંદ કરેલા કોઈપણ DPસએ નવેમ્બર 2018 સુધી જરૂરી મશીનરી ખરીદી નથી.

44 બેસાણ, દિયોદર, ધનસુરા, ગોઝારીયા, લાલપુર, મેંદરડા, નલિયા, નિઝર, વાલોડ અને વિરપુર (05 બિન-કાર્યરત પ્રોજેક્ટ્સને બાદ કરતા)

રાજ્ય સરકારે જણાવ્યું હતું કે હાથથી મેલુ ઉપાડનાર કામદારોની રોજગારીની પ્રથા બંધ કરવા માટે DPsને ફરીથી સૂચના આપવામાં આવી છે. સમાપન બેઠક દરમિયાન અગ્ર સચિવે તમામ DDOsને જેટીંગ-કમ-ક્લિનિંગ મશીનરી ખરીદવા અને હાથથી મેલુ ઉપાડનાર કામદારોનો રોજગાર બંધ કરવા સૂચના આપી હતી.

3.2.5.2 ઓડિટ રિપોર્ટનું અનુસરણ

ગુજરાત સરકાર દ્વારા સપ્ટેમ્બર 2013થી ઓક્ટોબર 2013 ની વચ્ચે આ પ્રોજેક્ટ્સ પૂર્ણ થયા બાદ ડિસેમ્બર 2016 સુધી ઘરના જોડાણો પૂરા પાડવા સંબંધિત GPsની નિષ્ફળતાના કારણે ત્રણ UDS પ્રોજેક્ટ્સ⁴⁵ પર ₹ 13.24 કરોડના નિષ્ક્રિય ખર્ચ અંગે 31 માર્ચ, 2016 ના રોજ પૂરા થયેલા વર્ષ માટે સ્થાનિક સંસ્થાઓ પર ભારતના નિયંત્રક અને ઓડિટર જનરલના અહેવાલના ફકરા 2.2માં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે (2017 ના અહેવાલ નંબર 2).

ફોલો-અપ શિષ્ટાચારના ભાગ રૂપે, ₹ 4.69 કરોડના ખર્ચે UDS પ્રોજેક્ટ ઓક્ટોબર 2013 માં પૂર્ણ થયો હતો કે નહીં તેની ચકાસણી કરવા ઓડિટ ત્રણ GPs. માંથી એક(મોરવા હડફ) ની મુલાકાત (નવેમ્બર 2019)લીધી હતી. ઓડિટમાં નોંધ્યું છે કે પ્રોજેક્ટ અંતર્ગત નિર્માણ થયેલ ઓક્સિડેશન તળાવ પછીથી સરકારી કોલેજ માટે સિમેન્ટ કોંક્રિટ ગ્રાઉન્ડમાં ફેરવાયો હોવાથી પ્રોજેક્ટ આખરે નિર્રથક બની ગયો છે.

3.2.6 નિષ્કર્ષ અને ભલામણો

રુબન યોજના હેઠળ હાથ ધરાયેલા 19 માંથી 18 UDS પ્રોજેક્ટનો અમલ, ₹ 194.70 કરોડ⁴⁶ ખર્ચ કર્યા પછી આયોજનની ભૂલોને કારણે અને છ વર્ષ (2012 થી 2018 સુધી) વીત્યા પછી પણ સંતોષકારક નથી. શહેરની સ્વચ્છતા યોજનાઓ વિના પ્રોજેક્ટ્સ હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા; પ્રોજેક્ટ રિપોર્ટ્સ સાઈટ સર્વે વગર તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા; પ્રોજેક્ટ શરૂ થતાં પહેલાં પાણીનો પૂરતો પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરવામાં આવ્યો ન હતો; પૂર્ણ UDS સાથેના ઘરના જોડાણો નબળા હતા; ચોમાસાની ઋતુ દરમિયાન પમ્પિંગ સ્ટેશનો અને ટ્રીટમેન્ટ પ્લાન્ટ્સ માટે પસંદ કરેલી જગ્યાઓમાં પાણી ભરાવાની સંભાવના હતી; અને પૂર્ણ થયેલ પ્રોજેક્ટ્સના સંચાલન અને જાળવણીની જવાબદારી પંચાયતને તેમની આર્થિક ક્ષમતાનું મૂલ્યાંકન કર્યા વિના ગ્રામ પંચાયતો પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો હતો. જિલ્લા પંચાયતોએ જેટીંગ-કમ-ક્લીનિંગ મશીનરીની ઉપલબ્ધતાની ખાતરી આપી ન હતી.

ભલામણો: રાજ્યસરકારે (i) પરિપૂર્ણ UDS પ્રોજેક્ટમાં તેમના કાર્યક્ષમ કાર્ય માટે ઘરોને પૂરતા પ્રમાણમાં પાણીનો પુરવઠો સુનિશ્ચિત કરાવવો, અને (ii) ટકાઉ ધોરણે ગટરનાં માળખાંનું સંચાલન અને જાળવણી માટેની પદ્ધતિ વિકસાવી.

45 બાકોર, જાંબુઘોડા અને મોરવા હડફ

46 15 પૂર્ણ પ્રોજેક્ટ્સ પર ₹ 166.83 કરોડ ખર્ચ + 03 અપૂર્ણ પ્રોજેક્ટ્સ પર ખર્ચ ₹ 27.87 કરોડ

સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ

3.3 ઈન્દિરા ગાંધી રાષ્ટ્રીય વયોવૃદ્ધ પેન્શન યોજનાનું અમલીકરણ

3.3.1 પ્રસ્તાવના

ભારતનાં બંધારણનાં અનુચ્છેદ-41 રાજ્યોને બેરોજગાર, વયોવૃદ્ધ, બિમાર અને અપંગતા, વિગેરે કિસ્સાઓમાં તેનાં નાગરિકોને જાહેર સહાય પૂરી પાડવા નિર્દેશ આપે છે. ગુજરાત સરકાર (GoG) એ માસિક ₹ 200 પેન્શન (જુલાઈ 1995 માં સુધારેલ રકમ) સાથેની “વયોવૃદ્ધ પેન્શન યોજના” અમલમાં મૂકી હતી. ગ્રામીણ વિકાસ મંત્રાલય, ભારત સરકાર (GoI) એ 65 વર્ષ અથવા તેનાથી વધુ વયના ગરીબી રેખા હેઠળ (BPL)⁴⁷ ના પુરુષો અથવા સ્ત્રીઓને ₹ 75 માસિક પેન્શન તરીકે આપવાના ઉદ્દેશ સાથે રાષ્ટ્રીય સામાજિક સહાય કાર્યક્રમ (NSAP) હેઠળ, ઓગસ્ટ-1995 માં રાષ્ટ્રીય વયોવૃદ્ધ પેન્શન યોજના (NOAPS) શરૂ કરી હતી. GoG તેને હાલની યોજનાં (NOAPS) શરૂ કરી હતી. GoG તેને હાલની યોજનાં NOAPS સાથે ભેળવી દીધી હતી (સપ્ટેમ્બર 1995) અને ₹ 75 નાં કેન્દ્રીય હિસ્સા અને ₹ 125 રાજ્યનાં હિસ્સા સાથે ₹ 200 માસિક પેન્શન ચાલુ રાખવાનું નક્કી કર્યું છે.

GoI એ યોજનાને ઈન્દિરા ગાંધી NOAPS (IGNOAPS) તરીકે નવું નામ આપ્યું અને યોજનાં હેઠળ ₹ 200 નો માસિક પેન્શનમાં વધારો કર્યો હતો. ત્યારપછી, સમયાંતરે વધુમાં વધુ લાભાર્થીઓને આવરી અને ભરણપોષણ નિર્વાહ માટેની સહાયમાં વધારો કરવામાં ઉદ્દેશ સાથે સરકારે આવરી લેવામાં આવતાં નિરાધાર લોકોની પાત્રતાના માપદંડ બદલ્યા, વયમર્યાદા ઘટાડી અને માસિક પેન્શનનો દર વધાર્યો. એપ્રિલ-2011 થી અસરકારક, સરકારે 80 વર્ષ અને તેથી વધુ વયનાં લાભાર્થીઓ માટે માસિક પેન્શનનો દર ₹ 200 થી વધારીને ₹ 500 કરવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. તે મુજબ, GoG એ પોતાના હિસ્સાને સામેલ કરી. 60-79 વર્ષની વય ધરાવતા લાભાર્થીઓ માટે ₹ 400 અને 80 વર્ષ અને તેથી વધુ વય ધરાવતા લાભાર્થીઓ માટે ₹ 700 નું માસિક પેન્શન નિશ્ચિત કરેલ છે. GoG એ એપ્રિલ 2017 માં પોતાનો હિસ્સો વધારીને 60-79 વર્ષની વય ધરાવતા લાભાર્થીઓ માટે ₹ 500 અને 80 વર્ષ અને તેથી વધુ વયનાં લાભાર્થીઓ માટે ₹ 1000 કરી માસિક પેન્શનમાં સુધારો કર્યો હતો.

સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીતા વિભાગ (SJED) હેઠળ નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષાએ રાજ્ય સ્તરે નોડલ ઓફિસર છે અને IGNOAPS નાં અમલીકરણ માટે જવાબદાર છે. મહેસૂલ વિભાગનાં મામલતદાર અને મહેસૂલ તલાટી એ જિલ્લા/તાલુકા/ગ્રામ્ય સ્તરે યોજનાનાં અમલીકરણમા નિયામકશ્રીને મદદ પૂરી પાડે છે.

ઓડિટે યોજનાના નિષ્કર્ષોની દેખરેખ માટે યોજનામા સમાવિષ્ટ વ્યાપ અને કાર્યક્ષેત્ર, પાત્રતા ધરાવતા લાભાર્થીઓની ઓળખ માટે અપનાવેલ પ્રણાલી, યોજનાના પરિણામોની દેખરેખ માટે પેન્શન અને પધ્ધતિના વિતરણમાં સમયસરતાની ચકાસણી કરી હતી. આ હેતુ માટે, ઓડિટે 2013-18 નાં સમયગાળાને આવરી લેતા નિયામકશ્રી સમાજ સુરક્ષા અને પસંદ કરાયેલ ચાર જિલ્લા (પરિશિષ્ટ-XII) ના પસંદ કરાયેલ આઠ તાલુકાઓના મામલતદારોના રેકર્ડઝની નમૂનાં તપાસ કરેલ હતી. (એપ્રિલ 2018 અને ડિસેમ્બર 2019 દરમિયાન) ઓડિટે જાગૃતિનું સ્તર અને યોજનાનાં પરિણામોનું મૂલ્યાંકન કરવા પસંદ કરાયેલ દરેક તાલુકાઓ માંથી નગરપાલિકાઓની ત્રણ ગ્રામ પંચાયતો/વોર્ડોમાંથી 30 લાભાર્થીઓ સુધી લાભકર્તા સર્વેક્ષણ⁴⁸ (કુલ 611 લાભાર્થીઓ) પણ હાથ ધરવામાં આવેલ હતું. ઓડિટે યોજના

47 ગરીબોમાં પણ ગરીબ કે તેના/તેણીના નિર્વાહ માટે આવકનો નિયમિત સ્વસ્ત્રોત અથવા ન્યુનતમ અથવા અન્ય સ્ત્રોત કે કુટુંબના સભ્યો તરફથી નાણાકીય મદદ ન હોય

48 પસંદ કરાયેલ GPs/વોર્ડોનાં મહેસૂલ તલાટી અને તલાટી-કમ-મંત્રી/સરપંચને સાથે રાખીને

હેઠળ ગ્રામ્ય અને શહેરી લાભાર્થીઓની નોંધણીનું મૂલ્યાંકન કરવા અનુક્રમે GoG ના પંચાયત, ગ્રામ ગૃહ નિર્માણ અને ગ્રામ ગૃહ વિકાસ વિભાગ પાસેથી નેશનલ ઈન્ફોર્મેટીક્સ સેન્ટર દ્વારા પૂરા પડાયેલ સામાજિક-આર્થિક સમીક્ષા (SES)⁴⁹ 2002 નાં વિસ્તૃત ડેટા અને નમૂના-તપાસ કરેલ તાલુકાઓની નગરપાલિકા (NPs) દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ જારી કરાયેલ BPL કાર્ડસનાં ડેટાનો ઉપયોગ કર્યો હતો.

ઓડિટનાં તારણો

નિયામકશ્રીની કચેરી અને નમૂના તપાસેલ મામલતદારો નાં 2013-15 નાં સમયગાળાનું વિગતવાર ઓડિટ હાથ ધરી શકાયુ નહિ, કારણ કે નિભાવવામાં આવેલ રેકર્ડ્સ પરિપૂર્ણ સ્વરૂપે ન હતા, જેમ કે સપ્ટેમ્બર-2016 અગાઉ (પ્રિ-ડાયરેક્ટ બેનીફિટ ટ્રાન્સફર (DBT સમયગાળો) ચૂકવાયેલ પેન્શન સંબંધિત રજીસ્ટરો/રેકર્ડ્સ, લાભાર્થીઓની વિગતો સાથેનાં ટ્રેઝરી બિલો, કેશ-બુક વિગેરે. વધુમાં, લાભકર્તા સર્વેક્ષણ દરમિયાન, કોઈપણ ગંભીર ફરિયાદ પ્રાપ્ત થઈ ન હતી. આમ, ઓડિટ ફક્ત નિયામકશ્રી અને નમૂના તપાસેલ મામલતદારો દ્વારા પૂરી પડાયેલ ડેટા/માહિતી⁵⁰ પર આધાર રાખી શકે છે અને અહેવાલમાં તે મુજબનાં તારણો સમાવિષ્ટ છે.

3.3.2 રજીસ્ટ્રેશન/નોંધણીની પ્રક્રિયા

ઓડિટમા આવરી લેવાયેલ સમયગાળા (2013-18) દરમિયાન યોજનાં હેઠળ રજીસ્ટ્રેશન માટે ગ્રામીણ લાભાર્થીઓએ નક્કી કરેલ અરજીપત્રક નિયત દસ્તાવેજો⁵¹ સાથે મામલતદારને રજૂ કરવા જરૂરી હતા. શહેરી લાભાર્થીઓએ સ્વર્ણિમ જયંતિ શહેરી રોજગાર યોજના (SJSRY)⁵² હેઠળ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશનો (MCs) અને NPs દ્વારા જારી કરાયેલ BPL કાર્ડસ (ઓળખના પુરાવા/ઉમરનાં પુરાવા અને સરનામાના પુરાવા ઉપરાંત) રજૂ કરવા જરૂરી હતાં. મામલતદાર અરજી અને રજૂ કરવામાં આવેલ દસ્તાવેજોની ખરાઈને આધારે યોગ્યતાની ચકાસણી કરે અને ત્યારપછી SES⁵³-2002 નાં ડેટા સાથે અરજદારની BPL સ્થિતિની ચકાસણી કરે અને ત્યારબાદ અરજી મળ્યાની તારીખથી 60 દિવસમાં અરજી સ્વીકારે અથવા નામંજૂર કરે. નમૂના તપાસેલ તાલુકાઓમાં, ઓડિટમાં જણાયું હતું કે યોજનાં હેઠળ રજીસ્ટ્રેશન માટે પ્રાપ્ત કરાયેલ બધી અરજીઓનો મામલતદાર દ્વારા 60 દિવસની નિયત સમયમર્યાદામાં નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો.

3.3.2.1 ગ્રામ્ય વસ્તીનો સમાવેશ ન થવો

યોજનાની માર્ગદર્શિકા (2014) દર્શાવે છે કે ઉપલબ્ધ BPL સૂચિના આધારે, લાભાર્થીઓ તેમના રહેઠાણો સુધી પહોંચી સક્રિય પણે ઓળખાવા જ જોઈએ. તે એવું પણ દર્શાવે છે કે જો પાત્રતા ધરાવતી વ્યક્તિનું નામ BPL સૂચિમાં નથી આવતું તો તે/તેણી છુટી જાવા જોઈએ નહીં.

49 સર્વેક્ષણ તમામ રાજ્ય/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં ગ્રામીણ વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું સામાજિક-આર્થિક સમીક્ષાનાં 13 પરિમાણો જેવા કે કબજા હેઠળની જમીનનો વિસ્તાર/કદ, રહેણાંકનો પ્રકાર, ખાદ્ય સુરક્ષા, સ્વચ્છતાની સુવિધા, ઉપલોક્તા સાધનોની માલિકી, સાક્ષરતાનો દરજ્જો, આજીવિકાનું માધ્યમ, વિગેરેનાં આધારે ગુણાંકની ગણતરી કરી છે (વેબસાઈટ : <http://ses2002.guj.nic.in>)

50 અરજીપત્રક ફોર્મનું રજીસ્ટર, ગ્રામીણ વસ્તી માટે SES-2002 નો ડેટા બેઈજ, શહેરી વસ્તી માટે સ્વર્ણિમ જયંતિ શહેરી રોજગાર યોજના (SJSRY) નો ડેટા બેઈજ, NSAP પોર્ટલનો ડેટાબેઈજ, બચત બેંક ખાતા સાથે લિંક કરેલ DBT નું બેંક સ્ટેટમેન્ટ, ટ્રેઝરીનાં ચલણો અને ઓડિટ કરવામાં આવેલ યુનિટ દ્વારા ઓડિટને પૂરી પડાયેલ માહિતી/ડેટા

51 ઓળખનાં પુરાવા (મતદાર ઓળખપત્ર અથવા ડ્રાઈવિંગ લાયસન્સ, ઉમરના પુરાવા (જન્મ પ્રમાણપત્ર/શાળા છોડ્યાનું પ્રમાણપત્ર/ન્યૂટરણી ફોટો ઓળખપત્ર (EPIC)રેશનકાર્ડ/સરકારી તબીબી અધિકારી દ્વારા જારી કરાયેલ ઉમર અંગેનું પ્રમાણપત્ર) અને સરનામાનાં પુરાવા (મતદાર ઓળખપત્ર/સ્થાનિક વેરાની પહોંચ)

52 તે બેરોજગાર/અલ્પ રોજગાર ધરાવતા શહેરી ગરીબોને લાભદાયક રોજગારી પૂરી પાડવા માટેની કેન્દ્રિય પ્રાયોજિત યોજનાં છે.

53 વર્ષ ૨૦૦૨માં હાથ ધરવામાં આવેલ અને વર્ષ 2006-07 સુધી દરેક વર્ષે સુધારવામાં આવેલ સર્વેક્ષણ

વર્ષ 2004-05 ના ગરીબી ગુણોત્તર⁵⁴ અને 01 માર્ચ 2016 ની સ્થિતિએ અનુમાનિત વસ્તી આધારિત GoI એ રાજ્યમાં યોજનાં હેઠળ નોંધણી માટે અંદાજિત 7.21 લાખની વસ્તી (60 વર્ષ અને તેથી વધુ વર્ષની વ્યક્તિઓ) માંથી 5.81 લાખ વ્યક્તિઓનાં લક્ષ્યાંકને મંજૂરી આપેલ. ઓડિટમાં જણાયુ કે, માર્ચ 2018 ની સ્થિતિએ, GoG એ યોજનાં હેઠળ GoI દ્વારા મંજૂર કરાયેલ 5.81 લાખનાં લક્ષ્યાંકની સામે 5.60 લાખ વ્યક્તિઓ (96 ટકા) ની નોંધણી કરી હતી.

ઓડિટમાં જણાયું કે માર્ચ-2018 ની સ્થિતિએ નમૂના તપાસેલ 21 GPS માં BPL પાત્રતા ધરાવતી કુલ 2,949 વ્યક્તિઓ માંથી, 1,288 પાત્રતા ધરાવતી BPL વ્યક્તિઓ હજુ સુધી યોજનાં હેઠળ આવરી લેવાઈ નથી. સંબંધિત GPS નાં તલાટી-કમ-મંત્રી (TCM)/સરપંચ એ ખાતરી કરેલ કે આ ન આવરી લેવાયેલ વ્યક્તિઓ હજુ ગામમાં જ રહે છે અને તેમને યોજનાનો લાભ મળ્યો નથી.

શહેરી વસ્તી સંદર્ભે ઓડિટમાં જણાયું કે ન તો (UD&UHD) અથવા ન તો MCs/NPs એ શહેરી વસ્તીનો કોઈપણ એકીકૃત BPL ડેટાબેઈઝ જાળવ્યો હતો. ઓડિટમાં નમૂના-તપાસેલ આઠ તાલુકાઓ પૈકી, છ તાલુકાઓ (લીમખેડા અને કપરાડા તાલુકાઓ સિવાય) શહેરી વિસ્તારની કામગીરી ચલાવવા માટે નગરપાલિકાઓ હતી. સ્વર્ણિમ જયંતી શહેરી રોજગાર યોજના (SJSRY) હેઠળ જારી કરાયેલ BPL કાર્ડસનો ટેડા-બેઈઝ ફક્ત ત્રણ NPs (દાહોદ, કાલાવડ અને વાપી તાલુકાઓ) જ આપી શક્યાં હતાં. ટેડાબેઈઝની ચકાસણીમાં જણાયું કે તેમાં પરિવારનાં વડાનું નામ, વય અને સરનામું જ સમાયેલ છે. તેમાં પરિવારના અન્ય સભ્યોનું નામ જ હતું. ડેટાબેઈઝમાં કુટુંબના બધાજ સભ્યોના વય/જન્મ તારીખ સામેલ ન હોવાને લીધે યોજનાં હેઠળ પાત્રતા ધરાવતી વસ્તીની સક્રિય ઓળખ માટેનો અવકાશ શક્ય ન હતો.

નાયબ સચિવ (SJED) એ સ્વીકારેલ (માર્ચ 2019) કે GoI દ્વારા મંજૂર કરાયેલ અનુમાનિત લક્ષ્યાંક (5.81 લાખ લાભાર્થીઓ) ને રાજ્ય હાંસલ કરી શક્યું નથી. તેણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે GoI દ્વારા મંજૂર કરાયેલ લક્ષ્યાંકને હાંસલ કરવા 17-20 નો ગુણાંક ધરાવતા વ્યક્તિઓને નવેમ્બર-2017 થી સામેલ કરવામા આવ્યાં હતા અને લક્ષ્યાંક વધારવા માટે GoG એ GoI ને રજુઆત (ડિસેમ્બર-2018) હતી.

3.3.3. અનુદાનનો અલ્પ પ્રમાણમાં ઉપયોગ કરવો

સપ્ટેમ્બર-2016 થી, GoI એ લાભાર્થીઓના પેન્શન વિતરણ માટે nsap.nic.in-ઓનલાઈન પોર્ટલ બનાવીને ડાયરેક્ટ બેનીફીશીયરીઝ ટ્રાન્સફર (DBT) સિસ્ટમ દાખલ કરી. મામલતદારો/ બેંક/પોસ્ટલ ખાતાઓની વિગતો સાથે હાલનાં લાભાર્થીઓની વિગતો દાખલ કરવા અને લાભાર્થીઓને ઉમેરવા/રદ કરવા માટે આ પોર્ટલનો ઉપયોગ કરે છે. નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષા GoI ના પબ્લીક ફાયનાન્સિયલ મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમ (PFMS) દ્વારા પેન્શનનું વિતરણ સીધેસીધુ આ લાભાર્થીઓનો બેંક ખાતાઓમાં કરે છે. સપ્ટેમ્બર-2016 અગાઉ, નિયામકશ્રી દ્વારા પેન્શનની ચૂકવણી કરવા માટે મુક્ત કરાયેલા ભંડોળ, મામલતદારો દ્વારા રીજીયોનલ પોસ્ટ માસ્ટરને લાભાર્થીઓને મનીઓર્ડરોથી આપવા માટે છૂટું કરવામાં આવ્યું હતું.

વર્ષ 2013-18 દરમિયાન, SJED એ યોજનાં હેઠળ ₹ 1,416.63 કરોડ (₹ 927.76 કરોડ) GoI અને (₹ 488.87 કરોડ) GoG પાસેથી અનુદાન તરીકે પ્રાપ્ત કરેલ. જેમાંથી, વર્ષ 2013-18 દરમિયાન SJED ₹ 1,178.80 કરોડ (83 ટકા) નો ઉપયોગ કરી શક્યું. ઓડિટમાં જણાયું કે માર્ચ-2018 ની સ્થિતિએ

54 તે ગરીબી રેખા હેઠળની વસ્તીની ટકાવારી દર્શાવે છે વર્ષ 2004-05માં તે ગુજરાત માટે 31.60 ટકા અને રાષ્ટ્રીય સ્તરે 37.20 ટકા રહ્યો હતો (ડેટા સ્ત્રોત : સામાજિક ન્યાય અને અધિકારીના મંત્રાલય, GoI)

નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષા દ્વારા સંચાલિત બેંક ખાતામાં ₹ 42.82 કરોડ બિનઉપયોગી/વણવપરાયેલ પડી રહ્યાં હતાં. ઓડિટમાં વધુમાં જણાયું કે જનરલ ફાયનાન્સિયલ રૂલ્સ (GFR) નું ઉલ્લંઘન કરીને આ રકમ ટ્રેજરી ખાતાઓ સિવાય બહાર રાખવામા આવી હતી, જે નાણાકીય વર્ષને અંતે સરકારને આ રકમ પરત કરવાનું સૂચવે છે.

નમૂના તપાસ દરમિયાન, લીમખેડા તાલુકામાં ઓડિટમાં જણાયું કે ₹ 25.54 લાખનું બમણું ચૂકવણું સપ્ટેમ્બર-2016 માં લાભાર્થીઓને કરવામાં આવ્યું હતું. આ થવાનું કારણ એ હતું કે મનીઓર્ડર આપવા માટે પોસ્ટલ ખાતામાં રકમ જમાં કરાવીને સપ્ટેમ્બર-2016 નાં મહિના માટે પેન્શનનું એડવાન્સમાં ચૂકવણું કરવામાં આવ્યું હતું, જ્યારે બીજી તરફ, નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષાએ પણ DBT દ્વારા તે જ મહિના માટે પેન્શન ચૂકવેલ. વિભાગનાં બેંક ખાતામાંથી થયેલ ચૂકવણાઓનું લાભાર્થીઓનાં ખાતા સાથે મેળવણું ન થવાને કારણે ઓડિટ દરમિયાન જ્યાં સુધી ધ્યાન દોરવામા ન આવ્યું ત્યાં સુધી આ જાણ પર આવ્યું ન હતું.

નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષાએ જણાવેલ (સપ્ટેમ્બર-2018) કે ટ્રેઝરીમાંથી વિભાગના બેંક ખાતામાં ટ્રાન્સફર થયેલ ગ્રાન્ટનું મેળવણું કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રત્યુત્તર તર્કસંગત નથી, કારણ કે વિભાગનાં બેંક ખાતામાંથી લાભાર્થીઓનાં ખાતાઓમાં વહેંચાયેલ રકમની વહેંચણીની ચોકસાઈ ચકાસવા માટે મેળવણુ કરવું પણ જરૂરી છે. આ ઉપરાંત ઓડિટમા અનુદાનની પૂરતી પ્રાપ્યતા હોવા છતાં પેન્શન વિતરણ ન થવાના અને પેન્શનનું વિતરણ અન્ય ખોટા બેંક ખાતામાં થવાના કિસ્સાઓ પણ જોવા મળ્યાં હતા જેની ફકરા 3.3.4.3 માં ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

વણવપરાયેલ ભંડોળ સંદર્ભે, નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષા અને નાયબ સચિવશ્રી (SJED) એ જણાવેલ (સપ્ટેમ્બર-2018 અને માર્ચ-2019) કે વિવિધ કારણો જેવા કે આધારનું ખોટું લિંકઅપ, બેંક એકાઉન્ટ નંબરની ખોટી નોંધ, વિગેરેને લીધે ચૂકવણા સંબંધિત વણવપરાયેલ ભંડોળ લાભાર્થીઓના ખાતામા જમાં કરવામા આવ્યા નથી. આ ભંડોળ સરકારી ખાતામાં પરત જમા કરવામાં આવતા નથી, કારણકે તેઓએ લાભાર્થીઓને બાકી રકમની એરિયર્સ સહિત ચૂકવણી કરવી જરૂરી રહેશે અને અનુદાનની પ્રાપ્તિમાં વિલંબને કારણે નાણાકીય વર્ષનાં પ્રારંભિક મહિનામાં પેન્શનની ચૂકવણી કરવામાં પણ ઉપયોગ થાય છે. વધુમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું કે હવે પછીથી સરકારી ધારાધોરણો મુજબ, નાણાકીય વર્ષનાં અંતમાં બચતની રકમ સરકારી ખાતામાં જમાં કરવામાં આવશે.

3.3.4 યોજનાના અમલીકરણમાં ખામીઓ

3.3.4.1 પાત્રતા ધરાવતા લાભાર્થીઓનો અસ્વીકાર :

યોજનાની માર્ગદર્શિકા મુજબ, યોજના હેઠળ નોંધણી માટે અરજદારની વય નક્કી કરવા માટે જન્મ-પ્રમાણપત્ર અથવા શાળા છોડ્યાનું પ્રમાણપત્ર અથવા મતદાર ફોટો ઓળખ કાર્ડ (EPIC) અથવા રેશનકાર્ડ પ્રાથમિક દસ્તાવેજ તરીકે માન્ય રાખવામાં આવશે. આવા કોઈ દસ્તાવેજોની ગેરહાજરીમાં કોઈપણ સરકારી હોસ્પિટલના કોઈપણ તબીબી અધિકારી (MO) દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ વય-પ્રમાણપત્ર પણ આ હેતુ માટે કામ આવશે. નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષાએ તમામ મામલતદારોને ઉંમરના પુરાવા તરીકે કાં તો જન્મ પ્રમાણપત્ર/શાળા છોડ્યાનું પ્રમાણપત્ર અથવા તો MO નું પ્રમાણપત્ર માન્ય રાખવા સૂચનાઓ જારી કરી હતી (એપ્રિલ-2015).

ઓડિટમાં પસંદ કરાયેલ આઠ તાલુકાઓ પૈકી ત્રણ તાલુકાઓના દરેકમાં 200 અરજીઓ (2016-17 અને 2017-18 ના વર્ષમાં પ્રક્રિયા પામેલ 100 અરજીઓ દરેક વર્ષમાં) ની રેન્ડમલી ચકાસણી

કરેલ. ઓડિટ ચકાસણીમાં જણાયું હતું કે અરજદારોની વય નક્કી કરવા મામલતદારોએ એકસમાન પદ્ધતિનું અનુસરણ કર્યું ન હતું. નમૂનાં તપાસેલ ત્રણ તાલુકાઓ (દાહોદ, જામનગર અને લીમખેડા) માં ચકાસણી કરાયેલ 600 અરજીઓ પૈકી 435 અરજીઓ મામલતદારોએ માન્ય રાખેલ અને ૧૬૫ અરજીઓ વય અંગેના માપદંડ પૂર્ણ ન કરવા બદલ અસ્વીકાર કરવામાં આવી હતી. માન્ય રાખેલ 435 અરજીઓ પૈકી 127 અરજીઓ આધાર/EPIC માં દર્શાવેલ અરજદારોની ઉંમર 60 વર્ષથી ઓછી હોવા છતાં MO નાં પ્રમાણપત્રને આધારે માન્ય રાખી હતી. તેમ છતાં 165 અસ્વીકારેલ અરજીઓ પૈકી 120 અરજીઓ સાથે જોડાયેલ જારી કરાયેલ પ્રમાણપત્રો અરજદારની ઉંમર 60 વર્ષ કે તેથી વધુ દર્શાવતાં હોવા છતાં આધાર/EPIC માં ઉંમર 60 વર્ષથી ઓછી હોવાને આધારે આ અરજીઓ માન્ય રાખેલ ન હતી. આ 120 અરજીઓનો અસ્વીકાર એ યોજનાની માર્ગદર્શિકાની જોગવાઈઓ અને નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષા દ્વારા જારી કરવામાં આવેલ સૂચનાઓનું ઉલ્લંઘન કરતું હતું અને યોજના હેઠળ નોંધણી માટે વય-માપદંડ નક્કી કરવા માટે મામલતદારો દ્વારા અનુસરેલ સ્વચ્છંદી અને મનસૂઝીભર્યા અભિગમને પણ પ્રતિબિંબિત કરેલ.

નમૂના તપાસેલ તાલુકાઓના મામલતદારો અને નાયબ સચિવ (SJED) એ ઓડિટ અવલોકન સ્વીકારેલ અને જણાવેલ (જુન 2018 અને માર્ચ 2019) કે યોજનાની માર્ગદર્શિકાનાં પાલન સાથે ચકાસણી પ્રક્રિયાને સુવ્યવસ્થિત કરવામાં આવશે.

3.3.4.2 પાત્રતા ન ધરાવતી વ્યક્તિઓનો સમાવેશ

યોજનાની માર્ગદર્શિકા મુજબ માત્ર 0-16 SES ગુણાંક સાથેની BPL વ્યક્તિઓ યોજના હેઠળ નામાંકન/નોંધણી માટે લાયક છે. નમૂના તપાસેલ તાલુકાઓના પસંદ કરાયેલ વોર્ડો અને GPS નાં સંદર્ભમાં IGNOAPS નાં ડેટાની SES-2002 નાં ડેટા સાથે તુલના કરવા પર મામલતદારોએ 151 લાભાર્થીઓની નોંધણી કરાવી હોય તેવા નમૂના તપાસેલ 24 GPS/વોર્ડો પૈકી 16 માં ઓડિટ ચકાસણી કરતા ઓડિટમાં જણાયું કે SES નો ગુણાંક 16 કરતા વધારે છે. તેમાં એવું પણ જોવા મળ્યું હતું કે નવેમ્બર 2017 થી યોજનાની પાત્રતામાં 17 થી 20 SES ગુણાંક સાથેની વ્યક્તિઓનો GoG એ સમાવેશ કરેલ. પેન્શન પોર્ટલ (nsap.nic.in) અને SES ડેટા દ્વારા કરવામાં આવેલ પેન્શનની ચૂકવણીના ઓડિટનાં ડેટા વિશ્લેષણમાં બહાર આવ્યું કે 55 વ્યક્તિ (151 પૈકી) નો ગુણાંક 17 થી 20 સુધીનો છે પરંતુ નવેમ્બર-2017 અગાઉ પણ તેઓને યોજના હેઠળ લાભ પૂરો પાડવામાં આવ્યો હતો. વધુમાં 96 વ્યક્તિઓનો ગુણાંક 21 થી 38 સુધીનો હતો અને તેથી તેઓ યોજના હેઠળ પાત્રતા ધરાવતા ન હતાં, પરંતુ તેમને લાભ પૂરો પાડવામાં આવ્યો હતો. જે પેન્શન મંજૂરીની તારીખથી માર્ચ-2018 સુધી યોજના હેઠળ પાત્રતા ન ધરાવતા 151 વ્યક્તિઓને ₹ 24.85 લાખ⁵⁵ પેન્શનની અનિયમિત ચૂકવણીમાં પરિણામ્યું હતું.

નાયબ સચિવ (SJED) એ જણાવેલ (માર્ચ-2019) કે આ પાત્રતા ન ધરાવતા લાભાર્થીઓને કરવામાં આવેલ ચૂકવણી અટકાવી દેવામાં આવી છે અને વસૂલાતની પ્રક્રિયા પ્રગતિ હેઠળ છે.

ઉપરોક્ત ઓડિટ અવલોકન એવી પ્રકૃતિનું છે, જે અન્ય તાલુકાઓમાં પણ પ્રતિબિંબિત થઈ શકે છે કે જે ઓડિટ દરમિયાન નમૂના તપાસમાં સમાવેશ થયેલ ન હતું. આ યોજના હેઠળ પાત્રતા ધરાવતા લાભાર્થીઓનાં સમાવેશ સુનિશ્ચિત કરવા માટે વિભાગ/સરકાર આવા તમામ કિસ્સાઓની આંતરિક તપાસ કરી શકે છે.

55 17-20 ગુણાંક -55 લાભાર્થીઓ (₹ 8.03 લાખ) અને 21-38 ગુણાંક-96 લાભાર્થીઓ (₹ 16.82 લાખ)

3.3.4.3 પેન્શનનું વિતરણ ન કરવું

● મની ઓર્ડરો પરત મોકલવા

DBT ની શરૂઆત (સપ્ટેમ્બર-2016) થઈ તે અગાઉ મામલતદારો અનુદાનની પ્રાપ્તિ થતાની સાથે જ ક્ષેત્રીય પોસ્ટ માસ્ટરની તરફેણમાં ટ્રેઝરી તરફથી ચેક લખી અને લાભાર્થીઓની જરૂરી સૂચિ સાથે પોસ્ટ ઓફિસને જરૂરી વિગતો સાથે મોકલી આપે છે. પોસ્ટ ઓફિસો લાભાર્થીઓની તરફેણમાં મની ઓર્ડરો જારી કરીને ચૂકવણું કરતી હતી. ઓડિટમાં જણાયું કે DBTની શરૂઆત બાદ, પેન્શન વિતરણ પદ્ધતિ સંક્ષિપ્ત કરવામાં આવી છે અને પેન્શન વિતરણ સમયસર કરવામાં આવી રહ્યું હતું.

નમૂના તપાસેલ તાલુકાઓમાં, ઓડિટમાં જણાયું કે મામલતદારોને પોસ્ટ ઓફિસોમાંથી અવિતરીત મની ઓર્ડરોને લીધે કેટલુંક ભંગોળ પરત મળેલ હતું. મામલતદાર, જામનગર સિવાય ચલણો તિજોરીમાં પરત જમા કરાવવામાં આવ્યા હતા, જેમણે નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષા અથવા નાણા વિભાગની કોઈ પણ જાતની અધિકૃતતા વિના ખોલાવાયેલ (સપ્ટેમ્બર-2011) બચત બેંક ખાતામાં અવિતરીત ₹ 76.15 લાખની⁵⁶ રકમ જમા કરાવી હતી. નમૂના-તપાસેલ તાલુકાઓમાં રેકોર્ડની તપાસણી કરતા જણાયું કે માર્ચ-2018 ની સ્થિતિએ 728 લાભાર્થીઓ હતાં કે જેઓ DBT દ્વારા પેન્શન મેળવી રહ્યા હતા. પરંતુ સપ્ટેમ્બર-2016 માં DBT ની શરૂઆત થઈ તે અગાઉ મામલતદારો દ્વારા પોસ્ટ ઓફિસમાંથી ₹ 9.93 લાખની રકમ પરત મળી હતી. ઓડિટમાં જણાયું કે આજ દિન (ડીસેમ્બર-2018) સુધી લાભાર્થીઓને ચૂકવણી કરવામાં આવી નથી. જો કે મામલતદારોએ ત્યારબાદના મહિનાઓમાં આ પેન્શનનું ફરીથી વિતરણ કરવાં માટેનાં પ્રયત્નો કરેલ. ઓડિટમાં એ પણ જણાયું કે જો કોઈ લાભાર્થી મામલતદારનો સંપર્ક કરે અને તે માટે દાવો કરે તો જ વિતરણ કરવામાં આવતું હતું. આમ, મામલતદારો આગામી મહિનાઓમાં લાભાર્થીઓને તે ફરીથી વિતરણની ખાતરી કરવા માટે સક્રીય અનુવર્તી પદ્ધતિ અપનાવી ન હતી. પરિણામ સ્વરૂપે, 728 લાભાર્થીઓ મની ઓર્ડરોના વિતરણ (ડિલીવરી) ના સમયે પોતે સ્થાયી થયેલ સ્થળે તેઓની ગેરહાજરી અથવા પોસ્ટ ઓફિસો દ્વારા જણાવેલ અન્ય કારણોને લીધે વચગાળાના મહિનાઓમાં ₹ 9.93 લાખ⁵⁷ની રકમના પેન્શનથી વંચિત રહી ગયા હતા.

નાયબ સચિવ (SJED) એ જણાવેલ (માર્ચ-2019) કે લાભાર્થીઓને મની ઓર્ડરો દ્વારા ફરીથી વિતરણના ત્રણ પ્રયત્નો કર્યા બાદ અવિતરીત પેન્શન તિજોરીના ખાતામાં જમા થાય છે. અને અંતમાં તે માટે લાભાર્થીઓનો સંપર્ક કરવામાં આવે છે. જવાબ યોગ્ય નથી કારણકે નમૂના તપાસેલ તાલુકાઓનાં ઓડિટમાં જણાયું કે મની ઓર્ડર ફરીથી આપવા માટે કોઈ પ્રયત્નો હાથ ધરવામાં આવ્યા નથી અને આ હકીકત સંબંધિત મામલતદારો દ્વારા સ્વીકારવામાં આવી હતી.

ઉપરોક્ત ઓડિટ અવલોકન એવી પ્રકૃતિનું છે; જે અન્ય તાલુકાઓમાં પણ પ્રતિબિંબિત થઈ શકે છે કે જે ઓડિટ તપાસ દરમિયાન નમૂના-તપાસમાં સમાવેશ થયેલ ન હતાં. લાભાર્થીઓને લાગુ અવિતરીત પેન્શનના ચૂકવણાને સુનિશ્ચિત કરવા માટે વિભાગ/સરકાર આવા તમામ કિસ્સાઓની આંતરિક તપાસ કરી શકે છે.

● પાત્રતા ન ધરાવતા લાભાર્થીઓના ખોટા બેંક ખાતામાં પેન્શનનું વિતરણ થવું

ડાયરેક્ટ બેનીફીટ ટ્રાન્સફર (DBT) પદ્ધતિ આધારની સાથે લિંકઅપ થયેલ બેંક ખાતાને ધ્યાનમાં લે છે તે NSAP ડેટાબેઈઝ હેઠળ નોંધાયેલ લાભાર્થીના નામ સાથે ખાતા ધારકનું નામ ચકાસાતું નથી.

56 ઈન્દિરા ગાંધી નેશનલ રિસેબીલીટી પેન્શન સ્કીમ (IGNDPS) ની થોડી રકમ પણ સમાવિષ્ટ છે, કેમ કે IGNOAPS ની રકમની ચોક્કસ માહિતી ઉપલબ્ધ ન હતી

57 જામનગર-544 (₹ 7.90 લાખ), કાલાવડ-13 (₹ 0.12 લાખ), દાહોદ-79 (₹ 0.78 લાખ), લીમખેડા-42 (₹ 0.49 લાખ), કપરાડા-50 (₹ 0.64 લાખ)

ત્રણ નમૂના-તપાસેલ-તાલુકાના ઓડિટમાં જણાયું કે 107 લાભાર્થીઓ (દાહોદ-7, જામનગર-98 અને પોરબંદર- 2) નું પેન્શન સપ્ટેમ્બર-2016 અને ત્યારબાદ થી DBT ની શરૂઆત થઈ ત્યારથી અન્ય વ્યક્તિઓ (જેઓ યોજના હેઠળ લાભાર્થીઓ ન હતા) ના ખાતામાં ખોટી રીતે જમા થઈ રહ્યું હતું. ઓડિટ વિશ્લેષણમાં જણાયું કે આ મામલતદારો દ્વારા આધારનું ખોટું લિંકઅપ અથવા બેંક ખાતાના નંબરની ખોટી એન્ટ્રીને કારણે આવું બન્યું છે. પેન્શન ન મળવા બાબતે અસરગ્રસ્ત લાભાર્થીઓએ સંબંધિત મામલતદારોનો વારંવાર (નવેમ્બર-2017 થી માર્ચ-2018 દરમિયાન) સંપર્ક કરેલ. મામલતદાર, જામનગરે આ બાબતની નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષાને જાણ કરી (માર્ચ-2018) પગલાં લીધા પરંતુ દાહોદ અને પાલનપુરના મામલતદારોએ મામલો આગળ વધાર્યો ન હતો તે પણ જણાયું હતું કે નવેમ્બર-2017 થી પેન્શનનાં ખોટા બેન્ક ખાતામાં જમા થવાનાં આ કિસ્સાઓની લાભાર્થીઓએ રજૂઆત કરેલ હોવા છતાં માર્ચ-2018 સુધી ખોટા બેન્ક ખાતામા હવે પછીથી ચૂકવણી રોકવા માટે કોઈપણ અધિકારી (મામલતદાર અથવા નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષા) દ્વારા કોઈ કાર્યવાહી કરવામાં આવી ન હતી. વધુમાં વિસંગતતા સુધારવા અથવા બેંકમાંથી આયોગ્ય કેડિટને પરત કરવા માટે કોઈ પગલા લેવામાં આવ્યા નથી.

મામલતદાર જામનગર અને પાલનપુરએ એપ્રિલ-2018 માં અનુક્રમે 86 અને બે કિસ્સાઓને સંબંધિત ભૂલો સુધારી છે, જો કે અગાઉના સમયગાળાની ચડત રકમની ચૂકવણી હજુ સુધી (માર્ચ-2019) બાકી છે આ પાત્રતા ન ધરાવતા લાભાર્થીઓ ને ₹ 10.18 લાખ⁵⁸ પેન્શન અનિયમિત ચૂકવણામાં પરિણમેલ અને સપ્ટેમ્બર-2016 પછી થી માર્ચ-2018/નવેમ્બર-2018 થી પાત્રતા ધરાવતા લાભાર્થીઓ પેન્શનની પ્રાપ્તિથી વંચિત રહેલ.

મામલતદાર, દાહોદે જણાવેલ (જુન-2018) કે વિસંગતતા સુધારવા જરૂરી પગલા લેવામાં આવશે. મામલતદાર, જામનગર અને પાલનપુરે યોજનાની માર્ગદર્શિકામા આ માટેની જોગવાઈની ગેરહાજરીને ચઢત રકમની ચૂકવણી ન કરવા પાછળનું કારણ બતાવ્યું હતું. નાયબ સચિવ (SJED) એ જણાવેલ (માર્ચ-2019) કે લાભાર્થીઓ દ્વારા ધ્યાન ઉપર લાવવામાં આવેલી આવી વિસંગતતાઓને સંબંધિત મામલતદારો સુધારી રહ્યાં છે.

ઉપરોક્ત ઓડિટ અવલોકન એવી પ્રકૃતિનું છે, જે અન્ય તાલુકાઓના પણ પ્રતિબિંબિત થઈ શકે છે કે જે ઓડિટ દરમિયાન નમૂના તપાસમાં સમાવેશ થયેલ ન હતા. પેન્શનનું યોગ્ય ખાતાઓમા જ ચુકવણું થાય છે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે વિભાગ/સરકાર આવા તમામ કિસ્સાઓની આંતરિક તપાસ કરી શકે છે.

3.3.5 દેખરેખ

3.3.5.1 લાભાર્થીઓની વાર્ષિક ચકાસણી અને સામાજિક ઓડિટ હાથ ધરવું.

યોજનાની માર્ગદર્શિકામાં સ્પેશિયલ વેરીફિકેશનસ ટીમો⁵⁹ની રચના કરીને હાલનાં લાભાર્થીઓની વાર્ષિક વ્યક્તિગત ચકાસણી હાથ ધરવાનું નિયત કરેલ છે. તે યોજનાના અમલીકરણની કાર્યક્ષમતા, પારદર્શિતા અને ફરિયાદ નિવારણ માટે ગોઠવાયેલ સમિતિઓ દ્વારા દર છ મહિને સામાજિક ઓડિટ હાથ ધરવાની યોજના પણ કરે છે.

58 માર્ચ-2018 સુધી 88 લાભાર્થીઓ માટે અને નવેમ્બર-2018 સુધી 19 લાભાર્થીઓ માટે ગણતરી

59 સમિતિમાં પ્રતિષ્ઠિત બિન-સરકારી સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિઓ હશે જેઓ કોઈ અધિકૃત અધિકારી હેઠળ સ્થાનિક વિસ્તારમાં સક્રિય હોય છે.

ઓડિટમાં જણાયું કે વર્ષ-2013-18 ના સમીક્ષા સમયગાળા દરમિયાન નમૂના તપાસેલ કોઈપણ મામલતદારો અથવા રાજ્ય સ્તરનાં સતાધીશોએ હાલના લાભાર્થીઓની વ્યક્તિગત ચકાસણી હાથ ધરી ન હતી અથવા સામાજિક ઓડિટ હાથ ધર્યું ન હતું. સર્વેક્ષણ હાથ ધરવા માટે લાભાર્થીઓની પસંદગી કરતી વખતે, ઓડિટમાં જણાયું કે નમૂના તપાસેલ 24 GPS/વોર્ડમાં નમૂના તપાસેલ પાંચ GPS ને સંબંધિત 32 લાભાર્થીઓ મૃત્યુ પામ્યા હતાં, તેમ છતાં, તેઓનું પેન્શન તેમનાં બેંક ખાતામાં વિતરીત કરવાનું ચાલુ રાખ્યું હતું. જો વિભાગે વ્યક્તિગત ચકાસણી હાથ ધરી હોત તો આ ટાળી શકાયું હોત. વધુમાં સામાજિક ઓડિટ હાથ ધરવામાં આવ્યું હોત તો, આગળના ફકરાઓમાં ચર્ચા કર્યા મુજબ પાત્રતા ધરાવતા લાભાર્થીઓને આવરી ન લેવા, પેન્શન પ્રાપ્ત ન થવું, વિગેરે બાબતોનું સમાધાન થઈ શક્યું હોત.

નમૂના તપાસેલ તાલુકાઓનાં મામલતદારોએ વાર્ષિક વ્યક્તિગત ચકાસણી નહીં કરવા અંગે પુષ્ટિ/સમર્થન કરેલ છે. અને જણાવેલ (મે-2018 અને જુન-2018) કે તે ઉચિત/યોગ્ય સમયે કરવામાં આવશે. નાયબ સચિવ (SJED) એ જણાવેલ (માર્ચ-2019) કે તમામ લાભાર્થીઓની ચકાસણી માટે જિલ્લા કલેક્ટરોને સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવી છે. (ડીસેમ્બર-2018). સામાજિક ઓડિટ બાબતે, નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષાએ જણાવેલ (સપ્ટેમ્બર-2018) કે આ મામલે જિલ્લા કલેક્ટર પાસેથી તપાસ કરવામાં આવશે. ઓડિટનો મત એ છે કે રાજ્ય સરકાર યોજનાની માર્ગદર્શિકા મુજબ વાર્ષિક ચકાસણીની ખાતરી કરી શકે છે.

3.3.6. સમાપન

ઓડિટનું તારણ છે કે GoG એ ગ્રામીણ અને શહેરી બંને ગરીબી રેખા હેઠળ (BPL) વસ્તીનાં બધા જ BPL લાભાર્થીઓને આ યોજનાં હેઠળ આવરી લીધા નથી. 2004-05 નાં ગરીબી ગુણોત્તરને આધારે GoI દ્વારા અધિકતમ મર્યાદા તરીકે મંજૂર કરાયેલ ₹ 5.81 લાખ અંદાજિત BPL લાભાર્થીઓની સામે, માર્ચ-2018 ની સ્થિતિએ, GoG યોજના હેઠળ 5.60 લાખ BPL લાભાર્થીઓને આવરી શકી છે.

નમૂના તપાસેલ તાલુકાઓના ઓડિટમાં જણાયું કે મામલતદારોએ BPL ગુણાંક નક્કી કરાયેલ માપદંડો કરતાં વધારે BPL ગુણાંકો સાથેના પાત્રતા ન ધરાવતા BPL વ્યક્તિઓને પેન્શન પુરૂ પાડેલ અને પાત્રતા ધરાવતા લાભાર્થીઓને યોજનાની માર્ગદર્શિકાની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરવા સ્વચ્છંદ રીતે અસ્વીકાર કરવામાં આવ્યો હતો. અને નિયામકશ્રી, સમાજ સુરક્ષા દ્વારા સૂચનાઓ જારી કરવામાં આવેલ હતી.

નમૂના-તપાસેલ તાલુકાઓમા મનીઓર્ડરોનાં પરત થવાના કિસ્સાઓમાં પેન્શનનાં વિસ્તરણ ન થવાના કિસ્સાઓ નોંધવામાં આવ્યાં હતાં. દાહોદ, જામનગર અને પાલનપુર તાલુકાઓમાં, ઓડિટમાં જણાયું કે 107 લાભાર્થીઓનું પેન્શન (₹ 10.18 લાખ) મામલતદારો દ્વારા આધારની સાથે ખોટી રીતે લીંકઅપ અને ખોટા નંબરનાં બેંક ખાતામાં એન્ટ્રીને કારણે અન્યનાં બેંક ખાતાઓમાં ખોટી રીતે જમાં કરવામાં આવ્યાં હતાં. નમૂનાં તપાસેલ મામલતદારોએ હાલનાં લાભાર્થીઓની વાર્ષિક ચકાસણી હાથ ધરી ન હતી.

આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ

3.4 ગુજરાત રાજ્ય ટ્રાયબલ એજ્યુકેશન સોસાયટી અંતર્ગત નિવાસી શાળાઓની કામગીરી

3.4.1 પ્રસ્તાવના

ભારત સરકાર (GoI) નાં આદિજાતિ બાબતોનાં મંત્રાલયે (MoTA) રાજ્યોનાં અંતરીયાળ વિસ્તારોમાંના આદિજાતિ સમુદાયોનાં વિદ્યાર્થીઓને ઉચ્ચતર માધ્યમીત સ્તર (ધોરણ VI થી XII) સુધીનું નિ:શુલ્ક, ગુણવત્તાયુક્ત નિવાસીય શિક્ષણ પુરૂ પાડવાનાં હેતુથી ‘એકલવ્ય મોડેલ રેસીડેન્સીયલ શાળાઓ’ (EMRSs) ની યોજના શરૂ કરી (1997-98) હતી. યોજનામાં EMRSs નાં સંચાલન માટે અન્ય બાબતોની સાથોસાથ દરેક રાજ્યોમાં સ્વાયત મંડળી સ્થાપવા માટેનો વિચાર હતો. તે મુજબ, ગુજરાત સરકારે (GoG), આદિજાતિ વિકાસ વિભાગ (TDD) અંતર્ગત ગુજરાત રાજ્ય ટ્રાયબલ એજ્યુકેશન સોસાયટી⁶⁰ (સોસાયટી) ની સ્વાયત મંડળી તરીકે સોસાયટીઝ રજીસ્ટ્રેશન એક્ટ, 1860 અંતર્ગત સ્થાપના કરી (જાન્યુઆરી 2000) હતી, અને તેની બોમ્બે પબ્લિક ટ્રસ્ટ એક્ટ 1950 અંતર્ગત પણ નોંધણી કરાઈ હતી.

‘અલ્પ સાક્ષરતાવાળા જીલ્લાઓમાં અનુસુચિત જનજાતી (ST) ની કન્યાઓમાં શિક્ષણ સ્તરમાં સુદૃઢીકણ’ યોજના અંતર્ગત MoTA એ કન્યા સાક્ષરતા રેસીડેન્સીયલ શાળાઓ⁶¹ (GLRSs) ની સ્થાપના કરી (એપ્રિલ 2008) હતી, કે જેનો હેતુ ઓળખાયેલા જીલ્લાઓ અને જુથોમાં આદિજાતિ કન્યાઓની 100 ટકા નોંધણીની સગવડતા દ્વારા સામાન્ય સ્ત્રીઓ અને આદિજાતિની સ્ત્રીઓની વસ્તીમાં સાક્ષરતા સ્તરનો તફાવત દુર કરવાનો હતો.

આ સોસાયટી પરિશિષ્ટ-XIII માં દર્શાવ્યા મુજબ, વર્ષ 2017-18 દરમિયાન રાજ્યનાં 16 જીલ્લાઓમાંના 43 આદિજાતિ તાલુકાઓમાં ફેલાયેલ 79 નિવાસી શાળાઓ (GoI અંતર્ગતની 27 EMRSs, GoG અંતર્ગતની નવ EMRSs અને 43 GLRSs) નાં સંચાલન અને નિયંત્રણ માટે જવાબદાર છે. આ શાળાઓ ગુજરાત માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ બોર્ડ (GSHSEB) દ્વારા માન્ય છે.

TDDનાં સચિવએ આ સોસાયટીનાં હોદ્દાની રૂએ અધ્યક્ષ છે. આ સોસાયટીનાં સમગ્રતયા સંચાલન માટે સોસાયટીનાં કાર્યકારી નિયામક જવાબદાર છે. એક મદદનીશ કમિશ્નર, એક હિસાબી અધિકારી અને પરિયોજના સંચાલકો તેમને સહાય કરે છે. જીલ્લા સ્તરે સંકલીત આદિજાતિ વિકાસ પ્રયોજના (ITDP) નાં પ્રયોજના વહિવટદાર (PA) એ હોદ્દાની રૂએ આ સોસાયટીનાં સંયુક્ત કાર્યકારી નિયામક છે. જે ITDP વિસ્તારોમાં આવેલ શાળાઓની બાબતો માટે જવાબદાર છે. અને આ ઉપરાંત તેઓ હોદ્દાની રૂએ શાળાની સ્થાનીય સંચાલન સમિતિ (LMC) નાં ચેરમેન પણ છે. સોસાયટી દ્વારા કરાર આધારિત નિયુક્ત કરાયેલા એક પ્રયોજતા સહ નિર્દેશક PA ને સહાય કરે છે.

GoI/GoG દ્વારા સોસાયટીને અપાયેલ ભંડોળનો કરકસરયુક્ત, કાર્યક્ષમ અને અસરકારક રીતે વપરાશ થયો હતો કે કેમ, ગુણવત્તા યુક્ત શિક્ષણ આપવા માટે પર્યાપ્ત ભૌતિક અને માનવીય માળખાગત સુવિધાઓ હતી કે કેમ તે ચકાસવા અને નિરિક્ષણ અને દેખરેખ માટેની અસરકારક પ્રણાલી આસ્તિત્વમાં હતી કે કેમ તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે સોસાયટી હેઠળની નિવાસી શાળાઓની કામગીરીનું ઓડિટ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું.

60 અગાઉ ગુજરાત રાજ્ય આદિજાતિ વિકાસ નિવાસી શિક્ષણ સંસ્થા મંડળી (GSTDREIS) અથવા EMRS મંડળી તરીકે ઓળખાતી હતી.

61 અગાઉ અલ્પ સાક્ષર કન્યાઓની નિવાસી શાળાઓ (LLGRSs) અથવા એકલવ્ય કન્યા નિવાસી શાળાઓ (EGRSs) તરીકે ઓળખાતી હતી.

સોસાયટી, ITDD, કમિશ્નર આદિજાતિ વિકાસ (CoTD), 14 PAs માંથી 9 PAs, અને પસંદ કરાયેલ 12 શાળાઓ (GoI હેઠળની 27 માંથી પાંચ EMRSs⁶², GoG હેઠળની નવમાંથી એક EMRSs⁶³ 43 માંથી 9 GLRSs⁶⁴ નાં વર્ષ 2015-16 થી 2017-18 સુધીનાં સમયગાળાને આવરી લેતા રેકોર્ડઝ ઓડિટે તપાસ્યા હતા.

ઓડિટનાં તારણોની ચર્ચા માટે TDDનાં સંયુક્ત સચિવશ્રી સાથે 27 મે 2019 નાં રોજ સમાપન મીટીંગ યોજવામાં આવી હતી. વિભાગનાં અભિપ્રાયો અને પ્રતિક્રિયાઓ ધ્યાને લેવામાં આવ્યા હતા અને રિપોર્ટમાં સામેલ કરવામાં આવ્યા હતા.

3.4.2 ભંડોળની રૂપરેખા અને ભંડોળની પ્રવાહિતા

EMRSs ની સ્થાપના માટે જરૂરી જમીન રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિઃશુલ્ક આપવામાં આવે છે, જ્યારે શાળાનાં મકાન સહિત હોસ્ટેલ અને નિવાસીય ક્વાર્ટસ માટે ₹ 12 કરોડ સુધીના મુડીગત ખર્ચ (બિન-આવર્તક) માટે GoI નાણા પુરા પાડે છે. બાળક દીઠ વાર્ષિક ₹ 42,000 આવર્તક ખર્ચ અને બિન-આવર્તક વસ્તુઓ જેવીકે ફર્નિચર, અન્ય સાધનો વિગેરેની ખરીદી માટે શાળાદીઠ દર પાંચ વર્ષે ₹ 10 લાખની નાણાકીય સહાય પણ GoI પુરી પાડે છે.

યોજનાની જોગવાઈ મુજબ, GLRSs ભાડાનાં મકાનમાં ચલાવી શકાય છે. એક કન્યા છાત્ર દીઠ પ્રતિવર્ષ ₹ 27,100 અને પાંચ વર્ષમાં એકવાર 100 છાત્રો દીઠ ₹ 3.75 લાખ આવર્તક ખર્ચ માટેનાં નાણા GoI આપે છે. વર્ષ 2014-15માં GLRSs માટે મકાનનાં બાંધકામ માટેનાં મુડીગત ખર્ચ માટે શાળા દીઠ ₹ 6.00 કરોડની નાણાકીય સહાય આપવાનું GoIએ નક્કી કર્યું હતું. GoGએ EMRSs અને GLRSs માટે વર્ષ 2015-16થી કુગાવાના ખર્ચને પહોંચી વળવા GoIના ફાળા ઉપરાંત છાત્ર દીઠ વાર્ષિક ₹ 10,000 આવર્તક ખર્ચ રૂપે નાણાકીય સહાય આપવા નક્કી કર્યું હતું (એપ્રિલ-2015). EMRSs અને GLRSs બન્ને માટેનાં મકાન બાંધકામ માટેનો વધારાનો મુડીગત ખર્ચ પણ GoG ભોગવે છે. સોસાયટી દ્વારા સંચાલિત શાળાઓ માટે GoI અને GoG વચ્ચેના આવર્તક ખર્ચ માટેનાં ભંડોળનું માળખું પરિશિષ્ટ XIII માં આપેલ છે.

ઓડિટનાં તારણો

3.4.3 આયોજન

3.4.3.1 EMRSs ની અસમાન ફાળવણી

સોસાયટી રાજ્યમાં EMRSs અને GLRSs ને ઉભી કરવાનું આકલન કરી TDD ને સોંપે છે, ત્યારબાદ TDD આ દરખાસ્તોને મંજૂરી માટે MoTA ને પ્રસ્તુત કરે છે. 2015-18 દરમિયાન GoG એ પાંચ નવી EMRSs ઉભી કરવાની મંજૂરી મેળવી હતી, માર્ચ 2018ના અંત સુધીમાં સોસાયટી હેઠળ 36 EMRSs (GoI હેઠળની 27) અને 43 GLRSs કાર્યરત હતી.

ગુજરાતમાં ITDPનાં 14 વિસ્તારોમાંથી 43 આદિજાતિ તાલુકાઓ ઓળખી કાઢવામાં આવ્યા હતા. EMRSsની માર્ગદર્શિકાઓ (જુન 2010)માં દરેક આદિજાતિ તાલુકાઓમાં ઓછામાં ઓછી એક EMRSs સ્થાપવા માટેની જોગવાઈ છે. કારણકે EMRSs મુખ્યત્વે STનાં બાળકો માટેની જોગવાઈ છે,

62 અંબાજી, જાગાણા, કડાણા, કપરાડા અને ઉકાઈ

63 વાઘોડીયા-1

64 જેઠી, ખડકવાડા, મોગરા, પોશિના અને સુત્રાપાડા

રાજ્ય સરકાર દ્વારા આ આદિજાતિ તાલુકાઓમાં EMRSsની સ્થાપના કરવા પારસ્પરીક અગ્રતા માટે અમુક માપદંડો નક્કી કરવાનું અપેક્ષિત હતું. ઓડિટનું અવલોકન હતું કે GoGએ આ સંદર્ભમાં કોઈજ માપદંડ નક્કી/નિયત કર્યા ન હતા. પરિણામ સ્વરૂપ, 43 આદિજાતિ તાલુકાઓમાંથી 18માં EMRSs ન હતી, જ્યારે ત્રણ તાલુકાઓમાં એક થી વધારે EMRSs હતી જેમ કે ભીલોડા તાલુકામાં ત્રણ EMRSs⁶⁵, વાઘોડીયા અને બારડોલી દરેક તાલુકાઓમાં બે EMRSs⁶⁶, ઉપરાંત ST વસ્તીની મહત્તમ ગીચતા ધરાવતા તાલુકાઓ જેવાકે ઉચ્છલ (97 ટકા), ઉમરપાડા (96 ટકા), ડેડીયાપાડા (95 ટકા), ગરબાડા (94 ટકા), ફતેહપુરા (92 ટકા), ઝાલોદ (88 ટકા), વગેરેમાં EMRSs ન હતી, તેથી વિરુદ્ધ પાલનપુર (4 ટકા) અને વાઘોડીયા (30 ટકા) જેવા ન્યુનતમ ST વસ્તી ધરાવતા તાલુકાઓમાં આવી શાળાઓ હતી.

ઓડિટમાં વધુમાં જણાવ્યું હતું કે, વર્ષ 2015-18 દરમિયાન EMRSs, માં પ્રવેશ માટે મળેલી અરજીઓની સંખ્યા મોટી હતી, તેમ છતાં પ્રવેશ ઈચ્છુકો સામે રાજ્યમાં ઓછી સંખ્યામાં EMRSs હોવાને કારણે સોસાયટી માત્ર છ ટકા છાત્રોને પ્રવેશ આપી શકી હતી. રાજ્યમાં EMRSsની કુલ પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યા કરતા સરેરાશ 15 ગણી વધારે સંખ્યામાં અરજીઓ મળી હતી તેની વિગતો નીચે કોષ્ટક I માં દર્શાવ્યા મુજબ છે.

કોષ્ટક-1 : વર્ષ 2015-18 દરમિયાન EMRS પ્રવેશ પરીક્ષા માટે મળેલ અરજીઓની સંખ્યાની વિગતો

વર્ષ	મળેલ અરજીઓની સંખ્યા	EMRS પ્રવેશ પરીક્ષામાં ઉપસ્થિત રહેલ છાત્રોની સંખ્યા	EMRS ની કુલ વાર્ષિક પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યા	પ્રવેશ મેળવનાર છાત્રોની સંખ્યા
2015-16	26,072	23,296	1,820	1,731
2016-17	28,917	26,111	1,880	1,594
2017-18	37,347	34,280	2,180	2,035
કુલ	92,336	83,687	5,880	5,360

(સ્ત્રોત : સોસાયટી દ્વારા પુરી પડાયેલ માહિતી)

ઉપરોક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે રાજ્યમાં સોસાયટીએ વ્યાપ વધારવાની જરૂર છે.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગમાં જણાવ્યું હતું (27 મે 2019) કે જ્યારે EMRSs ની દરખાસ્ત કરવાની હોય ત્યારે જમીનની ઉપલબ્ધતા, STની વસ્તી, અને EMRS પ્રવેશ પરીક્ષા માટે મળેલ અરજી પત્રકોની સંખ્યા ધ્યાને લેવામાં આવતી હતી. ઉપરાંત વધુમાં જણાવ્યું હતું કે, GoI એ 50 ટકા આદિજાતિ વસ્તી ધરાવતા અને 20.000 ની આદિજાતિ વસ્તી ધરાવતા બાકીનાં તમામ આદિજાતિ તાલુકાઓને વર્ષ 2022 સુધીમાં આવરી લેવા માટે નિર્ણય (ડીસેમ્બર 2018) લેવાયો હતો.

3.4.4 નાણાકીય વ્યવસ્થાપન

EMRSs/GLRSsનાં બાંધકામ, કામગીરી અને જાળવણી માટે સોસાયટી GoI અને GoG તરફથી અનુદાનો મેળવે છે. વર્ષ 2015-16 અને 2017-18નાં સમયગાળાની વચ્ચે સોસાયટી દ્વારા મેળવાયેલ અનુદાનો અને કરાયેલ ખર્ચની વિગતો પરિશિષ્ટ-XIVમાં દર્શાવેલ છે.

3.4.4.1 GLRSsનાં સંદર્ભમાં કેન્દ્રીય સહાયમાં નુકશાન

GLRSsનાં સંદર્ભમાં સોસાયટી આવનાર નાણાકીય વર્ષ માટે ઘટક દીઠ ખર્ચ (આવર્તક અને બિન-આવર્તક)નાં બજેટ અનુમાનો GoGનાં માધ્યમ દ્વારા GoIને પ્રસ્તુત કરે છે. GoI જેને મંજૂર કરી

65 ખરંચા, શામળાજી-I અને શામળાજી-II

66 વાઘોડીયા તાલુકો : વાઘોડીયા-I અને વાઘોડીયા-II, બારડોલી તાલુકો : મોટા અને બિલ્વાન

હમાઓમાં GoGને મુક્ત કરે છે. વાર્ષિક હિસાબોની આકારણી બાદ જે તે વર્ષમાં ખર્ચમાં થયેલા વધારા કે બચતને પછીનાં વર્ષમાં સમાયોજીત કરવામાં આવે છે.

વર્ષ 2016-17માં GoIએ ₹ 34.76 કરોડ⁶⁷ મંજૂર કર્યા અને 26 કરોડ⁶⁸ મુક્ત કર્યા (75 ટકા) હતા. વર્ષ 2016-17 દરમિયાન સોસાયટીએ મંજૂર કરેલ ખર્ચ ₹ 30.64 કરોડની સામે ₹ 33.89 કરોડનો આવર્તક ખર્ચ કર્યો હતો. ઓડિટનું અવલોકન હતું કે અમુક ઘટકો હેઠળનો આવર્તક ખર્ચ સ્વીકાર્ય ખર્ચ મર્યાદાથી વધારે અથવા તો ઓછો હતો. છાત્રોને ઘડિયાળો અને સાયકલો આપવા માટે મંજૂર કરાયેલા ₹ 0.40 કરોડનાં સંદર્ભમાં એવું પણ ધ્યાને આવ્યું હતું કે, સોસાયટી દ્વારા કંઈ પણ ખર્ચ કરવામાં આવ્યો ન હતો. પરિણામ સ્વરૂપ, દરેક ઘટક માટે નિયત કરાયેલ મર્યાદાથી વધારાનો ખર્ચ અને બચતનાં ભાગને સમાયોજીત કરીને GoI એ માત્ર ₹ 30.64 કરોડનાં આવર્તક ખર્ચ માટેનો દાવો સ્વીકાર્યો હતો. આ ઉપરાંત, GoI એ રૂ. 4.12 કરોડનો બિન-આવર્તક ખર્ચ ન સ્વીકાર્યો કારણકે, સોસાયટી મુડીગત ખર્ચ માટેના કાર્યો, જેમા ₹ 2.75 કરોડ ફર્નીચર/સાધનો માટેના, ₹ 0.82 કરોડ બિસ્તર માટેના, ₹ 0.55 કરોડ મનોરંજન માટેનાં કાર્યો શરૂ કરવામાં નિષ્ફળ રહી હતી. પરિણામો ₹ 34.76 કરોડનાં મંજૂર કરાયેલા ખર્ચ સામે GoI એ માત્ર ₹ 20.64 કરોડ મંજૂર કર્યા અને રૂ. 5.36 કરોડને (₹ 26 કરોડ - ₹ 20.64 કરોડ) વર્ષ 2016-17માં વધારાની મુક્ત કરાયેલ રકમ ગણી વર્ષ 2017-18માં સમાયોજીત કરાતા કેન્દ્રીય સહાયમાં નુકશાન રહેવામાં પરિણમ્યું હતું.

સોસાયટીનાં હિસાબોની ચકાસણી કરતા, ઓડિટે અવલોકન કર્યું હતું કે, વર્ષ 2015-16 અને 2017-18 વચ્ચે સોસાયટી નીચે કોષ્ટક-2 માં દર્શાવ્યા મુજબનો છાત્ર દીઠ વાર્ષિક ₹ 27.100/- નો આવર્તક ખર્ચ મેળવવામાં નિષ્ફળ રહી હતી.

કોષ્ટક 2 : વર્ષ 2015-16 અને 2017-18 વચ્ચે સોસાયટીનાં આવર્તક ખર્ચની વિગતો

વર્ષ	બજેટ અનુમાનો મુજબ			આખરી મંજૂરી પ્રમાણે			છાત્ર દીઠ વાર્ષિક આવર્તક અનુદાન	છાત્ર દીઠ વાર્ષિક આવર્તક અનુદાનનાં વપરાશમાં ઘટ
	છાત્રોની અંદાજીત સંખ્યા	દાવો કરાયેલ રકમ (₹ કરોડમાં)	GoI દ્વારા મંજૂર કરાયેલ રકમ (₹ કરોડમાં)	છાત્રોની ખરેખર સંખ્યા	દાવો કરાયેલ રકમ (₹ કરોડમાં)	GoI દ્વારા મંજૂર કરાયેલ રકમ (₹ કરોડમાં)		
1	2	3	4	5	6	7	8 (સ્તંભ 7/5)	9 (₹ 27100 - સ્તંભ 8)
2015-16	7,509	30.25	18.93	10,965	28.57	18.60	16,964	10,136
2016-17	11,981	33.52	30.64	11,981	33.89	20.63	17,227	9,873
2017-18 ⁶⁹	12,182	33.42	29.92	12,182	33.42	28.75	23,993	3,107

(સ્ત્રોત : સોસાયટીનાં બજેટ અનુમાનો અને GoI ની મંજૂરીઓ)

ઓડિટનું અવલોકન હતું કે, GoG દ્વારા ₹ 10,000 નું વધારાનું અનુદાન પુરૂ પાડીને GoI તરફથી આવશ્યક આવર્તક અનુદાનની ઘટને પરીપૂર્ણ કરવામાં આવતી હતી. આ દર્શાવે છે કે, સોસાયટી અને શાળાઓ, માર્ગદર્શિકાઓમાં અને મંજૂર કરાયેલ બજેટ અનુદાનોમાં નિયત કરાયેલ ઘટક મુજબની મર્યાદા પ્રમાણે આવર્તક અનુદાનોના વપરાશમાં નિષ્ફળ રહી હતી.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગ (27 મે 2019) માં ઓડિટનું અવલોકન સ્વીકાર્યું હતું.

67 બિન આવર્તક ખર્ચ ₹ 4.12 કરોડ અને આવર્તક ખર્ચ ₹ 30.64 કરોડ

68 બિન-આવર્તક ખર્ચ ₹ 3.02 કરોડ અને આવર્તક ખર્ચ ₹ 22.98 કરોડ

69 આખરી મંજૂરી પ્રતિષ્ઠામાં છે, ઓડિટ દ્વારા બજેટ અનુમાનોનાં આંકડા ધ્યાને લેવામાં આવ્યા હતા.

3.4.4.2 વધારાનાં આવર્તક અનુદાનો મુક્ત કરાયા

EMRSsની સ્થાપના માટેની સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ (2010) મુજબ રાજ્ય સરકાર તેના સંચાલન માટે કોઈપણ વ્યવહાર/અનુકુળ પદ્ધતિ જેવી કે સ્વાયત શૈક્ષણિક મંડળીઓ દ્વારા, નામાંકિત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ સાથે પબ્લીક પ્રાઈવેટ પાર્ટનરશીપ (PPP) રાજ્યના શિક્ષણ વિભાગ સાથે ગોઠવણી કરી અથવા અન્ય કોઈપણ પદ્ધતિનો વિકલ્પ પસંદ કરી શકે છે. આ મુજબ, સોસાયટીએ GoG વતી સુધી પરિવાર ફાઉન્ડેશન (SPF) ન્યુ દિલ્હી, અને મુની સેવા આશ્રમ ટ્રસ્ટ (MSAT) વાઘોડીયા, વડોદરા સાથે અનુક્રમે EMRS (ક્વાંટ) અને EMRS (વાઘોડીયા-I)⁷⁰ નાં સંચાલન માટે સમજૂતી કરારો (MOU) (નવેમ્બર 2008 અને નવેમ્બર 2010) કર્યા હતા. આ MOU ઓક્ટોબર 2017 સુધી રિન્યુ કરાયા હતા.

MSAT સાથે કરાયેલા MOU મુજબ, સોસાયટી આવર્તક અનુદાન⁷¹ તરીકે વાર્ષિક આવર્તક ખર્ચનાં 50 ટકા, મહત્તમ ₹ 60 લાખની મર્યાદામાં મુક્ત કરાશે. બાકીનો 50 ટકા આવર્તક ખર્ચ, MSAT દ્વારા બિન-આદિજાતિ છાત્ર/બિન નિવાસી છાત્ર પાસેથી ફી લઈને અને ડોનેશન વિગેરે મેળવીને ભરપાઈ કરાશે. માળખાગત સુવિધાઓ, સાધનો, અને અન્ય સ્થાવર મિલકતો પુરી પાડવાનો ખર્ચ સોસાયટી MSAT વચ્ચે 75.25 નાં ગુણોત્તર પ્રમાણમાં મહત્તમ ₹ 7.00 કરોડની મર્યાદામાં કરવાનો રહેશે.

રેકોર્ડ્સની ચકાસણીમાં જણાયું હતું કે, સોસાયટીએ નીચે કોષ્ટક-3માં દર્શાવ્યા મુજબ MOUમાં માન્ય નાણાકીય મર્યાદા ધ્યાને લીધા વગર જ વર્ષ 2015-16 અને 2017-18 વચ્ચે MSATને વધારાનાં અનુદાનની ચુકવણી કરી હતી.

કોષ્ટક 3 : વર્ષ 2015-18 દરમિયાન MSATને મુક્ત કરાયેલા વધારાનાં આવર્તક અનુદાનોની વિગતો
(₹ લાખમાં)

વર્ષ	છાત્રોની સંખ્યા	વાર્ષિક આવર્તક ખર્ચ	વહેંચવાપાત્ર આવર્તક ખર્ચ		આવર્તક ખર્ચની ખરેખર વહેંચણી		સોસાયટી દ્વારા મુક્ત કરાયેલ વધારાનું અનુદાન ⁷²
			સોસાયટી	MSAT	સોસાયટી	MSAT	
2015-16	193	85.60	42.80	42.80	69.81	22.59	9.81
2016-17	215	97.20	48.60	48.60	67.45	25.89	7.45
2017-18	234	113.16	56.58	56.58	76.55	37.80	16.55
કુલ	642	295.96	147.98	147.98	213.81	86.28	33.81

(સ્ત્રોત : શાળા/સોસાયટી દ્વારા પુરી પડાયેલ માહિતી)

ઉપર્યુક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે, સોસાયટીએ MSAT ને ₹ 33.81 લાખનો નાણાકીય લાભ આપતા આવર્તક ખર્ચનાં 50 ટકાથી વધારે મુક્ત કર્યા હતા. ઉપરાંત PPP પદ્ધતિ સ્વીકારવાનો હેતુ નિષ્ફળ ગયો હતો.

EMRSs ક્વાંટનાં કિસ્સામાં સોસાયટી અને SPF વચ્ચે કરવામાં આવેલ MOUમાંના નિયમો અને શરતો MSAT સાથે કરવામાં આવેલ MOU સાથે સામ્ય ધરાવતા હતા. ઓડિટનું અવલોકન હતું કે સોસાયટીએ SPFને વાર્ષિક આવર્તક ખર્ચનાં 50 ટકાથી વધારે મુક્ત કરીને ₹ 1.73 કરોડનો વધારાનો નાણાકીય લાભ આપ્યો હતો.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગ (27 મે 2019) માં ઓડિટનું અવલોકન સ્વીકાર્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે MOU માં લાગુ પડતી કલમોમાં તુરંત સુધારો કરવામાં આવશે.

70 GoGની વનબંધુ કલ્યાણ યોજના અંતર્ગતની પહેલ અનુસારના બન્ને EMRSs છે.

71 છાત્ર દીઠ વાર્ષિક ₹ 36000 મુજબની ગણતરી કરાતા

72 સોસાયટી દ્વારા કરવામાં આવેલ આવર્તક ખર્ચમાંથી ₹ 60 લાખ બાદ કરતા

3.4.5 શૈક્ષણિક/અભ્યાસ લક્ષી

3.4.5.1 EMRSs માં પ્રવેશ

સોસાયટી દ્વારા આયોજીત એકલવ્ય મોડલ રેસીડેન્સીયલ સ્કૂલ પ્રવેશ પરીક્ષા (EMRSET) કરવાની પ્રવેશ પરીક્ષાને આધારે છાત્રોને ધોરણ VIમાં પ્રવેશ આપવામાં આવે છે.

વર્ષ 2015-18 દરમિયાન, રાજ્યમાં EMRSs માં EMRSET આધારિત ધોરણ VI માં પ્રવેશ મેળવનાર છાત્રોની વિગતો નીચે કોષ્ટક-4 માં દર્શાવેલ છે.

કોષ્ટક-4 : ધોરણ-VIમાં પ્રવેશ પામેલ છાત્રોની સંખ્યાની વિગતો

(આંકડા સંખ્યામાં)

વર્ષ	રાજ્યમાં EMRSs ની પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યા			ધોરણ-VIમાં પ્રવેશ મેળવતા છાત્રો		
	છોકરાઓ	કન્યાઓ	કુલ	છોકરાઓ	કન્યાઓ	કુલ (ટકાવારી)
2015-16	950	870	1,820	929	802	1,731 (95)
2016-17	980	900	1,880	831	763	1,594 (85)
2017-18	1,130	1,050	2,180	1,069	966	2,035 (93)
કુલ	3,060	2,820	5,880	2,829	2,531	5,360 (91)

(સ્ત્રોત : સોસાયટી દ્વારા પુરી પડાયેલ માહિતી)

ઉપરોક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે વર્ષ 2015-18 દરમિયાન ધોરણ VI માટેની 5880 છાત્રોની પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યા સામે સોસાયટી 5360 છાત્રો (91 ટકા)ને પ્રવેશ આપી શકી હતી.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગ (27 મે 2019) માં પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યાની સામે જગ્યાઓ ખાલી રહેવા પાછળ છાત્રો તેમનો પ્રવેશ રદ કરતા હોવાનું કારણ દર્શાવ્યું હતું.

3.4.5.2 GLRSs માં પ્રવેશ

સોસાયટી દ્વારા આપવામાં આવેલ સુચનાઓ (મે 2016) મુજબ દરેક GLRSs માંના દરેક વર્ગમાં 60 ST કન્યા છાત્રાઓની પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યા હોવી જોઈએ. વર્ષ 2015-18 દરમિયાન, નમૂના તપાસ કરાયેલા GLRSs માં પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યાની સામે પ્રવેશ પામેલ છાત્રાઓની વર્ષવાર વિગતો નીચે કોષ્ટક 5 માં દર્શાવેલ છે.

કોષ્ટક 5 : વર્ષ 2015-18 દરમિયાન નમૂના તપાસ કરાયેલ GLRSs માં પ્રવેશ પામેલા છાત્રાઓની વિગતો

નમૂના તપાસ કરાયેલ GLRSs	2015-16		2016-17		2017-18	
	પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યા	છાત્રાઓની સંખ્યા (ટકાવારી)	પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યા	છાત્રાઓની સંખ્યા (ટકાવારી)	પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યા	છાત્રાઓની સંખ્યા (ટકાવારી)
જેઠી	300	285 (95)	300	283 (94)	300	280 (93)
બડકવાડા	300	275 (92)	300	295 (98)	360	336 (93)
મોગરા	300	290 (97)	360	344 (96)	480	441 (92)
પોશિના	240	174 (73)	300	236 (79)	300	240 (80)
સરોત્રા	300	281 (94)	300	283 (94)	360	343 (95)
સુથારપાડા	300	300 (100)	300	299 (100)	360	333 (93)
કુલ	1740	1605 (92)	1860	1740 (94)	2160	1973 (91)

(સ્ત્રોત : નમૂના તપાસ કરાયેલ GLRSs દ્વારા પુરી પડાયેલ માહિતી)

ઉપરોક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે, નમૂના તપાસ કરાયેલ GLRSs માં પ્રવેશ ક્ષમતા સંખ્યાની સામે, સોસાયટી વર્ષ 2015-18 દરમિયાન 91 થી 94 ટકા છાત્રાઓને પ્રવેશ આપી શકી હતી.

3.4.5.3 બોર્ડની પરીક્ષાઓમાં સિધ્ધિ

ઓડિટમાં જણાયું હતું કે, નમૂના તપાસ કરાયેલ 12 શાળાઓમાં નીચે કોષ્ટક-6 માં દર્શાવ્યા મુજબ X અને XII નાં પરિણામો, રાજ્યની સરેરાશ ટકાવારીની સરખામણીએ વધારે સારા હતા.

કોષ્ટક 6 : નમૂના તપાસ કરાયેલ 12 શાળાઓનાં ધોરણ X અને XII નાં પરિણામો

વર્ષ	ધોરણ X			ધોરણ XII			રાજ્યની સરેરાશ સફળતા ટકાવારી	
	પરીક્ષામાં હાજર	સફળતા પામેલ	સફળતાની ટકાવારી	પરીક્ષામાં હાજર	સફળતા પામેલ	સફળતાની ટકાવારી	ધોરણ X	ધોરણ XII ⁷³
2015-16	370	330	89	103	101	98	67	60
2016-17	484	414	86	225	173	77	68	61
2017-18	686	583	85	221	163	74	67	59
કુલ	1540	1327	86	549	437	80	67	61

(સ્ત્રોત : સોસાયટી દ્વારા પુરી પડાયેલ માહિતી)

3.4.5.4 ઉચ્ચતર માધ્યમિક પ્રવાહો શરૂ ન કરાયા

જવાહર નવોદય વિદ્યાલયોનાં સ્વરૂપ મુજબ જ રાજ્યનાં અંતરીયાળ વિસ્તારોમાં આદિજાતિ સમુદાયનાં વિદ્યાર્થીઓને ઉચ્ચતર માધ્યમિક સ્તર સુધી (ધોરણ VI થી XII) નું નિ:શુલ્ક, ગુણવત્તાયુક્ત નિવાસી શિક્ષણ પુરૂ પાડવાનાં હેતુથી EMRSs ની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. EMRSs ની સુધારેલી માર્ગદર્શિકાઓ (જુન 2010) મુજબ દરેક EMRSs માં ધોરણ VI થી X અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક (ધોરણ XI અને XII) ત્રણેય પ્રવાહ સાથે હોવા જોઈએ. વિશેષમાં GoG એ શૈક્ષણિક વર્ષ/સત્ર 2017-18 થી રાજ્યની દરેક 43 GLRSs માં ધોરણ XI શરૂ કરવા નક્કી કર્યું હતું. શૈક્ષણિક સત્ર વર્ષ 2017-18 માટે EMRSs અને GLRSs માં ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણની સ્થિતિ નીચે કોષ્ટક-7 માં દર્શાવેલ છે.

કોષ્ટક 7 : રાજ્યમાં EMRSs અને GLRSs માં ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણની સ્થિતિ

શાળાઓનો પ્રકાર	શાળાઓની સંખ્યા	શિક્ષણ આપતી શાળાઓની સંખ્યા							
		તાજેતરમાં શરૂ કરાયેલ (સ્તંભ 2 માંથી)	માત્ર ધોરણ X સુધી	ત્રણેય પ્રવાહ માટે (વિજ્ઞાન, વિનયન, વાણિજ્ય)	માત્ર વિજ્ઞાન અને વિનયન	માત્ર વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય	માત્ર વિજ્ઞાન	માત્ર વિનયન	માત્ર વાણિજ્ય
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
EMRS (GoI)	27	5	3	4	3	3	9	0	0
EMRS (GoG)	9	1	5	0	0	0	3	0	0
GLRS	43	0	19	0	0	0	8	12	4
કુલ	79	6	27	4	3	3	20	12	4

(સ્ત્રોત : સોસાયટી દ્વારા પુરી પડાયેલ માહિતી)

ઓડિટનું અવલોકન હતું કે-

- GoI દ્વારા પુરા પડાયેલ ભંડોળવાળી 27 માંથી પાંચ EMRSs⁷⁴ વર્ષ 2015-16 અને 2017-18 વચ્ચે શરૂ થઈ હતી, જ્યારે બાકીની 22 EMRSs વર્ષ 2012-13 પહેલા શરૂ કરવામાં આવી હતી. આમ, વર્ષ 2017-18 માં આ દરેક 22 EMRSs માં ધોરણ XI સુધીનાં વર્ગો હોવા જોઈએ. આમ છતાં, વર્ષ 2017-18 દરમિયાન ત્રણ EMRSs⁷⁵ માં માત્ર ધોરણ X સુધીનાં જ વર્ગો હતા. બાકી રહેલી 19 EMRSs માંથી, માર્ગદર્શિકાઓમાં દર્શાવ્યા મુજબ ત્રણે પ્રવાહોની ઉપલબ્ધતા સાથેની ઉચ્ચતર માધ્યમિક શાળા માત્ર ચાર EMRSs (અંબાજી, જાગાણા, ખોદાડા અને તીલકવાડા) હતી, જ્યારે બાકીની શાળામાં એક અથવા બે પ્રવાહો જ, જેમકે ત્રણ EMRSs માં વિજ્ઞાન અને વિનયન(આર્ટ્સ), ત્રણ EMRSs માં વિજ્ઞાન અને વાણિજ્ય અને નવ EMRSs માં માત્ર વિજ્ઞાન પ્રવાહનું શિક્ષણ ઉપલબ્ધ હતું.
- વર્ષ 2017-18માં સ્થાપિત એવી GoG દ્વારા ભંડોળ પુરૂ પડાતું હોય એવી બિલવાન EMRS સિવાય, પાંચ EMRSs⁷⁶ માં માત્ર ધોરણ X સુધીનાં વર્ગો હતા, જ્યારે બાકીની ત્રણ EMRSs⁷⁷ માં માત્ર વિજ્ઞાન પ્રવાહનું શિક્ષણ જ આપવામાં આવતું હતું.
- વર્ષ 2017-18 સુધીમાં સોસાયટી માત્ર 24 GLRSs માં ધોરણ XI નું શિક્ષણ શરૂ કરી શકી હતી. કારણ કે અન્ય GLRSs માં વધારાના વર્ગખંડો ઉપલબ્ધ ન હતાં. આ 24 GLRSs માંથી, 12 GLRSs માત્ર વિનયન (આર્ટ્સ) પ્રવાહમાં જ શિક્ષણ આપતી હતી અને ચાર GLRSs માત્ર વાણિજ્ય પ્રવાહમાં શિક્ષણ આપતી હતી.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગ (27 મે 2019) માં દરેક ત્રણેય પ્રવાહોમાં ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણ ન આપવા પાછળ શાળાનાં મકાનમાં પર્યાપ્ત માળખાગત સુવિધા ન હોવાનું કારણ રજૂ કર્યું હતું. ઉપરાંત વધુમાં જણાવ્યું હતું કે શૈક્ષણિક વર્ષ સત્ર 2018-19 થી EMRS કડાણામાં ધોરણ-XI (વિજ્ઞાન પ્રવાહ) નું શિક્ષણ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

3.4.5.5 શૈક્ષણિક અને બીન-શૈક્ષણિક સ્ટાફની ભરતી

(i) શૈક્ષણિક સ્ટાફ

EMRS માર્ગદર્શિકાઓ (1997-98) માં EMRS નાં આચાર્યો અને શૈક્ષણિક સ્ટાફ માટે સરકારી શાળાઓનાં શિક્ષકો કરતા ઉચ્ચ પગાર ધોરણ માટે દર્શાવેલ છે કે જેથી આ શાળાઓ તરફ સર્વોત્તમ પ્રતિભાશાળીઓને આકર્ષી શકાય. EMRS માર્ગદર્શિકાઓ (જુન-2010) માં એવું પણ દર્શાવેલ છે કે, રાજ્ય સરકારે શૈક્ષણિક તથા અભ્યાસોત્તર શ્રેષ્ઠતા માટે શિક્ષકો અને સ્ટાફની પસંદગી વખતે તેઓમાં ઉચ્ચતમ ગુણવત્તાનું ધોરણ જાળવવું અને સુનિશ્ચીત કરવું જોઈશે.

ઓડિટનું અવલોકન હતું કે, EMRSs અને GLRSs અનુક્રમે વર્ષ 1997-98 અને 2008-09 થી કાર્યરત હોવા છતાં, સોસાયટીએ આચાર્યો અને શૈક્ષણિક સ્ટાફની કાયમી ધોરણે નિમણૂક માટે કોઈ જ માર્ગદર્શિકાઓ નક્કી કરી ન હતી. માત્ર ડિસેમ્બર 2016 માં, 17 વર્ષો⁷⁸ વીતી જવા બાદ GoG એ સોસાયટી દ્વારા સંચાલિત શાળાઓમાં આચાર્યોનાં 76 અને શૈક્ષણિક સ્ટાફ માટેનાં 685 પદો મંજૂર કર્યા હતા. ડિસેમ્બર 2016 પહેલા, સોસાયટી, આચાર્યો અને શૈક્ષણિક સ્ટાફની અનુક્રમે ₹ 16,500 અને ₹ 7500 નાં માસિક મહેનતાણા સાથે ત્રણ થી પાંચ વર્ષ માટે કરાર આધારિત નિમણૂક કરતી હતી.

74 EMRS, પોશીના (2015-16), EMRS વાગલખોડ (2016-17) અને EMRS માંડવી, સાગબારા અને નસવાડી (2017-18)

75 EMRS, ઈન્દુ (2011-12), EMRS કડાણા (2011-12), અને EMRS, પારડી (2001-02)

76 EMRS સ્વરૂપ મુજબ ચાલતી આશ્રમ શાળાઓ.

77 ક્વાંટ, ખારેંચા અને વાઘોડીયા-I

78 સોસાયટીની સ્થાપના જાન્યુઆરી 2010 માં થઈ હતી.

શિક્ષકોને અપાતું મહેનતાણું, GoG નાં શ્રમ અને રોજગાર વિભાગ દ્વારા અધિસૂચિત (ડિસેમ્બર 2014) કુશળ શ્રમિકોને અપાતા અલપતમ પગાર⁷⁹ કરતા ઘણું જ ઓછું હતું. સોસાયટી દ્વારા નિયુક્ત કરાયેલા શિક્ષકો અને શિક્ષકોનાં નોકરી છોડી જવાનાં દરની વિગતો નીચે કોષ્ટક-8 માં આપેલ છે.

કોષ્ટક-8 : સોસાયટી દ્વારા શિક્ષકોની ભરતી અને શિક્ષકોનાં નોકરી છોડી જવાના દરની વિગતો

ભરતીનું વર્ષ	જાહેરાત કરાયેલ ખાલી જગ્યાની સંખ્યા	ભરતી કરાયેલ શિક્ષકોની સંખ્યા	ફેબ્રુઆરી 2019ની સ્થિતિએ હજુ પણ સેવામાં હોય તેવા શિક્ષકોની સંખ્યા (ટકાવારી)	નોકરી છોડી ચુકેલા શિક્ષકોની સંખ્યા	નોકરી છોડવાનો દર (ટકામાં)
2010-11	149	126	45(36)	81	64
2012-13	316	312	32(10)	280	90
2013-14	341	301	177(59)	124	41
2015-16	255	108	26(24)	82	76
કુલ	1061	847	280(33)	567	67

(સ્ત્રોત : સોસાયટી દ્વારા પુરી પડાયેલ માહિતી)

ઉપરોક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે, સોસાયટી દ્વારા કરાર આધારિત નિમણુંક કરાયેલ 847 શિક્ષકોમાંથી 567 શિક્ષકો (67 ટકા) ઓછા મહેનતાણાની ચુકવણી, સ્થાયીત્વનો અભાવ અને વધારે સારી તકો મળવા જેવા કારણોને લઈ નોકરી છોડી જતા હતા.

ઓડિટમાં વધુમાં જણાયું હતું કે ડિસેમ્બર 2016 માં મંજૂર કરાયેલા આચાર્યો અને શૈક્ષણિક સ્ટાફનાં પદો માટેનાં પગારધોરણો પણ નીચે કોષ્ટક-9 માં દર્શાવ્યા મુજબ જવાહર નવોદય વિદ્યાલયનાં સ્ટાફને ચુકવાતા પગારધોરણો કરતા નીચાં હતાં.

કોષ્ટક-9 : GoG દ્વારા નિયત કરાયેલ પગાર ધોરણોની જવાહર નવોદય વિદ્યાલય સાથે સરખામણી

અનુ-ક્રમ નંબર	વિભાગ	ધોરણ	પદ	સંખ્યા	પગારધોરણ	જવાહર નવોદય વિદ્યાલયમાં આનુસંગિક પગાર ધોરણ
1.	ઉચ્ચતર પ્રાથમિક	6 થી 8	શિક્ષકો (વિદ્યા સહાયકો)	377	₹ 10,000 (ફિક્સ) પ્રથમ પાંચ વર્ષ માટે, ત્યારબાદ ₹ 5200-20200, GP-₹ 2400	₹ 9300-34800, GP - ₹ 4200
2.	માધ્યમિક	9 થી 10	આચાર્ય	61	₹ 9300-34800, GP- ₹ 4400	₹ 9300-34800, GP- ₹ 5400
			શિક્ષકો (વિદ્યા સહાયકો)	219	₹ 15000 (ફિક્સ) પ્રથમ પાંચ વર્ષ માટે, ત્યારબાદ ₹ 9300-34800, GP-₹ 4200	₹ 9300-34800, GP- ₹ 4600
3.	ઉચ્ચતર માધ્યમિક	11 થી 12	આચાર્ય	15	₹ 9300-34800, GP-₹ 4600	₹ 9300-34800, GP- ₹ 7600
			શિક્ષકો (વિદ્યા સહાયકો)	89	₹ 15500 (ફિક્સ) પ્રથમ પાંચ વર્ષ માટે, ત્યારબાદ ₹ 9300-34800, GP-₹ 4400	₹ 9300-34800, GP- ₹ 4800

(સ્ત્રોત : સોસાયટી દ્વારા પુરી પડાયેલ અને જવાહર નવોદય વિદ્યાલયની વેબસાઈટ પરથી મેળવાયેલ માહિતી)

ઉપરોક્ત કોષ્ટક દર્શાવે છે કે, શૈક્ષણિક સ્ટાફને પાંચ વર્ષ માટે ફિક્સ પગાર અપાય છે અને આચાર્ય અને શૈક્ષણિક સ્ટાફની શૈક્ષણિક લાયકાતો, જવાહર નવોદય વિદ્યાલયોનાં સ્ટાફ સમક્ષ હોવા છતાં તેઓને અપાતો ગ્રેડ પે ઓછો હતો.

79 કુશળ (બીન-શૈક્ષણિક) સ્ટાફને ખાનગી નોન-GIA શૈક્ષણિક સંસ્થાનાં ઓક્ટોબર 2017 અને માર્ચ 2018 વચ્ચે 30 દિવસ માટે અપાતો લઘુત્તમ પગાર ₹ 9678 હતો. [₹ 293 (એક દિવસનો મુળ પગાર) + ₹ 29.60(મોંઘવારી ભથ્થુ) x 30 દિવસ]

સંયુક્ત સચિવે સમાપત મીટીંગમાં સ્વીકાર્યું હતું (27 મે 2019) કે નોકરી છોડીને જવાનો ઉંચો દર મુખ્યત્વે સ્થાયીત્વનો અભાવ, સાથોસાથ ઓછા મહેનતાણાથી બેવડાઈ છે. ઉપરાંત વધુમાં જણાવ્યું હતું કે, હમણાં જ કરાર આધારિત શિક્ષકો/આચાર્યોનાં ફિક્સ પગારમાં ₹ 5000 નો વધારો કરાયો હતો. ઓડિટનો મત એ છે કે GoG એ ઉત્તમ અને કુશળ પ્રતિભાને શિક્ષક તરીકે આકર્ષિત કરવા જરૂરી પગલા લેવા વિચારવું જોઈએ.

(iii) બિન-શૈક્ષણિક સ્ટાફ

કારકુન કમ હિસાબનીશો અને પટ્ટાવાળાઓની નિમણુંક LMC દ્વારા કરવામાં આવતી હતી. જ્યારે અન્ય સહાયક સ્ટાફ જેવા કે સુરક્ષાકર્મી, સફાઈકર્મી, રસોઈયા અને મદદનીશોની સેવા આઉટસોર્સથી (બહારથી કરાર આધારિત) કરાય છે. ઓડિટનું અવલોકન હતું કે કારકુન-કમ-હિસાબનીશ અને પટ્ટાવાળાઓને સોસાયટી દ્વારા અનુક્રમે ₹ 6000 અને ₹ 3500 મહેનતાણુ ચુકવવામાં આવતું હતું જે ખાનગી શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ માટેના બિન શૈક્ષણિક સ્ટાફ⁸⁰, (કુશળ, અર્ધ-કુશળ, અકુશળ) માટે GoG દ્વારા નિયત કરાયેલા ન્યૂનતમ પગાર કરતા ઓછીનીચું હતું.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગમાં (27 મે 2019) ઓડિટનું અવલોકન સ્વીકાર્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે, લઘુત્તમ વેતન ધારા-1948 સાથે સુસંગત રહે તેમ બિન-શૈક્ષણિક સ્ટાફના મહેનતાણામાં વધારો કરવાની દરખાસ્ત સોસાયટીના નિયામક બોર્ડ સમક્ષ મંજૂરી માટે મૂકવામાં આવશે.

3.4.6 EMRSs અને GLRSsમાં માળખાગત સુવિધાઓ

MoTA દ્વારા શાળાની મંજૂરી બાદ, સોસાયટી મંજૂર કરાયેલ શાળાનું કાર્ય અન્ય શાળાઓનાં મકાનમાં કે હંગામી સુવિધાઓ ઊભી કરીને, ત્યારબાદનાં શૈક્ષણિક વર્ષથી શરૂ કરે છે EMRSs ની મંજૂરી બાદ GoI, સોસાયટીને માળખાગત સુવિધાઓ માટે મુડીગત ખર્ચનાં 50 ટકા મુક્ત કરે છે, જ્યારે GLRSને ભાડાનાં મકાનમાં પણ સમાવી શકાય છે.

ઓડિટનું અવલોકન હતું કે, સપ્ટેમ્બર 2018 ની સ્થિતિ GoIનાં ભંડોળ દ્વારા સંચાલિત 27માંથી છ EMRSs GoGનાં ભંડોળથી સંચાલિત નવમાંથી બે EMRSs અને 43માંથી દશ GLRSs નાં પાકા મકાન કે પ્રિ-ફેબ્રિકેટેડ (પૂર્વ નિર્મિત સાધનોને જે તે સ્થળ પર લાવીને તેમને જોડી દઈને બનાવવામાં આવતી રચના) મકાન પણ ન હતા આ શાળાઓ અન્ય સંસ્થા દ્વારા સંચાલિત શાળાઓમાં (13) અન્ય સરકારી મકાનોમાં (3) અને ભાડાનાં મકાનમાં (2) નીચે કોષ્ટક-10માં દર્શાવ્યા મુજબ કાર્યરત છે.

કોષ્ટક 10 : EMRSs/GLRSs નાં મકાનોની સ્થિતિ

શાળાનો પ્રકાર	શાળાઓની સંખ્યા	કાર્યરત શાળાઓની સંખ્યા				
		પોતાનું પાકું મકાન	પ્રિ-ફેબ્રિકેટેડ મકાન	અન્ય શાળાઓનાં મકાન	અન્ય સરકારી મકાન	ભાડાનું મકાન
EMRS (GoI)	27	20	1	4	2	0
EMRS (GoG)	9	7	0	2	0	0
GLRS	43	18	15	7	1	2
કુલ	79	45	16	13	3	2

(સ્ત્રોત : સોસાયટી દ્વારા પુરી પડાયેલ માહિતી)

3.4.6.1 શાળાઓનાં બાંધકામમાં વિલંબ

શાળાનું મકાન બાંધવા અને માળખાગત સુવિધાઓ માટે GoI એ (2010-11) બે EMRSs માટે મંજૂરી આપી અને ₹ 24 કરોડ મુક્ત કર્યા. વર્ષ 2015-16 અને 2017-18 વચ્ચે પાંચ EMRSs અને આઠ

80 ઓક્ટોબર-2017 અને માર્ચ-2018 વચ્ચે 30 દિવસ માટેનું લઘુત્તમ વેતન-કુશળ (₹ 9678) અને અર્ધ-કુશળ (₹ 9408) અને બિન-કુશળ (₹ 9168)

GLRSs માટે શાળાનાં મકાનમાં બાંધકામ માટે મંજૂરી આપી હતી. માર્ચ 2018ની સ્થિતિએ, GoIએ હતાં પાંચ EMRSs માટે ₹ 46 કરોડ અને આઠ GLRSs માટે સોસાયટીને ₹ 40 કરોડનું અનુદાન મુક્ત કર્યું હતું. જો કે, ઓડિટનું અવલોકન એવું હતું કે, સોસાયટી દ્વારા ઉપર્યુક્ત કાર્યોમાંથી એક પણ શરૂ કરવામાં આવ્યું ન હતું. રેકોર્ડ્ઝની તપાસમાં જણાયું હતું કે છ કિસ્સાઓમાં જરૂરી જમીનનું સંપાદન કરવામાં આવ્યું ન હતું, સાત કિસ્સામાં કાર્ય માટેનાં અંદાજો તૈયાર કરવાનું કામ તૈયારી હેઠળ હતું, અને બે કિસ્સાઓમાં કામ ટેન્ડરીંગ પ્રક્રિયા હેઠળ હતા. પરિણામે GoI તરફથી મળેલ ₹ 110 કરોડ⁸¹ જેવી રકમ સોસાયટી પાસે વણવપરાયેલ પડી રહી હતી, અને યોજના માર્ગદર્શિકાઓમાં દર્શાવ્યા મુજબનું ગુણવત્તા યુક્ત આંતરમાળખાકિય સુવિધાઓથી છાત્રો વંચીત રહ્યા હતા. ઉપરાંત ઉત્તમ માળખાગત સુવિધા વગર (જેમ કે અન્ય શાળાઓમાં વર્ગો ચલાવવા) ત્રણ વર્ષથી પણ વધારે સમયથી શાળાઓ ચલાવવાનું માળખાગત સુવિધાઓનાં અતિગીચતા/અતિવપરાશમાં પરિણમે છે.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગ (27 મે 2019) માં બાંધકામનાં વિલંબમાં મુખ્યત્વે ફાળવાયેલ જમીન મેળવવામાં વહિવટી વિલંબ, ફાળવાયેલ જમીનમાં અનધિકૃત દબાણો દૂર કરવામાં, જમીનનું સ્થળ બદલવા, વધારાની બજેટરી જોગવાઈ ઊભી કરવામાં અને અન્ય સ્થાનિક મુદ્દાઓ જેવા કારણોને વિલંબ માટે જવાબદાર ઠેરવ્યા હતા. ઉપરાંત વધુમાં જણાવ્યું હતું કે, મોટા ભાગના કાર્યો R & B વિભાગને સોંપવામાં આવ્યા છે તે વિલંબીત થયા છે કારણ કે તેઓ અન્ય અગ્રતા ધરાવતા કાર્યોને લઈ વધારે કાર્ય બોજ હેઠળ હતા.

3.4.6.2 વર્ગ ખંડ, પ્રયોગશાળા અને છાત્રાલય સુવિધાની અપ્રાપ્યતા

બનાસકાંઠા જિલ્લાનું અમીરગઢ શૈક્ષણિક સંકુલ GLRS સરોટા અને મોડેલ સ્કૂલ અમીરગઢ માટેનાં શાળાનાં મકાનો, સ્ટાફ ક્વાર્ટર્સ અને છાત્રાલય ધરાવતું હતું. GLRSs જેઠી અને વિરમપુરની મંજૂરી મળતા સોસાયટીએ આ શાળાઓને ઉપરોક્ત સંકુલોમાં સમાવવાનું નક્કી કર્યું હતું. GLRS, જેઠી GLRS સરોટાનાં શાળાનાં મકાનમાં કાર્યરત હતી અને GLRS વિરમપુર GLRS સરોટાનાં છાત્રાલયનાં મકાનમાં કાર્યરત હતી. બે શાળાઓ માટે સૂચિત સંશોધનો ચાર શાળાઓ દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાતા હતા, વર્ગખંડો, પ્રયોગશાળાઓ અને છાત્રાલયો અતી ભીડ વાળા જણાયા હતા. વર્ષ 2017-18 દરમિયાન છાત્રાલયોમાં 700 છાત્રોની ક્ષમતા સામે લગભગ 1500 છાત્રો સમાવાયા હતા, જે ઓરડામાં ભીડ અને શૌચાલય અને મુતરડીઓમાં કમી તરફ દોરી જતું હતું.

ઓડિટમાં વધુમાં જણાયું હતું કે, સોસાયટી દ્વારા ₹ 4.44 કરોડના ખર્ચે વર્ગ ખંડો, સ્ટાફ ક્વાર્ટર્સ, છાત્રાલય અને ભોજનગૃહ ધરાવતાં પ્રીફેબ્રીકેટેડ સંકુલમાં EMRS જાગાણા (બનાસકાંઠા) કાર્યરત હતી, જે EMRS જાગાણા માટે નવું મકાન તૈયાર થવાથી જુન-2016માં ખાલી કરાયું હતું. આ પ્રીફેબ્રીકેટેડ સંકુલ વપરાયા વગરનું પડયું હોવા છતાં સોસાયટી GLRS જેઠી અને GLRS વિરમપુરને તેમા સમાવી ઉપયોગમાં લેવામાં નિષ્ફળ રહી હતી અને તેને બદલે આ શાળાઓને GLRS સરોટામાં જ તે વધારે ભીડવાળી હોવા છતાં ચાલુ રખાઈ હતી. જે ₹ 4.44 કરોડનું માળખુ વણવપરાયેલું પડી રહેવા ઉપરાંત સોસાયટીનું સ્પષ્ટપણે નબળું સંચાલન હોવાનું દર્શાવે છે.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગમાં (27 મે 2019) જણાવ્યું હતું કે કન્યા શિક્ષણને ઉત્તેજન આપવાના હેતુથી શાળા છોડી જવાના દરમાં ઘટાડો કરવાના હેતુથી શાળાના મકાનનાં બાંધકામની રાહ જોયા વગર જ GLRS સરોટાનાં મકાનમાં GLRS જેઠી અને GLRS વિરમપુર શરૂ કરવામાં આવી હતી. કોઈપણ શાળાનાં સ્થાનમાં ફેર બદલી આસાન હોય નહીં કારણકે તેના માટે માતા પિતા/વાલીઓની

81 વર્ષ 2010-11 દરમિયાન ₹ 24 કરોડ અને વર્ષ 2015-16 અને 2017-18 વચ્ચે ₹ 86 કરોડ મળ્યા હતા.

મંજુરી અગાઉથી લેવી જરૂરી છે અને જાગાણા ખાતેના પ્રીફેબ્રીકેટેડ સંકુલને ઉપયોગમાં લેવા પાત્ર બનાવવા ₹ 25.00 લાખનો વધારાનો રીપેરીંગ ખર્ચ જરૂરી હતો. સંયુક્ત સચિવે ઉપરાંતમાં ખાત્રી આપી હતી કે બન્ને શાળાઓને અથવા તો EMRS જાગાણા ખાતેનાં પ્રીફેબ્રીકેટેડ મકાનમાં યા તો ભાડાનાં મકાનમાં સ્થળાંતરીત કરવામાં આવશે.

3.4.6.3 ખાટલાઓ, ચાદરો અને ગાદલાઓની અપ્રાપ્યતા

યોજનાની માર્ગદર્શિકાઓ મુજબ, EMRS અને GLRSમાં દરેક છાત્રને પ્રવેશ સાથે ખાટલો, ચાદર અને ગાદલાની સુવિધા પુરી પાડવી જરૂરી છે. આમ છતાં નમૂના તપાસ કરાયેલ શાળાઓનાં ઓડિટમાં જણાયું હતું કે-

- વર્ષ 2017-18 દરમિયાન EMRS જાગાણામાં 479 છાત્રો સામે માત્ર 294, ખાટલા, ચાદર અને ગાદલાનો સેટ ઉપલબ્ધ હતાં. આમ, 185 છાત્રોને આ સુવિધા પુરી પડતી ન હતી. આ છાત્રોને બધા ખાટલાઓને ભેગા કરીને સમાવવામાં આવતા હતાં.
- વર્ષ 2017-18 દરમિયાન EMRS કડાણામાં 338 છાત્રોની સામે 338 ગાદલાઓ અને ચાદરો હતી પણ ખાટલા માત્ર 155 હતા. આમ, 183 છાત્રોને ખાટલાની સુવિધા પુરી પાડવામાં આવતી ન હતી અને તેઓને નીચે જમીન પરજ સમાવવામાં આવતા હતા.
- નમૂના તપાસ કરાયેલ દરેક, છ GLRSs માં ખાટલાઓની ઘટ ધ્યાનમાં આવી હતી આ GLRSs માં ખાટલાઓની એકદમ ઘટ 27 ટકા સાથે GLRSs પોશીના અને ખડકવાડામાં 60 ટકાથી પણ વધુ એવી સૌથી વધારે ઘટ હતી. (પરિશિષ્ટ XV).

શાળાઓ દ્વારા ઉપર્યુક્ત વસ્તુઓની ખરીદી છાત્રોની સગવડતા, જરૂરિયાત અને પર્યાપ્તતાની દેખરેખ ન તો સોસાયટી કે ન તો LMC દ્વારા કરાઈ હતી.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગમાં જણાવ્યું હતું (27 મે 2019) કે વર્ષ 2018-19માં ન્યુ ગુજરાત પેટર્ન અંતર્ગત ખાટલાઓની ખરીદી માટે બજેટમાં ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી અને જરૂરિયાત મુજબના 11,514 ખાટલાઓની ખરીદી માટેની પ્રક્રિયાઓ પ્રગતિ હેઠળ છે.

3.4.6.4 પાણીની અપ્રાપ્યતા

છોટાઉદેપુર જિલ્લાનાં ક્વાંટ તાલુકા ખાતેનાં ગોજારીયા શૈક્ષણિક સંકુલ બે શાળાઓ, ચાર છાત્રાલયો અને 18 કુટુંબની ક્ષમતાવાળા એક એવા ચાર મકાન ધરાવતું હતું. આ બે શાળાનાં મકાનો પૈકી એકમાં ત્રણ GLRS (મોગરા, છોડાવાડી અને સૈદીવાસણ) માટે ઉપયોગમાં લેવાતું હતું અને અન્ય મકાન મોડેલ સ્કૂલ ક્વાંટ અને આદર્શ નિવાસી શાળા (ANS) કડીપાણી માટે ઉપયોગમાં લેવાતું હતું. છાત્રાલય માટેનાં ચાર મકાનો GLRSs અને ANSનાં છાત્રોને સમાવવા માટે ઉપયોગમાં લેવાતા હતા. સમગ્ર સંકુલ લગભગ 2000 છાત્રો માટે પ્રબંધકર્તા છે જેમાંથી પરિસરમાં લગભગ 1300 છાત્રો નિવાસ કરે છે.

ઓડિટનું અવલોકન હતું કે, સંકુલમાં પરિસરમાંના છ બોરવેલ સિવાય પાણી માટેનાં સીધા જોડાણની કોઈજ સગવડતા ન હતી. બોરવેલમાં પર્યાપ્ત પાણીની સુવિધા ન હોવાથી પાણીનાં ટેન્કરોની મદદથી પાણીની વ્યવસ્થા કરવામાં આવતી હતી. પરિણામે GLRS મોગરાની આવર્તક અનુદાનની

મોટાભાગની રકમ⁸² પાણીની ખરીદીમાં વપરાઈ જતી હતી. શાળાની સંયુક્ત સ્થળ મુલાકાતમાં ઓડિટ જોયું હતું કે શૌચાલયો અને મુતરડીઓમાં ચાલુ/વહેતા પાણીની સુવિધા ન હતી અને છાત્રો ટેન્કરમાંથી પાણી એકઠું કરતા હતા અને ઉપયોગમાં લેવા માટે ડોલમાં તેનો સંગ્રહ કરતા હતા (ચિત્ર).

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગ (27 મે 2019) માં ઓડિટનું અવલોકન સ્વીકાર્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે PA છોટાઉદેપુરે ન્યુ ગુજરાત પેટર્ન અંતર્ગત, પરિસરમાં પાઈપલાઈન બિછાવવા માટે જાહેર આરોગ્ય બાંધકામ વિભાગને ₹ 17.17 લાખની રકમ મંજૂર કરીને ફાળવી હતી.

3.4.7 દેખરેખ અને મૂલ્યાંકન

3.4.7.1 શાળા સંચાલન સમીતીની રચના ન કરાઈ

બાળકોને નિ:શુલ્ક અને ફરજિયાત શિક્ષણ એક્ટ-2009નાં સેક્શન 21 અને 22માં બિન સહાયીત શાળાઓ સિવાય દરેક શાળાઓએ દર વર્ષે અનુક્રમે શાળા સંચાલન સમિતિ⁸³ (SMC) નું ગઠન કરવા અને શાળા વિકાસનું આયોજન (SDP) કરવા માટેની જોગવાઈ છે. આ મુજબ સોસાયટીએ દરેક શાળાઓને SMC ની રચના કરવા સુચના આપી હતી (માર્ચ 2011 અને જાન્યુઆરી 2014). જો કે, ઓડિટનું અવલોકન હતું કે નમૂના તપાસ કરાયેલ 12 શાળામાં એકપણ શાળાએ SMCનું ગઠન કર્યું ન હતું અને SDP પણ તૈયાર કર્યા ન હતા. SMC ની ગેરહાજરીમાં શાળાકીય બાબતોનાં સંચાલનમાં માતા-પિતાનાં સમાવેશને સુનિશ્ચિત કરવામાં આવ્યો ન હતો.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગ (27 મે 2019) માં ઓડિટનું અવલોકન સ્વીકાર્યું અને જણાવ્યું હતું કે સોસાયટી દરેક શાળાઓમાં SMCની સ્થાપના કરવા પહેલ કરશે.

3.4.7.2 મૂલ્યાંકન

EMRSનો હેતુ અંતરીયાળ વિસ્તારોમાં રહેતા ST છાત્રોને માધ્યમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક સ્તરનું ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણ પુરૂ પાડવાનો છે. ઉપરાંત ઉચ્ચ અને વ્યવસાયિક શિક્ષણ અને સરકારી, જાહેર અને ખાનગી ક્ષેત્રમાં નોકરી માટે અનામત મેળવવા માટે માત્ર નહી પણ નોન-ST છાત્રની સમકક્ષ શિક્ષણની ઉત્તમ તકો મેળવી શકે તે માટે પણ હતો. જો કે સોસાયટીએ શાળાઓ પાસેથી શાળાઓ દ્વારા પાછલા ત્રિમાસિક ખર્ચ પત્રક સાથે અનુદાનો માટે ત્રિમાસિક માંગ પત્ર સિવાય બીજી કોઈ પણ માહિતી (દા. ત. માસિક/ત્રિમાસિક પ્રગતી અહેવાલ) પત્રકો નિયત કર્યા ન હતા. પરિણામ સ્વરૂપ સોસાયટી પાસે છાત્રોનાં અભ્યાસલક્ષી અને અભ્યાસેતર પ્રવૃત્તિઓમાં થયેલ વિકાસની માહિતી, EMRSનાં છાત્રોનો સંકલિત ડેટા, કે જેમણે તાલુકાઓમાંથી ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં પ્રવેશ મેળવ્યો હોય કે શિક્ષણ છોડીને જતા રહ્યા હોય તેવા સંદર્ભની કોઈ જ માહિતી ન હતી. આવા મહત્વનાં ડેટાની ગેરહાજરીમાં, સોસાયટી તેમના અંતર્ગત કાર્યરત EMRSs અને GLRSs ની સમર્થતાનું મૂલ્યાંકન કરવાની સ્થિતિમાં ન હતી.

સંયુક્ત સચિવે સમાપન મીટીંગમાં જણાવ્યું હતું (27 મે 2019) કે સોસાયટી, EMRSમાં ઉત્તિર્ણ થઈ ચુકેલાઓનો અને GLRSs સ્થિત હોય તેવા તાલુકાઓમાં આદિજાતિની મહિલાઓનો સાક્ષરતા દરની માહિતી એકઠી કરવાની અને દરેક શાળાઓ માટે છાત્રોનાં અભ્યાસ અને અભ્યાસેતર વિકાસને સુનિશ્ચિત કરવા નિશ્ચિત સમયના અંતરે નિયમિત રીતે નિયત માહિતી મોકલવાની પ્રક્રિયા શરૂ કરવામાં આવશે.

82 2015-16 - ₹ 1,62,400, 2016-17 - ₹ 3,44,000, 2017-18 - ₹ 1,53,500

83 SMC, સ્થાનિક સત્તાંકનનાં ચુંટાયેલા સભ્યો, આવી શાળાઓમાં પ્રવેશ મેળવતા બાળકોનાં માતા-પિતા અથવા વાલીઓ અને શિક્ષકોને ધરાવતી હોય છે. SMCનાં 75 ટકા સભ્યો તરીકે માતા-પિતા અથવા વાલીઓ હોવા જોઈએ. સામાજિક તકોથી વંચિત અને નબળા વર્ગનાં બાળકોનાં માતા-પિતા અને વાલીઓને યોગ્ય પ્રમાણમાં પ્રતિનિધિત્વ આપવું જોઈએ. SMCનાં પચાસ ટકા સ્ત્રી સભ્યો હોવા જોઈએ.

3.4.8 ઉપસંહાર

ઓડિટનું અવલોકન હતું કે, STs માટેની નિવાસી શાળાઓનો સમસ્તરીય વ્યાપ એકસરખો થયો ન હતો, જેમકે 43 આદિજાતિ તાલુકાઓમાંથી 18 તાલુકાઓમાં EMRSs ન હતી, જ્યારે ત્રણ તાલુકાઓમાં એકથી વધારે EMRS હતી. જે EMRS સ્થાપવા માટેનાં પારદર્શક માપદંડોની ગેરહાજરી સ્વયં સિધ્ધ કરે છે. સોસાયટી અને GLRSs, બજેટ અનુમાનો મુજબ અને માર્ગદર્શિકાઓમાં નક્કી કર્યા મુજબ આવર્તક અનુદાનનો વપરાશ કરવામાં નિષ્ફળ રહી હતી, જે ₹ 5.36 કરોડની કેન્દ્રીય સહાયનાં નુકશાનમાં પરીણમ્યું હતું. PPP પદ્ધતિ મુજબ સંચાલિત બે NGOs દ્વારા ચલાવાતા EMRSsને વધારે આવર્તક અનુદાનો મુક્ત કરીને સોસાયટીએ વધારાનો નાણાકીય લાભ (₹ 2.07 કરોડ) આપ્યો હતો.

ઉચ્ચતર માધ્યમિક વિભાગ શરૂ ન કરવા/આંશિક શરૂ કરવાને લઈ આઠ EMRSs અને 19 GLRSsનાં છાત્રો ઉચ્ચતર માધ્યમિક શિક્ષણથી વંચિત રહ્યા હતા. 36 EMRSs અને 43 GLRSsમાંથી ત્રણેય પ્રવાહની પસંદગી માત્ર ચાર EMRSsમાં ઉપલબ્ધ હતી. શિક્ષકોની નિયુક્તિ કરાર આધારિત, માસિક ફીક્સ પગાર મુજબ કરાતી હતી જે કુશળ કામદારો માટેનાં રાજ્યનાં નિયત લઘુતમ વેતન કરતા ઓછા હતા. પરિણામે તેમના ઘણાજ અધવચ્ચે નોકરી છોડી જતા હતા જે જગ્યાઓ ખાલી પડવામાં અને નિયમીત વર્ગો યોજવામાં અસરકર્તા છે.

GoI એ ₹ 110 કરોડનું ભંડોળ પુરુ પાડ્યું હોવા છતાં સોસાયટી સાત EMRSs અને આઠ GLRSsનું બાંધકામ શરૂ કરી શકી ન હતી. મકાનો ઉપલબ્ધ ન હોવાને કારણે આ શાળાઓ, અન્ય શાળાનાં મકાનોમાં ચલાવાતી હતી. પરિણામ સ્વરૂપ ITDP બનાસકાંઠામાં વર્ગખંડો અને હોસ્ટેલો વધારે ભીડભાડ વાળી જણાતી હતી. નમૂના તપાસ કરાયેલ છ GLRSs અને બે EMRSs માં ખાટલાઓ અને ગાદલાઓની સઘન ધ્યાનમાં આવી હતી. EMRS જાગણમાં 479 છાત્રો સામે માત્ર 294 ખાટલા, ગાદલા અને ચાદરોનો સેટ ઉપલબ્ધ હતો; EMRS કડાણમાં 338 છાત્રો સામે માત્ર 155 ખાટલાઓ ઉપલબ્ધ હતા અને નમૂના તપાસ કરાયેલ 12 શાળાઓમાંથી આઠમાં ખાટલાઓની એકંદર અછત 27 ટકા હતી. ITDP છોટાઉદેપુરની GLRSનાં છાત્રો તેમના વપરાશ માટે વોટર ટેકરમાંથી પાણી એકઠું કરી તેને ડોલમાં સંગ્રહિત કરતા હોવાનું ધ્યાને આવ્યું હતું કારણકે મકાનમાં પાણી માટે સીધા જોડાણની સગવડતા ન હતી.

સોસાયટી દ્વારા શાળાઓનું મૂલ્યાંકન અને તેની દેખરેખ ખામીયુક્ત માલુમ પડી હતી. કારણકે છાત્રોનાં અભ્યાસ લક્ષી અને અભ્યાસેતર વિકાસ, EMRSનાં છાત્રોએ ઉચ્ચતર શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં મેળવેલ પ્રવેશ અંગેની અને તાલુકાઓમાં શાળા છોડી જવા અંગેની માહિતીનાં મૂલ્યાંકન માટે કોઈ જ પ્રણાલી સ્થાપવામાં આવી ન હતી.

શહેરી વિકાસ અને શહેરી ગૃહ નિર્માણ વિભાગ

3.5 રેફ્યુઝ કોમ્પેક્ટર વ્હીકલની ખરીદીમાં બીન-ફળદાયી ખર્ચ

નગરપાલિકાનાં ઘન કચરાનાં કાર્યક્ષમ વ્યવસ્થાપન માટે ગુજરાત શહેરી વિકાસ કંપની લીમીટેડ નગરપાલિકાઓ (NPs) માટે સમાવવાની અને ભાર વહનની એકસરખી ક્ષમતા ધરાવતા 25 રેફ્યુઝ કોમ્પેક્ટર ₹ 9.94 કરોડની કુલ કિંમતે ખરીદ્યા હતા. આ 25માંથી 15 વ્હીકલો તેમની મોટી સાઈઝને લઈ NP વિસ્તારનાં સાંકડા રસ્તાઓ/શેરીઓમાંથી કચરા એકઠા કરવાનું કામ પાર પાડી શકતા ન હતા, જ્યારે ત્રણ વાહનો કચરાને અનુરૂપ કન્ટેઈનર્સ પ્રાપ્ય ન હોવાને અને કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા ખાતરીબદ્ધ સમારકામની આપૂર્તિ ન થવાના કારણે ₹ 7.16 કરોડનાં બિન ફળદાયી ખર્ચમાં પરીણમ્યું હતું.

ગુજરાતની નગરપાલિકાઓમાં (NPs) “મ્યુનિસિપલ સોલિડ વેસ્ટ (મેનેજમેન્ટ એન્ડ હેન્ડલીંગ) રૂલ્સ 2000” નાં અમલીકરણ માટે ગુજરાત સરકારનાં શહેરી વિકાસ અને શહેરી ગૃહ નિર્માણ વિભાગે ગુજરાત શહેરી વિકાસ કંપની લીમીટેડ (GUDCL) ને મધ્યવર્તી સંસ્થા તરીકે નિયુક્ત (સપ્ટેમ્બર 2000) કરી હતી.

GUDCLએ સપ્ટેમ્બર 2013માં NP વિસ્તારોમાં ઘન કચરાનાં કાર્યક્ષમ વ્યવસ્થાપન માટે NPs માટે રેફ્યુઝ કોમ્પેક્ટર વ્હીકલ્સ (RCV)⁸⁴ ખરીદવાનો નિર્ણય કર્યો હતો. આ મુજબ GUDCLએ NPS પાસેથી નગરપાલિકાઓનાં કમિશ્નર (CoM) દ્વારા તેમની આવશ્યકતા માટેનો હુકમ કર્યો હતો. કુલ 159 NPs માંથી 25 NPs⁸⁵ એ દરેકે એક RCV માટેની જરૂરીયાત રજૂ કરી હતી.

GUDCLએ TPS ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર લીમીટેડ, ન્યુ દિલ્હી (કોન્ટ્રાક્ટર) ને કુલ ₹ 9.94 કરોડની કિંમતનાં અને ટ્રીપ ઈટ 12 ટન ભાર વહન અને 18 ક્યુબીક મીટર (cum)ની કદ ક્ષમતા સાથેના એક એવા 25 RCV પુરા પાડવા માટે ત્રણ ખરીદ આદેશો (માર્ચ 2014 અને ઓગષ્ટ 2014 વચ્ચે) આપ્યા હતા. દરેક 25 RCVs ઓળખી કઢાયેલ 25 NPs ને જુન 2014 અને નવેમ્બર 2014 વચ્ચે પુરા પાડવામાં આવ્યા હતા. GUDCLએ કોન્ટ્રાક્ટરને જુલાઈ 2014 અને મે 2016 વચ્ચે ₹ 9.84 કરોડ ચુકવ્યા હતા.

RCVsની ખરીદી, પુરવઠો અને ઉપયોગીતાની ચકાસણીના હેતુથી ઓડિટે GUDCL, CoM અને 25માંથી 23 NPs⁸⁶ નાં રેકોર્ડ્સની નમૂના તપાસ (એપ્રિલ-મે 2018) કરી હતી. RCVsની ઉપયોગીતાની તપાસ માટે ઓડિટે NPs નાં કર્મચારીઓ સાથે NPsની સંયુક્ત સ્થળ તપાસ પણ કરી હતી. ઓડિટ ચકાસણીમાં નીચેના મુદ્દાઓ ધ્યાને આવ્યા હતા:

- (i) ખરીદ કરાયેલા 25માંથી માત્ર છ RCV ઉપયોગમાં હતા જ્યારે એક RCVનો જુન 2017માં ઘાતક અકસ્માત થયો હતો અને સપ્ટેમ્બર 2017થી વપરાશમાં નથી. (આ મામલો નીચલી કોર્ટમાં ન્યાયીક પ્રક્રિયા હેઠળ હતો). સપ્ટેમ્બર-2019 સુધી ₹ 7.16 કરોડની કિંમતે ખરીદાયેલા બાકીના 18 RCVs તેમને પુરા પડાયાની તારીખ (જુન 2014 થી નવેમ્બર 2014)થી લગભગ એક થી પાંચ વર્ષ સુધી વપરાશમાં ન હતા.

આ 18 RCVs પૈકી 15 RCVs⁸⁷ ને ક્યારેય પણ ઉપયોગમાંજ લઈ શકાયા ન હતા કારણકે NP વિસ્તારમાંનો કચરો એકઠો કરવા માટે NP વિસ્તારોની સાંકડી⁸⁸ ગલીઓ/રસ્તાઓ પર

84 RCV ઘન કચરાને એકઠો કરવા, ઘનીકરણ કરવા અને તેને કચરાને એકઠો કરવા/ઢાટી દેવાની જગ્યાએ પરિવહન કરવા માટે વપરાય છે.

85 આણંદ, ભરૂચ, બોટાદ, બારડોલી, છોટાઉદેપુર, ધંધુકા, ધ્રાંગધ્રા, ગોધરા, કાલોલ (પંચમહાલ જિલ્લો), કડી, કલોલ (ગાંધીનગર જિલ્લો), કઠલાલ, માણસા, નડીયાદ, પાદરા, પાટણ, પોરબંદર, પ્રાંતિજ, સુરેન્દ્રનગર, ઉમરગામ, ઉમરેઠ, વલસાડ, વાપી, વેરાવળ અને વિસનગર

86 ભરૂચ અને કાલોલ NPs (ગાંધીનગર જિલ્લો) દરેક પાસે બે RCVs હતા. બારડોલી અને માણસા NPs ને પુરા પડાયેલા RCVs ત્યારબાદ ભરૂચ અને કાલોલ NPsને મોકલવામાં આવ્યા હતા.

87 ભરૂચ, બોટાદ, છોટાઉદેપુર, ધંધુકા, ધ્રાંગધ્રા, ગોધરા, કાલોલ (પંચમહાલ જિલ્લો), કઠલાલ, પાટણ, સુરેન્દ્રનગર, ઉમરગામ, ઉમરેઠ, વલસાડ, વાપી અને વેરાવળ

88 NPsનાં રસ્તાઓની બાજુ પર અથવા સાંકડી ગલીઓમાં સામાન્ય રીતે રાખવામાં આવતા કચરા માટેનાં કન્ટેઈનરો ને ઉપાડવા માટે RCVsને મોટી જગ્યાની જરૂર છે.

ચલાવવાનું અત્યંત મુશ્કેલ જણાતું હતું. દેખીતી રીતેજ, GUDCLની 18 cum ક્ષમતા સાથેના 18 RCVs ખરીદવાનો નિર્ણય મ્યુનિસિપલ સોલિડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ, 2000 નાં મેન્યુઅલ મુજબનો ન હતો કે જેમાં સ્પષ્ટ પણે દર્શાવેલ છે કે વ્હીકલ્સનાં પ્રકારની પસંદગીની સાથોસાથ શહેરો/નગરોનાં રોડની સ્થિતિ/પહોળાઈ ને ધ્યાને લેવી જોઈએ.

ઉપરાંત જ્યારે સપ્ટેમ્બર 2013માં NPs પાસેથી RCVsની વિગતો એકઠી કરાઈ હતી ત્યારે ન તો GUDCL એ ખરીદવા માટે દરખાસ્ત કરાયેલ RCVsનાં માપ સાઈઝ અંગે વિગતવાર વર્ણન અંગે દર્શાવેલ કે ન તો NPs એ તેમની માંગ રજૂ કરી ત્યારે RCVsનાં ચોક્કસ માપ/સાઈઝની વિગતો દર્શાવી હતી. પરિણામ સ્વરૂપ, 23માંથી 11 NPsમાં દૈનિક કચરા ઉત્પાદન ક્ષમતા લગભગ 6.5 ટનથી 15 ટનની હોવા છતાં દરેક 23 NPs 18 cum ક્ષમતા વાળા એકજ સાઈઝનાં RCVs ના ભાર વહન કરતી હતી.

કડી અને પ્રાંતીજ ખાતેનાં બાકીનાં બે RCVs માટે 4.5 cum ક્ષમતા સાથેના હળવા સ્ટીલ બંધ બોડીનાં ગાર્બેજ કન્ટેઈનરની જરૂરીયાત ને લઈ (કે જે GUDCL એ પુરા પાડવાના હતા) કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા નિદર્શન બાકી હોય, ઉપયોગમાં લઈ શકાયા ન હતા. પોરબંદર NP ખાતે એક RCV હાઈડ્રોલીક પ્રણાલી કાર્યરત ન હોય ઉપયોગમાં લેવાતું ન હતું. આમ, કચરાને ચડાવવા-ઉતારવા અને ઘનીકરણની પ્રવૃત્તિઓ અત્યંત અવરોધિત છે.

ચિત્ર 1 અને 2 દર્શાવે છે કે ઉમરગામ અને ઉમરેઠ NPsમાં RCVs વણવપરાયેલ/નિષ્ક્રીય પડી રહ્યાં છે.

શહેરી વિકાસ અને શહેરી ગૃહનિર્માણ વિભાગનાં અગ્ર સચિવે સમાપન મીટીંગ (ઓગષ્ટ 2019) માં ઓડિટ દ્વારા સૂચિત કરાયા બાદ જણાવ્યું હતું કે વણ વપરાયેલ RCVs ને અને NPsમાં તબદીલ કરીને ઉપયોગમાં લેવામાં આવતા હતા.

આમ છતાં, સમાપન મીટીંગમાં ઓડિટને પ્રસ્તુત કરાયેલ દસ્તાવેજો પરથી જણાતું હતું કે, અન્ય NPs ને તબદીલ કરાયાનો દાવો કરાયેલ RCVs ઓડિટ દ્વારા અગાઉ નોંધવામાં આવેલ તે જ ઓડોમીટર રીડીંગ દર્શાવતું હતું યા તો એક NP થી અન્ય NPમાં RCVને તબદીલ કરાતા કાપવામાં આવેલ અંતર જેટલું જ વધારે રીડીંગ દર્શાવતા હતા. આ બાબત RCVs ને ખરેખર તબદીલ કરાયા છે કે કેમ તે અંગે સંદેહ ઊભો કરે તેવી હતી.

- (ii) ટેન્ડરમાં માપ/સાઈઝની વીગતો સેક્સન-III “અન્ય વધારાના સાધનો” મુજબ, જ્યારે RCVs ગતીમાં હોય ત્યારે આ સાધનનાં ચાલકની સગવડતા માટે ડાબી અને જમણી દરેક બાજુએ એક પગ રાખવા માટેનાં ચોકઠા (ફુટ સ્ટેપ્સ) તથા હાથની પકડ માટેનાં સળીયાઓ (હેન્ડબાર્સ) વધારાનાં સાધન તરીકે RCVsમાં હોવા જોઈએ (ચિત્ર 3), NPsનાં સંયુક્ત સ્થળ નીરીક્ષણ દરમિયાન ઓડિટનું અવલોકન હતું કે, કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા પુરા પડાયેલા 25 RCVsમાંથી એક પણમાં ફુટ સ્ટેપ્સ અને હેન્ડ બાર્સ વધારાનાં સાધનો તરીકે ન હતા. (ચિત્ર-4).

ચિત્ર 3 : રાજકોટ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન ખાતે ફુટસ્ટેપ્સ અને હેન્ડ બાર્સ સાથેનું RCVs (15.06.2018)

ચિત્ર 4 : ફુટ સ્ટેપ્સ અને હેન્ડબાર્સ વગરના 25 NPs ને પુરા પડાયેલા RCVs ભરૂચ નગરપાલિકાનો દાખલા રૂપ ફોટોગ્રાફ અહીયા છે (18.05.2018)

કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા પુરા પડાયેલા RCVs ટેન્ડર પ્રમાણેની માપ/સાઈઝની વિગતોનું પાલન કરતું ન હોવા છતાં RCVનાં મળ્યા પહેલાં અને પછીની તપાસ માટે GUDCL દ્વારા નિયુક્ત થર્ડ પાર્ટી એજન્સી, તકનીકી મંજૂર સમૂહ (TAG)⁸⁹ દ્વારા તે સારી સ્થિતિમાં અને ટેન્ડરની શરતો પ્રમાણે હતાં તેવું પ્રમાણિત કરવામાં આવ્યું હતું. પરિણામ સ્વરૂપ, GUDCLનો કોન્ટ્રાક્ટ મેનેજર તરીકે નિરીક્ષણ રીપોર્ટ પ્રસ્તુત કર્યા બાદ કોન્ટ્રાક્ટરને ચુકવવા પાત્ર કોન્ટ્રાક્ટ દરનો 10 ટકાનો આખરી હિસ્સો રોકી રાખવા કે કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા પુરી પડાયેલ ₹ 49.72 લાખ (કુલ ખરીદ કિંમતનાં 5 ટકા)ની પરફોર્મન્સ બેંક ગેરંટીનો ઉપયોગ કરવા માટે કોઈજ કારણ ન હતું, કે જે ખરીદીના સમયથી વોરંટીનાં 36 મહિના સુધી માન્ય હતી. આમ, TAG દ્વારા સાધનોનાં ભુલભરેલા પ્રમાણપત્રોને લઈ દંડાત્મક કાર્યવાહી/નાણાકીય દંડ થી કોન્ટ્રાક્ટર પર રહ્યો હતો.

અગ્ર સચિવે જણાવ્યું હતું કે RCVsનાં ફુટ સ્ટેપ્સ અને હેન્ડ બાર્સ જેવા અન્ય સાધનો અંગેની બાબતના મામલાની કોન્ટ્રાક્ટર સાથે તુરંત જ ચર્ચા કરવામાં આવશે.

- (iii) કોન્ટ્રાક્ટરે ઓફર દસ્તાવેજ (ડીસેમ્બર 2013) માં 10 વર્ષ માટે RCVsનાં સ્પેર પાર્ટ્સ પુરા પાડવા સાથે વેંચાણ બાદની સેવા સહાય આપવા દરખાસ્ત કરી હતી. આમ છતાં, 36 માસનો વોરંટીનો સમયગાળાની સમાપ્તિ બાદ GUDCL કોન્ટ્રાક્ટર સાથે જાળવણી/વેંચાણ બાદના સેવા કરારો કર્યા ન હતા. આમ, લાંબાગાળા માટે RCVsનાં સમારકામ અને જાળવણીની જરૂરીયાતનાં મહત્વનો મુદ્દો ધ્યાને લેવાયા વગરનો રહ્યો હતો.

89 TAG એક ચેરમેન અને સભ્યો ધરાવે છે-શ્રી કે. સી. ભારતી, ચેરમેન (નિવૃત્ત મુખ્ય ઈજનેર, યાંત્રિક જલ સંશાધન વિભાગ); શ્રી વી. આર. પટેલ, સભ્ય (નિવૃત્ત મુખ્ય ઈજનેર, યાંત્રિક, જલ સંશાધન વિભાગ) અને શ્રી વિજય એચ. મિસ્ત્રી (સંયુક્ત નિદેશક યાંત્રિક, અમદાવાદ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન)

વોરંટી સમયગાળા દરમિયાન પણ પોરબંદર NP એ RCVની હાઈડ્રોલીક સિસ્ટમમાં આવેલ સમસ્યાનાં નિરાકરણ (ડીસેમ્બર 2016) માટે કરાયેલા અનેક કોલ્સનો કોન્ટ્રાક્ટરે પ્રતિભાવ આપ્યો ન હતો.

આમ, NP વિસ્તારોની સાંકડી ગલીઓમાંથી પસાર થવાની તેમની મર્યાદીત કાર્યક્ષમતા, સાનુકુળ હોય એવા ગાર્બેજ કન્ટેનરોની અનઉપલબ્ધતા અને કોન્ટ્રાક્ટર દ્વારા વોરંટીનાં સમયગાળાની રીપેરીંગ સેવાની અનાપુર્તિને લઈ GUDCL એ 18 RCVsની ખરીદી માટે કરેલ ₹ 7.16 કરોડનો ખર્ચ બિન-ફળદાયી રહ્યો હતો. ટેન્ડરમાં દર્શાવેલ માપ/સાઈઝની વિગત મુજબ જ RCVs પુરા પાડવામાં આવ્યા હતા તેવું પણ GUDCL એ સુનિશ્ચિત કર્યું ન હતું. ઉપરાંત RCVs માટે વોરંટી સમયગાળા બાદનાં વ્હીકલ્સ માટે લાંબાગાળાનાં સમારકામ અને જાળવણી ને ધ્યાને લેવા જાળવણી કરારો પણ કર્યા ન હતા.

(યશવંત કુમાર)

પ્રધાન મહાલેખાકાર

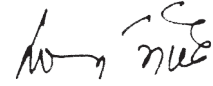
(સામાન્ય અને સામાજિક ક્ષેત્ર ઓડિટ),

ગુજરાત

રાજકોટ

તા. 16 માર્ચ 2020

પ્રતિ સહી

(રાજીવ મહર્ષિ)

ભારતના નિયંત્રક અને મહાલેખા પરિક્ષક

નવી દિલ્હી

તા. 18 માર્ચ 2020

